

DE SCHOOL STRIKTER OMDAT DE SAMENLEVING VRIJER WORDT?

SOCIALISATIE IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS
ZEVEN PORTRETTEEN VAN SCHOLEN

Marieke Bongaards
Annelies Kassenberg
Peter Wolfgram

DE SCHOOL STRIKTER OMDAT DE SAMENLEVING VRIJER WORDT?

SOCIALISATIE IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

ZEVEN PORTRETTEKEN VAN SCHOLEN

Marieke Bongaards
Annelies Kassenberg
Peter Wolfgram

Het Projectbureau, Ontwikkeling & Onderzoek
Rotterdam
april 2005

Colofon

opdrachtgever: De Onderwijsraad, Den Haag

uitvoerder: CED-groep, Rotterdam

Het Projectbureau, Ontwikkeling & Onderzoek

titel: De school strikter omdat de samenleving vrijer wordt?

Socialisatie in het voortgezet onderwijs, zeven portretten van scholen.

auteurs: Marieke Bongaards, Annelies Kassenberg, Peter Wolfgram.

Rotterdam, 2005

met dank aan: directies, leerkrachten, leerlingen, ouders en andere betrokkenen van:

Stedelijk Dalton Lyceum, Dordrecht

Christelijke Scholengemeenschap Het Noordik, Almelo

Stedelijke Scholengemeenschap Nehalennia, Middelburg

Christelijke Scholengemeenschap Dingstede, Meppel

Regionale Scholengemeenschap Pantarijn, Wageningen

Interconfessioneel Regionaal Opleidingscentrum Albeda College, Rotterdam

Scholengemeenschap De Rooi Pannen, Tilburg

INHOUD

1	INLEIDING	3
2	SCHOOLPORTRETEN.....	5
	STEDELIJK DALTON LYCEUM, DORDRECHT	7
	CHRISTELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP HET NOORDIK, ALMELO	21
	STEDELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP NEHALENNIA, MIDDELBURG	33
	CHRISTELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP DINGSTEDE, MEPPEL	41
	REGIONALE SCHOLENGEMEENSCHAP PANTARIJN, WAGENINGEN	47
	INTERCONFESSIONEEL REGIONAAL OPLEIDINGSCENTRUM ALBEDA COLLEGE, ROTTERDAM ..	63
	SCHOLENGEMEENSCHAP DE ROOI PANNEN, TILBURG	75
3	HET VRAGENLIJSTONDERZOEK	83
	3.1 INLEIDING	83
	3.2 PRESENTATIE VAN DE RESULTATEN	83
	3.3 RESULTATEN	84
4	CONCLUSIES	87
	4.1 STEEKPROEF	87
	4.2 BEVINDINGEN	87
	4.3 TOTAAL	90
	LITERATUUR.....	93
BIJLAGENRAPPORT		
BIJLAGE I	GESPREKSPARTNERS	
BIJLAGE II	SAMENSTELLING STEEKPROEF EN RESULTATEN VRAGENLIJST PER SCHOOL	

1 INLEIDING

De Onderwijsraad heeft de CED-groep gevraagd een onderzoek uit te voeren naar socialisatie van jongeren op scholen. Het betreft het beschrijven van casussen van scholen voor voortgezet onderwijs, die de Raad in staat stelt advies uit te brengen over de manier waarop scholen beter kunnen worden toegerust om hun socialisatietask uit te voeren en welke rol van de overheid daarbij kan hebben.

Er zijn zeven scholen voor voortgezet onderwijs waaronder twee voor middelbaar beroepsonderwijs geconsulteerd:

CSG Dingstede in Meppel,	vmbo tl - havo - atheneum
CSG Het Noordik in Almelo,	vmbo - havo - atheneum - gymnasium
SSG Pantarijn in Wageningen,	vmbo - praktijkschool - havo - atheneum - gymnasium
SSG Nehalennia in Middelburg,	vmbo - havo - atheneum
Stedelijk Dalton Lyceum in Dordrecht,	vmbo - havo - atheneum - gymnasium - tweetalig vwo.
SG De Rooi Pannen in Tilburg	bol - bbl
Interconfessioneel ROC Albeda College in Rotterdam	bol - bbl

Bij de keuze van de scholen is rekening gehouden met spreiding over Nederland, de signatuur van de school en het type onderwijs dat wordt gegeven.

Op de scholen hebben gesprekken plaatsgevonden met de directies, leerkrachten en leerlingen. Ook zijn er relevante documenten van de scholen geraadpleegd. Tevens hebben er gesprekken plaatsgevonden met ouders en een buitenschoolse instantie. De buitenschoolse instanties zijn verschillend per school. Zo is er met een schoolpsycholoog gesproken, een medewerker van een orthopedagogisch-didactisch centrum, een wijkagent, een coördinator van een steunpunt vrijwilligerswerk dat maatschappelijke stages voor scholieren begeleidt, en een medewerker van een instelling voor jeugdzorg.

Het onderwerp van de gesprekken is:

welk beleid voeren scholen om leerlingen van zo'n 15 jaar of ouder te begeleiden bij en voor te bereiden op het leven in de maatschappij, welke activiteiten voeren zij daarvoor uit, wie zijn daarbij betrokken en hoe worden activiteiten ervaren?

De gesprekken kunnen het best beschreven worden als vrije interviews. Er is een lijst met onderwerpen behandeld, waarop de gesprekspartners vrij konden reageren. Het ene onderwerp leidde meestal automatisch tot het andere. De onderwerpen die aan de orde zijn gesteld zijn:

- wat doet de school om jongeren in contact te brengen met de maatschappij
- wat doet de school om ongewenst (maatschappelijk) gedrag te bestrijden
- wat doet de school om gewenst (maatschappelijk) gedrag te bevorderen
- welke instanties zijn hierbij betrokken en op welke wijze
- in hoeverre heeft de school te maken met verschillende groepen leerlingen
- in hoeverre is de school verantwoordelijk voor 'opvoeding'
- wat verwacht men van de overheid om de 'opvoedende' taak van de school te stimuleren?

Aan de leerlingen en ouders is vooral gevraagd hoe zij deze zaken hebben ervaren en aan de buitenschoolse instanties welke taak zij hebben in de samenwerking met scholen en hoe de samenwerking verloopt.

Naast de gesprekken is op de scholen een vragenlijst in verschillende groepen afgenomen. De vragenlijst is afkomstig uit een onderzoek naar de binding van scholieren aan hun school van Kassenberg (2002). Met deze vragenlijst wordt nagegaan in hoeverre jongeren hun behoeften aan relaties met leeftijdgenoten op school kunnen realiseren. Daarnaast komen nog enkele onderwerpen aan de orde:

- de sfeer op school,
- spijbelgedrag,
- kleine criminaliteit, en
- de mate waarin leerlingen zich verbonden voelen met gezin, school, buurt, verenigingen en religie.

De opbouw van dit rapport is als volgt. In het volgende gedeelte (2) worden de casussen beschreven. In 3 worden de resultaten beschreven die met de vragenlijst zijn verkregen en in 4 volgen de conclusies.

2 SCHOOLPORTRET TEN

STEDELIJK DALTON LYCEUM, DORDRECHT.....	7
CHRISTELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP HET NOORDIK, ALMELO.....	21
STEDELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP NEHALENNIA, MIDDELBURG.....	33
CHRISTELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP DINGSTEDE, MEPPEL	41
REGIONALE SCHOLENGEMEENSCHAP PANTARIJN, WAGENINGEN.....	47
INTERCONFESSIONEEL REGIONAAL OPLEIDINGSCENTRUM ALBEDA COLLEGE, ROTTERDAM...	63
SCHOLENGEMEENSCHAP DE ROOI PANNEN, TILBURG.....	75

STEDELIJK DALTON LYCEUM, DORDRECHT

Locatie Overkampweg; afdeling havo, atheneum, gymnasium en tweetalig atheneum en gymnasium*

Zoals de naam aangeeft baseert de school zich op het Daltonprincipe. Leren omgaan met vrijheid, zelfstandigheid en leren samenwerken zijn drie pijlers van het Stedelijk Dalton Lyceum Dordrecht. De visie op de vorming van jongeren op school hangt daar mee samen. Op deze school is socialisatie geen cursus, maar een onderdeel van het proces dat onderwijs heet. Een open en veilige sfeer draagt daar aan bij en maakt dat 'de hebbelikheden van de leerlingen meer opvallen dan de onhebbelikheden'. In het zelf ontworpen vak cultuur, sport en maatschappij komen de leerlingen op een directe en praktische manier in aanraking met allerlei aspecten uit de samenleving. Met name cultuur is hierbij een belangrijk handvat.

1 DE SCHOOL

Wie het Stedelijk Dalton Lyceum binnenkomt ziet een grote hal, die toch knus is doordat hij omringt is met gangen en lokalen en doordat steunpilaren de ruimte opdelen. De locatie telt 1200 leerlingen en dat is volgens de locatiedirecteur, de heer Vlot, ook meer dan voldoende. Op dit moment kampt de school al met ruimtegebrek en dat is één van de redenen dat de school heeft besloten geen leerlingen meer aan te nemen met een advies lager dan havo/vwo. Er is gewoonweg geen mogelijkheid om meer scholieren te huisvesten op deze locatie. Aan uitbreiden wordt niet gedacht. Met dit aantal leerlingen is het nog mogelijk de sfeer in de hand te houden en de circa 100 leerkrachten zijn nu nog één team. Wegens ruimtegebrek heeft geen van de leerkrachten zijn eigen kamer, er staan meerdere computers in een ruimte waar alle leerkrachten gebruik van kunnen maken.

De onder- en bovenbouw hebben aparte pauzes, eveneens vanwege ruimtegebrek.

Aan de muren in de locatie Overkampweg hangen enorme kunstwerken, gemaakt door leerlingen. Van abstracte kunst tot graffiti. De onder- en bovenbouw hebben ieder een eigen Dalton-lokaal waarin vrije uren kunnen worden doorgebracht en waar de leerlingen zelf kunnen bepalen wat ze doen. In deze lokalen hebben de leerlingen verschillende mogelijkheden: er zijn computers beschikbaar, maar ze kunnen ook een praatje maken met de leerkracht of huiswerk maken. Doordat iedereen zijn eigen keuze maakt lijkt het van buitenaf een gezellige chaos; sommige leerlingen computeren, anderen hangen ontspannen op een stoel.

Leerlingen komen om de haverklap binnen in het kantoor van de heer Vlot, locatiedirecteur, bijvoorbeeld om te vragen of ze hun Dalton-uur in zijn kantoor kunnen doorbrengen. De leerlingen schromen niet en lijken geen moeite te hebben de directeur aan te spreken.

Boven in de school is Dalton Cinema. Een mooie theatteruimte die ook gebruikt kan worden als collegezaal. Bovenin zijn leerlingen bezig techniek en licht in orde te maken voor een voorstelling. Tussen de stoeltjes zijn leerlingen aan het stofzuigen en geschminkte meisjes lopen heen en weer tussen kleedkamer en zaal.

Het Stedelijk Dalton Lyceum is ontstaan uit fusies tussen enkele Dordtse scholen. Ook voor de laatste fusie in 2003 bood de school al alle niveaus van het voortgezet onderwijs aan. Het Stedelijk Dalton Lyceum in de huidige vorm is ontstaan uit een fusie tussen het Titus Brandsma College en het Stedelijk Dalton Lyceum. Per 1 augustus 2003 heeft het Stedelijk Dalton Lyceum vier locaties; een

* Door omstandigheden heeft geen gesprek plaatsgevonden met een buitenschoolse instantie.

locatie voor de eerste opvang van anderstaligen, een locatie met vmbo beroepsgerichte leerwegen en leerwegondersteunend onderwijs (lwoo), een locatie met havo en vmbo theoretisch - die vanaf volgend jaar ook tweetalig onderwijs aanbiedt op de havo- en tot slot een afdeling met havo, (tweetalig) atheneum en gymnasium: de locatie Overkampweg. De locatie Overkampweg voert in grote mate haar eigen beleid, maar er wordt schoolbreed gewerkt vanuit de Daltonmethode.

2 ONDERWIJS

‘De kern van het Stedelijk Dalton Lyceum is kwaliteit,’ meldt de schoolgids. De school volgt het rendement door middel van een eigen kwaliteitstoets en rapporteert zo ieder jaar of de doelstellingen behaald zijn. De school werkt eraan de resultaten te blijven verbeteren. Daarnaast heeft de school een aantal uitgangspunten:

- de school staat open voor alle jongeren
- de school stelt eisen
- de hele persoon is belangrijk
- onderwijs passend bij elke leerling
- een veilig en stimulerend sociaal klimaat.

Het Stedelijk Dalton Lyceum benadrukt in de schoolgids dat in hun ogen een veelvoud aan opvattingen ‘de bron voor een open dialoog en wederzijds begrip’ is. Daarom is iedereen, ‘die één van de leerwegen met perspectief op succes kan volgen’ welkom op de school.

Het behalen van een diploma en voorbereid zijn op vervolgonderwijs is belangrijk voor het Stedelijk Dalton Lyceum. De school wil ervoor zorgen dat de leerling een zo groot mogelijke kans heeft te slagen in het hbo of wo. Daarom kan de leerling in de schoolgids al lezen dat de school ook eisen aan hem of haar stelt, in de vorm van eigen verantwoordelijkheid, maar ook door ‘duidelijke afspraken over gedrag, aanwezigheid en samenwerking’.

“Wel draagt de Dalton-achtergrond bij aan een hele eigen wijze van onderwijs geven en geeft het richting aan de vorming van leerlingen. Het leerproces is iets anders vormgegeven dan bij een andere school,” meent de heer Vlot. Socialisatie is een onderdeel van dit proces. Voorwaarde daarvoor is een veilige, ontspannen omgeving waarin leerlingen zich thuis voelen.

2.1 De pedagogische opdracht van de school

Doelen en middelen

Het Stedelijk Dalton Lyceum heeft volgens de informatiefolder ‘tolerantie, gelijkwaardigheid en respect’ hoog in het vaandel en staat open voor alle jongeren. Wel benadrukt de school dat ze eisen stelt, zodat iedere jongere idealiter met een passend diploma de school verlaat. Daarom is er in de eerste twee jaar de ruimte voor leerlingen om uit te vinden welke richting bij ze past. Wanneer duidelijk is wat bij de leerling past, kan die daar gelijk voor kiezen. Anderen kunnen ervoor kiezen de keuze juist uit te stellen tot het eind van het tweede jaar.

Het Stedelijk Dalton Lyceum hanteert de visie dat leerlingen zich op school moeten kunnen ontwikkelen op intellectueel, sociaal-emotioneel en creatief vlak. Zelfstandigheid en sociale vaardigheid zijn daarbij van belang, maar ook het bieden van een veilig en stimulerend sociaal klimaat waarbinnen culturele activiteiten een belangrijke rol vervullen.

Draagvlak

De visies van de locatiedirecteur en leerkrachten lijken sterk overeen te komen. “Hoewel vanwege de fusie niet alle docenten bewust hebben gekozen op een Daltonschool te werken, hebben alle docenten wel meegewerkt de invoering van de Daltonmethode vorm te geven,” vertelt de heer Vlot. De docenten hebben allen hun eigen kleur en de methode wordt niet gezien als levensovertuiging, maar de normen van Dalton zijn wel het uitgangspunt van de werkwijze. Nieuwe docenten zijn vanzelfsprekend op de hoogte van de methode en staan er achter. Het huidige team leerkrachten werkt al lange tijd met elkaar. Er heerst volgens de leerkrachten zelf een open sfeer en ook al spreekt niet

iedereen elkaar regelmatig, de lijntjes zijn kort. Binnen het totale team zijn er aparte vaksecties. “Binnen de secties zitten de leerkrachten vrijwel altijd op één lijn, tussen de secties zijn wel wat verschillen. Het is echter ook niet het streven van de directie om iedereen dezelfde werkwijze aan te meten,” vertelt één van de leerkrachten.

“De ouders hebben op een structurele manier invloed via de ouderraad,” vertelt de heer Vlot. Zowel de directie als de leerkrachten stellen dat de opkomst op ouderavonden en voorlichtingen altijd zeer groot is. De ouders lijken in de ogen van de leerkrachten en directie betrokken te zijn bij de school van hun kind. Mentoren en coördinatoren nemen contact op met de ouders in het geval van tegenvallende leerprestaties en afwijkend gedrag. Dit wordt dan wel eerst met de leerling besproken. De ouders zeggen in de ouderraad de kans te krijgen vragen te stellen en openheid te bewerkstelligen. Ook vinden ze dat ouders voldoende mogelijkheid krijgen bij school betrokken te zijn. Eén van de ouders zegt: “Het initiatief voor een gesprek moet vaak wel uit jezelf komen. Daardoor geldt de laagdrempeligheid waarschijnlijk niet voor iedereen. Dan kan het nog zijn dat de leerkrachten een zeer verschillende visie voorstaan; bij de één kan je beter terecht dan bij de ander.” Er zijn zowel ervaringen bekend van ouders waarvan een signaal niet opgepikt werd, als goede ervaringen waarbij juist heel direct werd gereageerd. Daarom vinden de ouders het heel belangrijk dat er duidelijk naar hen toe gecommuniceerd wordt, ook over zaken als de rol van de mentor. Het contact dat er is met de school wordt door de ouders gewaardeerd.

Schoolbreed, en op de locatie Overkampweg zijn de leerlingen betrokken bij het beleid en de vormgeving van cultuur, sport en maatschappij, in de vorm van een leerlingenraad. Eén van de leerlingen in het groepsgebesprek is zelf actief in de leerlingenraad. Hij denkt dat de raad er vooral is om advies te geven en om te vertalen wat er onder leerlingen leeft. Hij vraagt zich af of de leerlingen echt invloed hebben op het beleid, hoewel de steun van de schoolbrede medezeggenschapsraad vaak wel helpt.

Omdat de school de kwaliteit van het onderwijs wil waarborgen, wordt die bij de leerlingen getoetst. Ieder jaar vindt er een enquête plaats onder alle leerlingen waarin gevraagd wordt naar hun oordeel over de vormgeving van het onderwijs. Vaak wordt die gekoppeld aan een docent. De uitkomsten van de enquêtes worden individueel met de docent besproken. In dit gesprek komt bijvoorbeeld aan de orde welke punten meer aandacht behoeven en hoe leerlingen de sfeer in de klas vinden. Ook wordt er door de enquêtes een beeld van de school in zijn totaliteit geschetst. Verbetermogelijkheden die daaruit komen worden vervolgens actiepunten.

2.2 Tegengaan van antisociaal gedrag

“In het uitzonderlijke geval van een leerling met sterk antisociaal gedrag wordt zoveel mogelijk geprobeerd het probleem binnen de school op te lossen,” vertelt de heer Vlot. Door de leerling aan te spreken en eventueel de mentor in te schakelen wordt geprobeerd de leerling bewust te maken van zijn eigen gedrag. Wanneer dit niet voldoende is, kan de coördinator er aan te pas komen. De coördinator stuurt de mentoren aan, registreert de absentiecontrole, coördineert en geeft samen met de mentor het leerlingbegeleidingsbeleid vorm. Klas 1, 2 en 3 hebben een eigen coördinator. De bovenbouw havo en bovenbouw vwo hebben eveneens een coördinator. Deze vijf personen hebben regelmatig overleg en delen een kamer, zodat het eenvoudig is onderling contact te houden. Ook tussen de verschillende

mentoren vindt overleg plaats, bijvoorbeeld over een leerling met probleemgedrag of een probleem in een klas. “Mentoren hebben in het geval van een leerling of klas met probleemgedrag het recht om eigen keuzes te maken,” vertelt één van de leerkrachten.

De school beschikt over twee counselors, die speciale scholing hebben gevolgd. Zij kunnen eventueel gericht doorverwijzen. Ook is er een multidisciplinair team (MDT), maar dat hoeft nauwelijks in actie te komen door het beperkte aantal leerlingen dat van het pad afraakt. Over het algemeen wordt er gezocht naar een oplossing op maat.

Opvallend is overigens dat de ouders geen beeld hebben van het beleid van de school ten aanzien van antisociaal gedrag, omdat ze er zelf nooit mee te maken hebben gehad.

Eén van de leerkrachten vindt: “Een leerkracht kan wel bijsturen en troost bieden, maar daar houdt het op. School is niet de hoofdopvoeder. Wanneer het voor de leerkracht ophoudt, kan de counselor het eventueel overnemen.” De leerkrachten zijn het erover eens dat hulpverleners beter dan zichzelf in staat zijn de problemen aan te pakken, omdat die de juiste scholing hebben genoten. “Door de aanwezigheid van de counselors is het mogelijk om je als leerkracht bij je eerste taak te houden; kennis overbrengen.” Wat de leerkrachten momenteel nog wel missen, is feedback van de counselor. Ze hebben nog geen idee of deze aanpak echt werkt. Ze denken dat het goed is dat problemen zo altijd op een laagdrempelige manier aangepakt kunnen worden. Ook vinden ze de zorgstructuur op deze manier duidelijk. Ook de leerlingen vinden het contact met de counselor laagdrempelig. Een leerling omschrijft de functie van de counselor op school als volgt: “Je kan zo aankloppen, maar je moet het wel zelf aangeven als je een probleem hebt.”

De leerkrachten noemen het beschikken over verschillende faciliteiten in het geval van afwijkend gedrag een voordeel van een grote school. Ook met betrekking tot leerproblemen (bijvoorbeeld faalangst of dyslexie) zijn er verschillende mogelijkheden. De leerlingen vinden dat de school goed in staat is passende hulp te bieden in het geval van problemen met leren, leraren of op school. Er worden regelmatig toetsen gedaan die aan kunnen geven of je hulp nodig hebt op bepaalde gebieden. Hoewel de leerlingen twijfelen aan de functie. “Op één toets wordt gelijk gebaseerd of je dyslectisch bent. Je krijgt dan remediale hulp, daar zit je meerdere lessen aan vast. Terwijl ik vond dat ik dat helemaal niet nodig had.”

Vaak voorkomende acties als spijbelen of veel te laat komen kennen een ‘passende en in verhouding staande straf’, stelt de heer Vlot. Volgens de leerkrachten komt een les spijbelen bijvoorbeeld neer op twee middagen terugkomen. Wanneer het een ernstig en structureel probleem wordt worden de ouders en leerplichtambtenaar ingelicht. Een individuele tijdelijke schorsing kan dan het gevolg zijn en als laatste redmiddel is er nog de verwijderingsprocedure, waarin na een gesprek met leerlingen en ouders wordt besloten dat de leerling van school af moet. Dit komt echter zelden tot nooit voor volgens zowel leerkrachten als directie. De leerkrachten hebben het idee dat er sowieso weinig gespijbeld wordt op de locatie Overkampweg. “Het vangnet wordt steeds uitgebreider en de school blijft professionaliseren op dat gebied. De school biedt de leerlingen wel maximale vrijheid door de milde en begripvolle cultuur, maar de organisatie zit strak in elkaar. Het eindeloos binnen de school houden van leerlingen is niet meer het allerbelangrijkste, de afvloeiing naar een andere afdeling gaat tegenwoordig wel sneller. De school wordt immers afgerekend op haar resultaten,” legt een leerkracht uit.

Gebruik van drugs en alcohol kan worden besproken in mentorlessen, bijvoorbeeld op een thematische manier. De school reageert op gedrag of handelingen die binnen school plaatsvinden. “Wanneer een leerling binnen school betrapt wordt op het gebruik van drugs of alcohol worden de ouders ingelicht en wordt met de leerling gesproken. Problemen worden individueel aangepakt, een leerling wordt er niet in de klas op aangesproken,” vertelt de heer Vlot. De leerlingen zijn het hiermee eens. Zij vinden hun keuze om wel of niet te roken of te drinken hun eigen verantwoordelijkheid en vinden niet dat de school invloed heeft op deze beslissing. “Tijdens lessen biologie of mentorlessen wordt er wel voorlichting gegeven. Ook staat er wel eens een JIP(Jongeren Informatie Punt)-stand in de pauze. Maar je maakt toch zelf de beslissing, ook al weet je dat het slecht is,” vindt één van de leerlingen. De enige mogelijkheid die de leerlingen zien om te voorkomen dat leerlingen alcohol drinken, is tijdens schoolfeestjes. In de onderbouw kunnen leerlingen worden gefouilleerd op het bezit van alcohol. De bovenbouw heeft aparte feestjes waar wel alcohol gedronken mag worden.

3 DE PRAKTIJK

3.1 Socialisatie binnen de school

Cultuur, sport en maatschappij

De school heeft een eigen programma ontwikkeld: cultuur, sport en maatschappij (csm), geïnitieerd door een leerkracht gymnastiek. Het programma is ontstaan uit de behoefte bestaande sport- en culturele activiteiten te structureren. In de onderdelen die in csm voorkomen wordt geprobeerd een optimale ontwikkeling van de leerlingen te stimuleren. In de onderbouw is er voor dit onderdeel een middag gereserveerd. Deze middag kunnen leerlingen gebruiken om opdrachten uit te voeren of een voor- of tentoonstelling te bezoeken, maar kan ook door de school ingevuld worden met bijvoorbeeld een sporttoernooi. In de bovenbouw is csm onderdeel van het lesprogramma. In de schoolgids is te lezen dat projecten in alle klassen plaatsvinden en worden georganiseerd in samenwerking met het Centrum voor Internationale Samenwerking (COS), de Anti-Discriminatie Raad Dordrecht (ADRD) en de werkgroep 'School zonder racisme'. Ook vinden er vak-, pret- en meerdaagse excursies plaats. De leerlingen kunnen punten behalen door bijvoorbeeld mee te helpen met de gymles, sporttraining te geven of voor de schoolkrant te schrijven, maar ook door vrijwilligerswerk te doen. Er is eveneens de mogelijkheid tot een maatschappelijke stage, maar dit wordt de leerling niet opgelegd. Na het behalen van veertig csm-punten (in de eerste drie klassen vergelijkbaar met 120 uur) krijgen de leerlingen een certificaat. In eerste instantie was het doen van vrijwilligerswerk voor punten verplicht. Nu is het omgedraaid. Zo stimuleert en beloont de school wat de leerling al doet.

Zowel directie, leerkrachten, leerlingen als ouders zijn erg te spreken over csm. De leerkrachten zien het programma als een kans voor de leerlingen om met veel dingen kennis te maken. "Door veel mogelijkheden aan te bieden en ze alles te laten zien ontdekken leerlingen wat bij ze past. Ook merkt de leerling op die manier dat de school ook leuke dingen te bieden heeft," menen zij. De leerlingen zijn het daarmee eens: "Door het csm-tegoed, een soort fonds, kunnen nu ook armere kinderen kennis maken met cultuur." Ze zijn overwegend positief, hoewel ze af en toe vinden veel tijd kwijt te zijn aan één onderdeel, bijvoorbeeld als een voorstelling lang duurt.

De school is ook zelf actief bezig met het 'maken' van cultuur: de musicalproductie wordt zeer serieus en professioneel aangepakt en dramalessen zitten in het pakket, voor iedereen. Eén van de leerkrachten vindt: "Het Stedelijk Dalton Lyceum is een school voor de leerlingen, daar hoort ook kunst van de leerlingen thuis."

Cultuur, sport en maatschappij draagt volgens de leerkrachten zeker bij aan de socialisatie van leerlingen. Cultuur werd op deze locatie dan ook altijd al belangrijk gevonden.

Burgerschapsvaardigheden en omgangsvormen komen er volgens hen expliciet aan bod. De leerkrachten vertellen dan ook trots dat er bij bezoeken aan de schouwburg of andere culturele instelling nauwelijks wangedrag wordt vertoond of vernielingen worden aangericht door hun leerlingen, omdat zij al bekend zijn met de mores van de instellingen.

Wanneer er een sportclinic wordt gegeven wordt er tevens discipline bijgebracht; wie niet komt opdagen moet een week nablijven en moet wel betalen. Sport wordt sowieso wel gebruikt om bepaalde kwesties met leerlingen te bespreken als dat nodig is, vinden de leerkrachten: "Aan een dik kind kan je bijvoorbeeld vragen of zijn ouders contact met de leerkracht opnemen."

Drama wordt door de heer Vlot gezien als een belangrijk middel om burgerschapsvaardigheden aan te leren. Ook één van de ouders geeft aan het belang van drama ‘heel erg’ in te zien. Met drama leren de leerlingen assertiever te worden, zich niet te schamen voor zichzelf, naar buiten te treden en in het openbaar te spreken. Deze vaardigheden worden eveneens gestimuleerd in de lessen debatteren en wedstrijden ‘public speaking’.

De plaats van socialisatie in het onderwijs

Zowel de locatiedirecteur, leerkrachten als de leerlingen geven aan dat er verder niet zozeer activiteiten of lessen zijn waarin expliciet gewerkt wordt aan de socialisatie van leerlingen. De heer Vlot heeft daarover een uitgesproken mening: “Socialisatie hoeft voor mij niet cursorisch aangeboden te worden, omdat veel tussen neus en lippen door gebeurt; leerlingen tijdens lessen, maar ook in de wandelgangen, aanspreken op hun gedrag, het goede voorbeeld geven, bespreken van normen en waarden tijdens de les.”

Voor leerkrachten is er in de Daltonuren gelegenheid om een leerling aan te spreken in een andere setting. Binnen de lessen is er ruimte om de actualiteit te bespreken. In de mentorlessen in het eerste jaar worden traditionele omgangsvormen en sociale vaardigheden wel expliciet behandeld. De grondbeginselen van het Daltononderwijs kunnen daarbij het uitgangspunt zijn.

De heer Vlot: “De leerlingen moeten zich aanpassen. Speciale lessen voor burgerschapsvaardigheden bestaan wel en dragen ook wel bij, maar gewoontevorming is beter. Als de vraag vanuit jezelf komt kan een aparte les eventueel wel werken.”

Eén van de leerlingen zegt: “Het geven van lessen voor sociale vaardigheden gaat te ver. Er is geen ruimte voor, vooral in de brugklas is het programma erg vol. De lessen in sociale vaardigheden zijn geïntegreerd. Daarnaast, het wordt je hier sowieso wel geleerd”.

Ook de leerkrachten benadrukken dat er veel impliciet plaatsvindt. Met name de mentoren en decanen zijn volgens hen snel geneigd net iets meer te doen, omdat ze zich verantwoordelijk voelen voor de leerling.

Eén van de ouders meldde –zonder dat duidelijk was wat anderen hadden verteld– dat hij geen idee heeft van wat er informeel op de school gebeurt op het gebied van socialisatie. Hij gaf aan wel behoefte te hebben aan duidelijkheid over wat er gebeurt op het gebied van sociale vaardigheden, groepsvorming, groepsprocessen, normen en waarden. De ouder formuleert zijn gevoel als volgt: “Het hangt er tegenaan, maar de school pakt niet door”. Met andere woorden, er gebeurt vast van alles impliciet, maar de ouders krijgen er geen zicht op.

“De schoolcultuur moet zo zijn dat vorming van leerlingen vanzelf gaat,” vindt ook de heer Vlot. Het Stedelijk Dalton Lyceum kent veel vrijheid en geeft de leerlingen veel vertrouwen en eigen verantwoordelijkheid. Het moeilijkst is de balans te vinden: vrijheid, maar zonder dat leerlingen ermee aan de loop gaan. De school hanteert de algemene omgangsvormen en kent zijn eigen regels – ze zijn alleen niet allemaal expliciet omschreven. Iedereen kent echter wel het bestaan en leerlingen worden er ook op aangesproken. “De regels zijn geen doel, maar middel,” stelt de heer Vlot. Details, als jas aan of uit in de les, hoofddekseel op of af, worden door de leerkracht zelf beoordeeld. Binnen de school heerst de overtuiging dat normen en waarden per individu verschillen en op een eigen manier worden geïnterpreteerd. Iedereen heeft zijn eigen manier van leerlingen aanspreken. Zo lang de leerkracht daar een goede argumentatie voor heeft is dat geaccepteerd. Eén van de leerkrachten noemt dat de sterkte

en tegelijk de zwakte van de school. Het is moeilijker je op een regel te beroepen die niet op papier staat. Een leerkracht moet de confrontatie hierover aan durven gaan – met collega's of leerlingen. Aan de andere kant geeft het ook duidelijkheid: per leerkracht is helder waar de leerlingen aan toe zijn. Volgens de heer Vlot is het juist de kracht van de school, omdat ook in de maatschappij regels overal verschillen. Leerlingen moeten leren begrijpen waarom regels in de verschillende situaties verschillen, zich daaraan kunnen aanpassen en verschillen leren accepteren. Eén van de ouders vindt dat een te makkelijke gedachte. “Als de school een afspiegeling zou zijn van de maatschappij zou de school veel breder georiënteerd moeten zijn. Dan zou er bijvoorbeeld zelfs hulpverlening intern aangeboden moeten worden en dat gaat misschien ook te ver. Maar op dit moment is het nog een maatschappij in een maatschappij en daarbinnen heeft iedere leerkracht nog zijn eigen koninkrijkje.” Hij zou de voorkeur geven aan meer transparantie over wat er binnen de lessen gebeurt. De ouder heeft behoefte aan duidelijkheid en denkt dat dat ook goed zou zijn voor de leerlingen. Zo begrijpt hij ook niet waarom er in de bovenbouw een wet bestaat die toetsing en afsluiting van vakken verplicht stelt, en in de onderbouw niet. Dit bevestigt zijn beeld dat hij er geen zicht op kan krijgen wat zich in de lessen afspeelt. Deze ouder zou er een voorstander van zijn dat ook in de onderbouw, de leerkracht een helder beeld schept over wat er in dat jaar moet gebeuren en op welke termijn. Hij heeft als ouder bewust voor de Daltonmethode gekozen –als vervolg op Montessori-basisonderwijs- en vindt het goed dat de leerlingen zelfstandig leren werken, maar nu worden de leerlingen naar zijn idee nog te vaak verrast met proefwerken en werkstukken en kunnen ze het gevoel krijgen overladen te worden. Voor zijn gevoel ontbreken duidelijke doelen, die het voor de leerlingen overzichtelijk maken wat ze wanneer voor elkaar moet hebben.

De heer Vlot wil dat de leerlingen leren problemen zelf op te lossen. “Het komt de sfeer en duidelijkheid ten goede als leerlingen vragen stellen, zich daar niet voor schamen en niet bang zijn kritiek te geven,” vindt hij. De leerlingen zelf zijn het daarmee eens en beamen dat er ruimte is voor kritiek. Wel vinden zij, net als de ouders, dat het per leerkracht verschilt in welke mate men open staat voor kritiek, bij sommige leerkrachten ligt de drempel om hem aan te spreken beduidend hoger dan bij de ander.

De leerlingen zijn het met de visie van de ouders eens dat de eerste verantwoordelijkheid voor kinderen bij de ouders ligt, maar vinden dat de school wel de mogelijkheid moet hebben de leerling op te vangen wanneer die serieuze problemen heeft en thuis niet terecht kan. In sommige gevallen kan de school volgens hen een soort bemiddelingspersoon zijn. Ook vinden de leerlingen persoonlijke begeleiding belangrijk, maar vinden dat ze zelf kunnen aangeven wanneer ze behoefte hebben aan meer hulp of vaker contact. De leerlingen vinden overigens dat de school op dit moment al genoeg doet.

3.2 Socialisatie buiten de school

Contacten van het Stedelijk Dalton Lyceum met buitenschoolse instellingen worden met name in specifieke gevallen ingezet. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de wijkagent en het Jongeren Informatie Punt. Het contact met de afdeling jeugdgezondheidszorg van de GGD is wat nauwer, deze instelling komt regelmatig op school. De leerplichtambtenaar speelt een steeds grotere rol op school, hoewel hij niet meer intern zit.

Op cultureel vlak heeft de school contacten met een Nederlandse en een Engelse theatergroep. To Be Bercepoort in Dordrecht is een culturele instelling waar de school contact mee heeft.

4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

4.1 Discussie

Voor- en nadelen van de onderwijsmethode Dalton

Onderwijsvormen als Dalton kunnen gezien worden als methodes voor slimme kinderen uit de bovenlaag van de samenleving. De populatie van de school is ook nog extra bijzonder omdat het tweetalig vwo ‘de top van de vwo-leerlingen aantrekt’, zoals een leerkracht het omschrijft. Leerlingen die goed zijn in heel veel dingen. Ook het belang dat wordt gehecht aan cultuur kan die associatie oproepen.

Dat beeld klopt volgens de leerkrachten niet, de populatie bestaat uit leerlingen uit alle sociale lagen. Eén van de ouders is het er wel mee eens dat er zeer verschillende kinderen op de school zitten, maar vindt het toch een beetje een eliteschool. Soms kan het hem dan ook ergeren dat er een strijd lijkt te zijn tussen de locatie Overkampweg en locatie Titus Brandsma, die vmbo-tl en havo aanbiedt. Het beeld lijkt te zijn dat goede havo-leerlingen naar de Overkampweg gaan, maar deze ouder vindt dat de locatie Overkampweg mogelijkheden heeft voor allerlei leerlingen. Hij denkt niet dat de Daltonmethode voor iedere leerling gunstig uit hoeft te pakken. Misschien wel als alle faciliteiten er zouden zijn waardoor iedere leerling rustig kan werken en zich volmaakt veilig zou voelen. Nu denkt hij dat de betere kinderen er goed uit komen en de mindere toch zullen afhaken.

Eén van de leerkrachten vindt dat met name de vrijheid in het Daltononderwijs niet voor iedereen werkt. Hij geeft een voorbeeld van een andere school, waar het fout ging nadat een internationale schakelklas daar in het gebouw kwam: “Een groep die meer structuur nodig had in combinatie met een groep met veel vrijheid.” Nu is de groep leerlingen vrij homogeen en is te merken dat er weinig gepest wordt en nauwelijks incidenten plaatsvinden. In de Daltonuren is er mogelijkheid leerlingen eventueel extra te helpen. En volgens de drie leerkrachten worden de leerlingen ook gevormd door de mengeling van gezelligheid, vrijheid en toch ook hard werken in het Daltononderwijs.

De leerkrachten denken dat de Daltonmethode bijdraagt aan de ontwikkeling van de leerlingen doordat ze vanaf de brugklas al veel vertrouwen, verantwoordelijkheid en ruimte krijgen. De overgang naar de tweede fase en vervolgonderwijs verloopt daardoor soepeler. Verder studeren wordt altijd gestimuleerd.

Ook de leerlingen noemen verschillende mogelijkheden waardoor je achterstanden op school kan voorkomen of wegwerken; in de Daltonuren of bijlessen, maar ook in specifieke trainingen. Ze vinden wel dat kinderen die niet zo goed kunnen plannen grote kans hebben achterstanden op te lopen. Allemaal vinden ze hun lesprogramma erg vol. Eén van de ouders sluit zich hierbij aan en vindt zelfs dat de Daltontaken (bijvoorbeeld werkstukken of proefjes), waarbij de leerling vaak zelfstandig moet werken, soms buitenproportioneel groot zijn. Ook vindt hij de functie van Daltonuren soms onduidelijk. De leerlingen weten dat je je Daltontaken op zich het beste in de Daltonuren kan maken, maar dat komt er niet altijd van. “Het is wel je eigen verantwoordelijkheid, maar in zo’n uur ga je toch vaak niks doen,” vertelt een leerling.

De heer Vlot is van mening dat de Daltonmethode voor alle kinderen zou kunnen werken. “Zelfs leerlingen die in eerste instantie moeite hebben met de vrijheid en zelfstandigheid krijgen er een keer in hun loopbaan mee te maken, bijvoorbeeld in de tweede fase. Ze zijn dan minder vormbaar dan op 12- of 13-jarige leeftijd. Zeker op de langere termijn zou Dalton daarom voor iedereen nuttig zijn.”

Door persoonlijke aandacht en een veilige sfeer te scheppen kunnen volgens hem de voorwaarden geschept worden waarin iedere leerling het redt binnen Daltononderwijs.

De rol van de school in de samenleving

Volgens de leerkrachten moet de school emanciperend zijn. “Het is belangrijk dat leerlingen niet gevangen blijven in hun sociale groep,” illustreert een leerkracht die mening. Een tandartszoon is wellicht een getalenteerd beeldhouwer en een timmermansdochter kan heel goed in staat zijn het tweetalig Gymnasium af te ronden. Aandacht voor individuele ontwikkeling en ook acceptatie speelt hierin een rol. De leerkrachten vinden dat de overheid een rol kan spelen in de emanciperende rol van de school; het ondersteunen van normen en waarden als tolerantie en bieden van gelijke kansen in de hele samenleving kan helpen om deze waarden ook op school te laten gelden. Er is wel een beperking, volgens de leerkrachten: “Een probleem als stigmatisering is voor de school ongrijpbaar. Daar ligt voor de overheid een grotere rol omdat het daar gaat om een maatschappelijk probleem.”

De populatie van deze school wordt door de leerkrachten niet representatief gevonden, ze voelen zich bevoorrecht. De meeste leerlingen doen het goed en daardoor wordt de school niet gedwongen speciale programma's met betrekking tot sociale vaardigheden te hanteren. Cultuur, sport en maatschappij is wat dat betreft al afdoende en draagt er aan bij dat de leerlingen zich thuis voelen, het leuk hebben. De leerkrachten zijn van mening dat er eigenlijk geen extreme kinderen te vinden zijn op de locatie Overkampweg. “Ze zijn bijna wel eens té lief.” Daardoor is het mogelijk vast te houden aan het milde klimaat. Ze hebben de ervaring dat het niet nodig is meer op te voeden dan vroeger, maar anders. Zoals één van de leerkrachten zei: “Je hebt niet zozeer te maken met meer onfatsoenlijke kinderen, maar wel met meer prinsjes en prinsesjes. Kinderen die bijzonder gewenst zijn, met drukke ouders en veel vrijheid thuis, die gewend zijn in het middelpunt van de belangstelling te staan. Leerlingen zijn mondiger, willen serieus genomen worden, zijn ongeduldiger en vragen meer aandacht. Deze leerlingen gaan er vanuit dat alles onderhandelbaar is en vergeten dat ze respect moeten verdienen.” Dat is dus een punt dat volgens alle drie de leerkrachten aandacht verdient en waar ze leerlingen regelmatig op aanspreken. Maar volgens de leerkrachten neemt deze trend nog geen enorme proporties aan.

Van groepsvorming lijkt niet echt sprake te zijn binnen de locatie Overkampweg. Er bestaan subgroepjes, maar die lijken wel te mixen, zeggen de ouders. Binnen school lijkt alles door elkaar te lopen. Daarbuiten worden echter wel andere keuzes gemaakt die bij je groepje of subcultuur horen, bijvoorbeeld als het gaat om uitgaansgelegenheden.

Er is een klein aantal allochtone leerlingen op de locatie Overkampweg; zo'n vijf tot tien procent. Leerlingen, leerkrachten en ouders vinden dat de allochtone jongeren op de locatie Overkampweg goed integreren. Deze jongeren komen goed mee met de autochtonen. Eén van de leerkrachten zegt: “Het is belangrijk de allochtone leerlingen op school kennis te laten maken met de normen en waarden in Nederland, ze op school een steuntje in de rug te bieden. De meeste allochtone jongeren op deze school zijn succesvol en dat gebeurt op een natuurlijke manier. De meisjes doen het wel nog iets beter dan de jongens.”

Waar ligt de grens?

Ondanks de trend dat scholen steeds meer socialisatietaken toebedeeld krijgen, vinden de ouders dat er een grens is. “In principe ligt de eerste verantwoordelijkheid nog altijd bij de ouders en mogen ouders

de verantwoordelijkheid niet afschuiven op de school. Door zelf verantwoordelijk te blijven bepaal je als ouders zelf de grens en moet je in de gaten houden of het kind gedijt bij het beleid van de school,” vertelt een ouder. Wel hebben de ouders het idee dat het cognitieve aspect de overhand blijft houden en zijn bang dat er in de lessen veel wordt ‘gestreden’. Eén van de ouders denkt dat er een grote groep jonge, net afgestudeerde docenten is op de locatie Overkampweg die didactisch nog hun stijl moeten vinden. Deze ouder denkt dat leerkrachten daardoor hun doel voorbij kunnen schieten en de aansluiting met de leerlingen kwijtraken. “Door de nadruk op het cognitieve en de hoge verwachtingen is er weinig tijd over voor opvoeden en informele zaken en dat is jammer.”

De ouders vinden het wel goed dat onderdelen als maatschappelijke stage niet verplicht zijn, zo kan het kind de keuzes maken die bij hem passen. De ouders zijn zeer te spreken over de mentoren en de activiteiten op het gebied van cultuur, sport en maatschappij.

Directie, leerkrachten en leerlingen vinden dat ‘opvoeden’ vooral in de omgang met anderen gebeurt. De leerkrachten denken dat leerlingen veel van elkaar leren in de klas en in hun peergroups, ook bijvoorbeeld elementaire omgangsvormen. Ze denken allen dat de Daltonmethode hieraan bijdraagt. De leerlingen lijken zich erg bewust te zijn van hun eigen verantwoordelijkheid en zelfstandigheid. Ze zijn het er allen over eens dat ze steeds meer als gelijke worden behandeld naarmate ze in hogere klassen komen en dus ook steeds meer verantwoordelijkheid krijgen in de loop der jaren. Door het vele samenwerken leren de leerlingen ook elkaar feedback geven, met iedereen om te gaan, plannen, delegeren en taken verdelen en welke rol bij hen past. Een leerling wordt beloond met een hoger cijfer wanneer hij beduidend meer werk heeft verzet dan groepsgenootjes. De leerlingen zeggen dit echt als beloning te zien; de hoeveelheid energie die je in een opdracht steekt moet ergens in terug te zien zijn. Of dat nou positief uitpakt of juist niet, daar leer je van.

De leerlingen hebben nog wel een idee waardoor ze nog meer van elkaar kunnen leren: tutorschap van bovenbouwleerlingen in onderbouwklassen. Vooral in grote klassen kan dit volgens de leerlingen een uitkomst zijn voor onderbouwers. En het voordeel voor de bovenbouwers? “Een goede oefening, maar vooral interessant als het tutorschap betaald zou worden.”

4.2 Conclusie

De school is volgens de leerkrachten en directie continu bezig met het vinden van de perfecte mix tussen een solide leeromgeving en het bieden van een omgeving waarin leerlingen zich thuis voelen en maximale vrijheid hebben. Vanuit de Daltonachtergrond wil de school de leerlingen leerstofinhoudelijk blijven uitdagen, maar ze wil ook meer bieden dan onderwijs alleen. “Om meer te kunnen bieden dan onderwijs is het belangrijk dat iedere leerkracht iets doet – op zijn eigen manier. Zo bied je leerlingen een breed beeld van wat ze in de samenleving tegen kunnen komen,” legt de heer Vlot uit.

De ouders zijn, ondanks hun kritiekpunten, erg tevreden over de school van hun kinderen. Het is ze niet geheel duidelijk wat er gebeurt op het gebied van socialisatie en zouden wel wat meer inzicht willen hebben in de lessen. Tevreden zijn de ouders over het cultuuraanbod en de sfeer op school. De kinderen voelen zich er veilig en thuis en hebben het er naar hun zin. Ze vinden dat ook zeker een verdienste van de school.

De leerlingen zijn eveneens zeer tevreden over hun school en hebben het idee dat ze als goede burgers de maatschappij ingestuurd worden na hun examen. Wel vinden ze dat er hoge eisen aan ze gesteld worden. Als blijkt dat leerlingen matig presteren op een vak kan van ze gevraagd worden dat ze in een Daltonuur bijles nemen.

Het Stedelijk Dalton Lyceum lijkt zich te richten op individuele ontplooiing en gebruikt daarvoor de groep. Alle geledingen zien socialisatie als iets dat vooral ‘tussen de regels door’ gebeurt en veronderstellen dat mensen leren in de omgang met elkaar. De school biedt het individu veel vrijheid waarbinnen het zelf een richting kan aangeven en zelf verantwoordelijk is voor zijn of haar ontwikkeling. Alle geledingen onderschrijven het streven naar individuele ontplooiing. Alleen de ouders maken zich soms wat zorgen, omdat zaken zich vaak buiten hun gezichtsveld afspelen. Zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid lijken de toverwoorden op het Stedelijk Dalton Lyceum. Zelfstandigheid is dan ook op allerlei manieren terug te zien; leerlingen, maar ook leerkrachten moeten zelf keuzes maken, van leerlingen wordt verwacht dat ze zelf initiatief tonen en bereid zijn hun best te doen, in het omgaan met probleemgedrag (individueel), in het geringe contact met buitenschoolse instellingen, en ook in het contact met de ouders.

Dat socialisatie en sociale vaardigheden niet terugkomen in aparte vakken, kan misschien samenhangen met de schoolpopulatie. Het woord ‘elitair’ is meermalen gevallen, maar men bestrijdt dat de school zich alleen op de bovenlaag richt. Dat de leerlingen zich zelfstandig en verantwoordelijk gedragen is het gevolg van de Dalton-aanpak en niet een eis vooraf. In verschillende gesprekken kwam wel naar voren dat de school veel vraagt van haar leerlingen. ‘De school stelt eisen’ is een doelstelling die af kan schrikken en misschien inderdaad de kinderen aantrekt die uitdagingen zoeken. De leerlingen beschikken blijkbaar allemaal in elk geval over basale sociale vaardigheden en ook zeker de wil om te leren en verantwoordelijkheid te nemen. Daardoor is deze school in staat verder te kijken dan elementaire zaken als omgangsvormen en kan ze zich richten op andere dingen, zoals cultuur en zelfverwezenlijking.

De school lijkt open te staan voor allerlei meningen en achtergronden, maar zet absoluut in op een optimale ontwikkeling van iedereen, op meerdere gebieden en legt de lat dus hoog.

De leerlingen vinden niet dat hun school elitair gevonden kan worden. Eén van de leerlingen ziet tweetalig onderwijs ‘gewoon’ als ‘extra investering’. Filosofie vinden de meeste leerlingen maar vaag. Debatteren en discussiëren bij Nederlands vinden ze wel goed, en ook dat je er een cijfer voor krijgt. Het doel van een vak als denkvaardigheid is ze ook duidelijk: “Antwoorden zoeken op een andere manier dan normaal en creatief leren denken.” Het beeld van slimme kinderen die met vrij veel (cognitief en sociaal-emotioneel) gemak de vakken doorlopen is dus, zeker na het groepsgesprek met deze welbespraakte leerlingen, toch maar moeilijk kwijt te raken. Echter: wellicht een kwestie van wat was er eerst: de kip of het ei?

CHRISTELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP HET NOORDIK, ALMELO

Locatie César Franckstraat; afdeling vmbo

Locatie Noordikslaan; afdeling havo, atheneum, gymnasium

Socialisatie verweven in de onderwijsactiviteiten, dat is hoe de medewerkers van CSG Het Noordik aankijken tegen het opvoeden van leerlingen naast het onderwijzen. Maak er geen apart hoofdstuk van in je schoolgids, maar doe gewoon wat goed is voor de leerling. Op die manier verloopt het natuurlijk en wordt het een vanzelfsprekendheid. De mentoren spelen een belangrijke rol binnen de school en op het vlak van signalering van afwijkend gedrag. De zorg voor leerlingen wordt zeer serieus genomen.

1 DE SCHOOL

Christelijke Scholengemeenschap Het Noordik bestaat uit vier locaties, waarvan twee in Almelo en twee in de regio; Vriezenveen en Vroomshoop. De school biedt op één locatie havo, atheneum en gymnasium aan: locatie Noordikslaan. De overige locaties bieden alle leerwegen van het vmbo aan. De overgrote meerderheid van de 3233 leerlingen is autochtoon. De scholengemeenschap trekt, naast Almelose leerlingen uiteraard, ook veel leerlingen uit de regio. Een groot deel van de leerlingen heeft binding met een kerk- of geloofsgemeenschap.

De school heeft van oudsher een degelijke reputatie, wellicht te danken aan de protestant-christelijke achtergrond en stabiele resultaten door de jaren heen. De locatie Noordikslaan was vroeger het Christelijk Lyceum. In 1993 fuseerden de Almelose locaties; Noordikslaan en César Franckstraat. Twee jaar later, in 1995, fuseerden de Almelose scholen met de locaties Vriezenveen en Vroomshoop. Uit deze fusie ontstond CSG Het Noordik.

De gebouwen van de Noordikslaan (NL) en de César Franckstraat (CF) verschillen nogal. Na het zien van het CF-gebouw is locatie NL een verademing. Locatie CF barst bijna uit zijn voegen; het gebouw is ontworpen voor zo'n 350 leerlingen, maar de populatie is inmiddels verdubbeld. Het is improviseren, maar te zien is dat de school dat kan. Onderwijsdirecteur vmbo, mevrouw Munter, vertelt een anekdote over een minister op bezoek die opmerkte of er nog opbergruimtes waren die als zodanig gebruikt waren, of dat het allemaal lokalen waren geworden. De school heeft zich flink moeten aanpassen om alle 700 leerlingen in het gebouw te plaatsen. De voormalige gymzaal is nu Time Out –daar later meer over- en de kleedkamers zijn nu mediatheek. Een deel van de gymzaal is ingericht als kantoortje voor de vertrouwenspersoon en het is er echt gezellig. De kantine is een grote vlakte met weinig meubilair. Tafelvoetbaltafels en een televisie met MTV maken dat je de ruimte als kantine herkent. Ook heeft de school een noodgebouw aan de overkant, als lesplaats voor de brugklassers. Gelukkig wordt er, samen met een andere Almelose school, gewerkt aan de bouw van een geheel nieuwe school. In 2006 moet dat gebouw er staan.

Locatie Noordikslaan is ruim opgezet, met brede gangen, verschillende niveaus, grote open ruimtes en meerdere verdiepingen. De kantine op deze locatie is gezellig, picknicktafels worden afgewisseld met gewone tafels en plastic bakken op de tafels maken dat er geen excuus is je afval te laten slingeren. Drie meisjes lopen rond met veger en blik; het is hun beurt om de dagelijkse corveebeurt te volbrengen. De directie is van mening dat een nette school van invloed is op de attitude van leerlingen. Onmiddellijk valt de hoeveelheid 'cultuur' in het gebouw op. Schilderijen van leerlingen aan de wand, een groot podium in een soort amfitheater inclusief instrumenten, twee leerlingen die samen muziek

maken en een muzieklokaal vol instrumenten. De afdeling ICT is goed vertegenwoordigd, het studielandschap is strak opgezet en is van alles voorzien. Ook op deze locatie wordt verbouwd, maar hier gaat het vooral om kleine onderwijskundige aanpassingen als een nieuwe mediatheek, het muzieklokaal en de aula.

Elke locatie van Het Noordik heeft een ruimte waarin leerlingen huiswerk kunnen maken in een tussenuur, wanneer ze de klas zijn uitgestuurd of waar ze zich ziek kunnen melden. Op elke locatie heeft de ruimte een andere naam: Time Out, leerlingbegeleiding, boemerang en kamer A. Volgens de directie heeft iedere locatie nog duidelijk zijn eigen kleur. Locatie NL is bijvoorbeeld al van oudsher veel bezig met cultuur en musical en kent nu nog steeds een rijk cultureel aanbod. De locatie CF is vooral gekleurd door de beroepskolom en de vroegere mavo. Vanzelfsprekend is de vmbo-populatie een andere dan de avo-populatie. De locatie Vriezenveen was vroeger een mavo en huishoudschool, met als gevolg veel meisjes op de school. Vroomshoop was vroeger een mavo en lts: veel jongens. Daarnaast kent ieder dorp zijn eigen kleur en geschiedenis. Er wordt dan ook gestreefd naar één Noordik; maar wel met de verschillen die de locaties onderscheiden.

2 ONDERWIJS

Missie

De missie van de school kent volgens de website vier uitgangspunten:

1. Wij zijn een christelijke school
2. De leerling staat centraal
3. Wij streven naar een veilige school
4. Wij streven naar kwaliteit.

De school heeft een protestants-Christelijke traditie. In de schoolgids staat het uitgangspunt van de school beschreven. *“Het uitgangspunt van de school is wat God ons in de bijbel wil bekendmaken: ‘het herstel van de goede verhouding tussen Hem en zijn schepselen, door en in Jezus Christus. Wiens Rijk van liefde, gerechtigheid en vrede is en komt, waardoor wij geroepen zijn tot dienst aan hem en onze naaste’. Wij willen zoveel mogelijk meewerken aan de ontwikkeling van uw kind tot een mens met persoonlijke en gemeenschappelijke verantwoordelijkheid in de uitvoering van de van God ontvangen cultuurofdracht. We doen dit in een sfeer van vertrouwen en openheid.”*

Om de christelijke identiteit herkenbaar te maken bestaat op elke locatie een commissie godsdienstige vorming, die activiteiten voor een ieder die met de school te maken heeft organiseert. Ook wordt ieder jaar een studiedag gehouden waarbij de identiteit centraal staat en komt de christelijke achtergrond naar voren tijdens de verschillende vieringen. Dagelijks vindt er een dagopening plaats. Dit gebeurt volgens de actuele methode Zoutkorrel. Wekelijks is er een ander thema en binnen de methode is er ruimte voor persoonlijke invulling door docenten.

De basistaak van de school is onderwijs, maar daarbij zijn vorming en maatschappelijke taken een belangrijk onderdeel. Voortdurend vraagt men zich af: ‘hoort dit bij ons of niet’? De kernwoorden die de school typeren beleeft men vanuit de bijbel en het geloof. Identiteit speelt een belangrijke rol, maar iedereen is welkom, alle stromingen moeten in de visie kunnen worden vertegenwoordigd. Daarom is er ook een pluriforme groep docenten.

Het werken aan veiligheid blijkt uit het feit dat jaarlijks vragenlijsten worden afgenomen in de tweede klassen over het gevoel van veiligheid van de leerlingen. Mevrouw Munter vertelt dat het moeilijk is eenduidige conclusies te trekken: “Zelfs de tijd van het jaar kan bij wijze van spreken invloed hebben op de antwoorden van de leerlingen.” Toch is er actie ondernomen naar aanleiding van de enquêtes: zo is er meer cameratoezicht, zijn er leerkrachten die in de pauzes pleinwacht zijn en wordt er op schoolavonden door de leerkrachten gezorgd dat alleen leerlingen van de eigen school binnen komen.

2.1 De pedagogische opdracht van de school

Doelen en middelen

Op de website staat beschreven: *“CSG Het Noordik wil naast het overbrengen van kennis en vaardigheden ook werken aan de vorming en bewustwording van de leerlingen. De school ziet zichzelf als medeopvoeder, natuurlijk aanvullend op de rol van de ouders. De eerste verantwoordelijkheid voor de opvoeding ligt natuurlijk bij hen. CSG Het Noordik begeleidt de leerlingen op de belangrijke weg naar zelfstandigheid. Discipline en verantwoordelijkheidsgevoel staan hierbij centraal op de weg die op elk niveau, van vmbo tot vwo, wordt afgelegd.”*

De algemeen directeur, de heer Versteeg, stelt: “Het streven is niet alleen te onderwijzen uit boeken, maar ook vanuit de levensovertuiging. Dit is een voortdurend proces. Uiteraard leidt de school op voor een diploma, maar ook attitude en sociale vaardigheden zijn onderdeel van het onderwijsaanbod.”

Door het intensieve en daardoor laagdrempelige contact met de ouders probeert de school samen met hen de leerling op te leiden.

Mensen worden niet gezien als nummer en dus is maatwerk eveneens een streven. De scholengemeenschap beschikt over een stafbureau, waar dienstverlening aan het onderwijs centraal staat. Daarnaast verleent het stafbureau diensten aan individuele medewerkers. Door het stafbureau kunnen de afdelingen hun energie stoppen in het onderwijs.

Draagvlak

De directie en leerkrachten staan dezelfde visie voor. In sommige gevallen worden zelfs dezelfde woorden gebruikt om uit te leggen dat socialisatie verweven is met het geven van onderwijs en het gevolg is van het voortdurend in contact staan met elkaar; leerlingen, leerkrachten en ouders.

In sollicitatiegesprekken wordt al aangegeven wat de visie van de school is. Van de aanstaande Noordik-leerkracht wordt verwacht dat hij of zij zich verwant voelt met het christelijke gedachtegoed en de visie van de school. De school ondervindt geen problemen bij het aantrekken van nieuwe leerkrachten. Vaak zijn dit jonge mensen en ook wel zij-instromers, vooral op het praktijkgerichte vmbo.

Idealiter ziet de directie de school in een driehoek, waarbij de school de ene en de leerlingen en ouders de andere hoeken zijn. Er is voortdurend interactie. Het Noordik wil niet in de plaats van de ouders staan, die blijven eerst verantwoordelijk voor hun kinderen, maar ziet zich wel als onderdeel van het gezin. Daarom is de openheid en transparantie zo belangrijk; om de tafel worden problemen het best opgelost.

De ouders hebben inspraak door middel van een oudervereniging die op elke locatie actief is. Volgens één van de ouders die zitting heeft in de oudervereniging in Vroomshoop is er maandelijks overleg met de locatieleiding. Ook zijn de verschillende locaties bezig met het oprichten van een ouderklankbordgroep. Op dit moment heeft de oudervereniging die functie nog.

De ouders worden in hoge mate bij de school betrokken. Ze worden een paar keer per jaar uitgenodigd om vieringen bij te wonen en wanneer een leerling nieuw op school komt, meestal in klas 1, brengt de mentor een bezoek aan huis. In combinatie met de aanmelding, het onderwijsrapport van de basisschool en de houding van de leerling in de klas krijgt de mentor een completer beeld van de leerling. Ook kan zo'n bezoek in sommige gevallen bepaald gedrag verklaren of in ieder geval meer

begrip brengen. Wanneer een leerling spijbelt, worden de ouders gebeld. Ook in andere gevallen schromen de leerkrachten niet om de ouders te informeren. De leerkrachten zeggen wel eerst het plan de ouders te bellen aan de leerling voor te leggen, maar de leerlingen vinden zelf ook dat het goed is dat ouders in hoge mate betrokken worden.

2.2 Tegengaan van antisociaal gedrag

De continue aandacht voor socialisatie en het bijbrengen van sociale vaardigheden werkt volgens de medewerkers van Het Noordik preventief. Er is veel persoonlijke aandacht voor de leerlingen en dat maakt dat docenten of mentoren opvallendheden snel kunnen signaleren.

Zowel de directieleden als de leerkrachten geven aan dat de problematiek zoals die op –met name– vmbo's in de randstad bestaat, in Almelo nog niet heeft toegeslagen. Mevrouw Munter kan zich dan ook opwinden over de slechte reputatie die het vmbo heeft. Wel vinden alle betrokkenen dat de problemen van leerlingen complexer lijken te worden. Er bestaat armoede, wat sociologisch ook te verklaren is door de geschiedenis van de veenstreken; een laag opleidingsniveau in combinatie met de economische recessie geeft problemen. Ook neemt het aantal eenoudergezinnen toe en komen meer kinderen in complexe gezinssituaties. Naast de persoonlijke aandacht voor leerling en ouder worden er ook praktisch voorwaarden (bijvoorbeeld financiële regelingen) geschapen voor een zo comfortabel mogelijke schoolloopbaan. Ook hier is openheid de sleutel. “En,” zo zegt de heer Versteeg, “dat is wat de overheid niet doorheeft: dat de school ook op zulke vlakken actief is en een passend beleid moet hebben.”

De school hanteert schoolregels en de achterliggende gedachte is duidelijk: zo min mogelijk regels, maar wel regels die zo expliciet en concreet mogelijk zijn. Het gaat dan ook vaak om praktische zaken als het dragen van een hoofddekseel of het opbergen van mobiele telefoons. De regels worden regelmatig ter discussie gesteld en waar nodig bijgesteld of aangepast.

De sancties op negatief gedrag verschillen per geval. Overwegingen daarbij zijn de impact op de groep waarin de leerling zich bevindt en op een eventueel betrokkene, bijvoorbeeld de docent. Bedreiging wordt zeer serieus genomen, daar wordt melding van gemaakt.

Om de leerlingen van roken, drugs en alcohol af te houden wordt er soms voorlichting gegeven. De school streeft er echter naar zodanig voor te lichten dat het enigszins vrijblijvend is en wil niet dat de school door de voorlichting juist een slecht imago krijgt. De locaties in Vriezenveen en Vroomshoop werken momenteel samen met het Centrum Alcohol en Drugs en doen mee met een landelijk project, aangepast aan het profiel van de school.

3 DE PRAKTIJK

3.1 Socialisatie binnen de school

Vertrouwenspersonen, zorgcoördinator- en mentorschap

Een punt waar Het Noordik sterk in is en wat de school blijft ontwikkelen is het zorgcoördinatorschap. Er bestaat een uitgebreid netwerk met daarin (jeugd-)politie, RIAGG, Maatschappelijk Werk en het Orthopedagogisch Didactisch Centrum (OPDC). Op alle locaties zijn leerkrachten aangesteld als vertrouwenspersoon. Wanneer een leerling voelt dat het minder gaat kan hij zich melden bij de vertrouwenspersoon en wordt allereerst gekeken wat er binnen de school kan gebeuren om de situatie te verbeteren. Wanneer het echt uit de hand loopt of blijkt dat de leerling specialistische hulp nodig heeft, kan de school terugvallen op het netwerk.

Het mentorschap wordt zeer serieus genomen op Het Noordik, op alle locaties. De leerkrachten vertellen dat het contact met de mentorklas intensiever is dan met de andere klassen en dat ze de leerlingen goed kennen. Eén van de leerkrachten vertelt: “Het Noordik heeft een zeer sterk mentoraat. Dat werkt preventief. Schoolbreed vindt er signalering plaats. We moeten de jongeren zo goed mogelijk op school opvangen en zorgen dat iemand zo lang mogelijk binnen school blijft.” De leerkrachten vinden het belangrijk om open te zijn. “Zonodig gaat het bespreken van een probleem of conflict vóór het reguliere lesprogramma tijdens de mentorles. Kennisoverdracht gaat beter naarmate het beter gaat met het menszijn”. In de mentorlessen komt eveneens een training in sociale vaardigheden voor.

Het uitgangspunt is dat de ‘gewone’ leerkracht er is puur voor de onderwijsprestaties en dat de mentor eerste aanspreekpunt is.

De leerkrachten zijn het er over eens dat de vraag naar meer zorg op school niet uit de lucht komt vallen. Ze zien meer één- of juist meeroudergezinnen. Ook komen ze meer kinderen tegen die niet goed in hun vel zitten. “Veel leerlingen hebben te maken met twee sets regels: één van school en één van thuis”, legt een leerkracht uit. “Daarnaast is er nog de hectiek van het bestaan en de kinderen die worden gezien als het uithangbordje van de familie.” Het verantwoordelijkheidsgevoel van de leerkrachten gaat soms vrij ver; ze bieden bijvoorbeeld de leerlingen van klas 1 tot en met 4 de mogelijkheid na schooltijd een computerspel te spelen op school: goed om te leren samenwerken en het houdt ze van de straat. “We willen een combinatie aanbieden van praktische hulp en persoonlijke aandacht,” omschrijft één leerkracht, “maar de grens is vaag”.

Idealiter gaat een mentor een aantal jaren mee met de klas. Zo leren ze de leerlingen goed kennen en kunnen ze ook ondersteuning bieden bij bijvoorbeeld de profielkeuze.

Er is een experiment geweest met leerlingen als vertrouwenspersoon. Dit initiatief kwam van de leerlingen zelf, die zeiden daar behoefte aan te hebben. Na verloop van tijd bleek dit echter niet te werken en gaven de leerlingen aan zich bij een volwassene en leerkracht veiliger te voelen. Het fenomeen vertrouwenspersoon is -nu ook volgens de leerlingen- voldoende laagdrempelig.

De vertrouwenspersonen hebben zelf ook vertrouwenspersonen. De begeleiding is vergelijkbaar met intervisie. De tendens is dat de vertrouwenspersonen steeds meer werk krijgen, dus het is belangrijk te blijven professionaliseren en specialiseren. Dat laatste vindt de directie sowieso gelden voor de ontwikkeling dat scholen steeds meer doen op het gebied van het vormen van leerlingen. De heer Versteeg: “Het werken aan de socialisatie van leerlingen is inherent aan het onderwijs en de

leerlingbegeleiding en wordt steeds meer in een kader gezet. Vroeger hing het af van de persoonlijke interesse van een docent, maar nu vindt er echt aansturing plaats.”

Scenario 7

Locatie CF heeft het afgelopen schooljaar een nieuwe onderwijsvorm ingezet; Scenario 7. Het is een combinatie van twee voorbeeldscenario's van de overheid: scenario 3 en 4.

De uitgangspunten van Scenario 7 zijn:

- Inspelen op de verschillen
- Talenten ontwikkelen
- Leren samenwerken
- Uitdagende leeromgeving
- Samenhang in het programma
- Doorlopende leerlijnen
- Zorg op maat

Het leren van de leerlingen staat centraal in Scenario 7. Het is op dit moment geïmplementeerd in de eerste klassen, die momenteel toevallig ook apart ondergebracht zijn; in een noodgebouw tegenover de oorspronkelijke locatie. Bij Scenario 7 krijgen de leerlingen voor een week taken en een planner. In deze planner kunnen ze –op de computer- aangeven waar ze per lesuur mee bezig gaan en eventueel met wie. Samenwerken speelt een belangrijke rol. Per groepje van drie is een computer beschikbaar. De leerlingen kunnen die altijd gebruiken om werkstukken te maken of informatie op te zoeken. Deze methode brengt de leerlingen zelfstandigheid en vereist behoorlijke sociale vaardigheden. Er moet immers veel overlegd worden en je moet kunnen verantwoorden wanneer je wat doet en waarom. Praktijkvakken als biologie worden in het hoofdgebouw gegeven, maar alle overige uren zitten de leerlingen in het speciale Scenario 7 noodgebouw. Alle brugklassers zitten daar bij elkaar, dus de groep is overzichtelijk en iedereen kent elkaar. De opzet is dan ook een veilige thuisbasis te creëren voor de leerlingen, waar ze volledig zichzelf kunnen zijn. Per groep zijn tenminste twee leerkrachten en een onderwijsassistent beschikbaar. Er is een afgesloten ruimte voor het geval er een gesprek moet plaatsvinden.

Cultuur

Binnen de hele school, maar met name op locatie NL vinden regelmatig culturele activiteiten plaats. Er worden schrijvers uitgenodigd, er is een soundmixshow op elke locatie met als finale een strijd tussen meerdere Almelose scholen. Ook op locatie CF leeft cultuur steeds meer. Wel wordt het begrip aangepast aan de leerlingenpopulatie. Zo wordt er op deze locatie wel eens een cabaretier uitgenodigd of gebreakdanced. Eerder werd het vak culturele en kunstzinnige vorming op het vmbo niet aangeboden, maar nu wordt het ook daar eigen gemaakt. Wel blijven de leerlingen de vrijheid behouden om te kiezen voor deelname aan extra culturele activiteiten, niet alle leerlingen doen mee. Maar door het scala aan culturele activiteiten wordt de jongeren meer perspectieven aangeboden dan rondhangen.

Maatschappelijke stages

In de toekomst komen er misschien maatschappelijke stages. Door de bestaande contacten met instellingen en het ontwikkelen van de burgerschapsvaardigheden van jongeren kan dit wel eens de manier zijn. Het idee zal de komende jaren nog worden uitgebouwd. Bestaande stages kunnen

bijvoorbeeld worden aangepast tot maatschappelijke stages. Ook is het te verwachten dat stages ook binnen het avo-onderwijs een grotere rol gaan spelen.

De mening van leerlingen

Opvallend is, dat de leerlingen op de locaties NL en CF het eigenlijk gek vinden dat opvoeding op school thuis hoort. “Je moet wel per geval kijken, als een leerling een moeilijke achtergrond of thuissituatie heeft is opvoeden op school belangrijk. Alleen moet de school dan weer uitkijken dat het probleem niet bij hen komt te liggen,” zegt één van de bovenbouwers. De leerlingen hebben niet het idee dat ze omgangsvormen en andere sociale vaardigheden bewust op school aanleren. Ze zeggen onderling ook wel tegen elkaar wat wel of niet kan, dat vinden ze belangrijk. “Als iemand in de klas vervelend doet zeg ik er wel wat van, ik heb liever dat een etterbak weg is uit de groep dan dat ik het stoer of grappig vind”, zegt één van hen.

De leerlingen vinden de regels op school normaal. Alleen het verbod op hoofddoekjes begrijpen ze niet. “Een burka belemmert de communicatie, maar een hoofddoekje niet,” vindt de één. Een ander zegt: “Ik heb nu toch ook een haarband in als versiering? De grens is zo onduidelijk.” De leerlingen vragen zich af of het met het geloof van de school te maken heeft, maar denken van niet. “Het geloof komt ook weer niet de hele tijd naar voren. Iedereen kan hier naar school, ik ben ook niet gelovig.”

Groepsvorming op basis van subculturen of verschillende achtergronden is geen issue op het Noordik, volgens de leerlingen. Wel waren ze verbaasd dat recente gebeurtenissen die in Nederland verhoudingen tussen groepen op scherp zetten, niet op school behandeld werden. Ze hadden daar wel behoefte aan. Ook vinden ze dat kennis over de verschillende volkeren in Nederland vooroordelen zouden kunnen afzwakken. Een Spaans-Indische leerlinge zegt: “Soms word ik zelfs uitgescholden voor vieze Turk. Mensen roepen gewoon maar wat.” “Ja, en we maken allemaal wel mooi gebruik van de Turkse supermarkt omdat die zo goedkoop is,” sluit een ander daar op aan. Kritiek hebben de leerlingen ook op het pestprotocol. Ze hebben er hun handtekening onder gezet, maar vragen zich af of er vervolg aan wordt gegeven. Ze zijn eensgezind als het gaat om pesten: harde actie werkt het beste. Sowieso hebben de leerlingen voorkeur voor duidelijkheid en vinden ze streng beter dan mild. Een ouderejaars legt het uit: “Leerlingen moeten leren dat niet overal een beloning tegenover staat. Daarom is discipline en streng zijn goed. Het is wel fijn als de leraar meer coach is, zodat er in de klas een combinatie is tussen klassikale uitleg en zelfstandig werken. Daardoor ontwikkelt de leerling zelf het inzicht wat goed en slecht is en wat de normen en waarden zijn op school.” Volgens de leerlingen is Het Noordik wat dat betreft een goede school, ze zijn allen erg positief en vinden het, ondanks dat het misschien soms streng is, een ‘relaxte school’.

3.2 Socialisatie buiten de school

Orthopedagogisch didactisch centrum 't Nijrees

Het Noordik heeft nauwe contacten met OrthoPedagogisch Didactisch Centrum (OPDC) 't Nijrees in Almelo. Het OPDC bestaat uit een lesplaats en expertisecentrum. Vanuit het expertisecentrum is er een collegiaal consulent die regelmatig overleg heeft met de school. De collegiaal consulent geeft adviezen en maakt deel uit van de zorgteams op school. Eens in de zes weken worden daarin leerlingen besproken met sociaal-emotionele problemen. Er wordt besproken of er ook sprake is van een didactisch probleem en/of problemen thuis of in de omgeving en er wordt bekeken wat het beste is voor het kind op dat moment. Wanneer er meerdere problemen blijken te zijn, wordt er een

stappenplan opgesteld waarin de hulp wordt afgestemd met het multidisciplinair team. Wanneer de sociale vorming van het kind bijvoorbeeld aandacht verdient, wordt bekeken wie dat het beste kan bieden. Het OPDC kan de leerling individueel of als onderdeel van zijn systeem onderzoeken. Ook kunnen er observaties gedaan worden in de klas en werkt de collegiaal consulent mee aan een plan van aanpak.

Mevrouw Van Dalen, collegiaal consulent voor Het Noordik, ervaart het contact met de school als laagdrempelig. Beide instellingen vinden het belangrijk de leerling zo lang mogelijk binnen het reguliere voortgezet onderwijs te houden. Daarom wordt er ook preventief gewerkt. “Het OPDC kan het overnemen waar het voor de school ophoudt.” Ook mevrouw Van Dalen vindt het moeilijk concreet aan te geven waar de grens ligt voor de school: “De leerkracht is in de eerste plaats les- en kennisgever. Daarmee is hij of zij een houvast voor de leerling, de identificatie van de kennisoverdracht. Wanneer de rollen van de leerkracht door elkaar gaan lopen kan er sprake zijn van belangenverstrengeling en wordt het voor de leerling alleen maar onduidelijker. Wel is het belangrijk op te voeden in de klas; duidelijke regels en normen te hanteren en te handhaven. Het is belangrijk om de ondersteuning vanuit het milieu te gebruiken en goed te kijken naar het gedrag van de leerlingen. Een belangrijke taak van de leerkracht is dus wel signalering.”

Mevrouw Van Dalen ziet een duidelijk verschil tussen lwoo- en andere leerlingen. “Bij de lwoo-leerlingen is de verschuiving in de opvoedingsstructuren meer van invloed. Veiligheid is minder vanzelfsprekend, regels veranderen. Als velden teveel opschuiven kan dat verwarring geven. In eerste instantie is het gezin opvoeder. Daar hoort het kind ondersteuning te vinden, zich thuis en veilig te voelen.” Mevrouw Van Dalen is daarom ook een voorstander van hulp aan en in huis. “Door een rolmodel tijdelijk in huis mee te laten draaien is het mogelijk op een concrete, directe manier kennis en structuur over te dragen.”

Soms is er geen andere oplossing dan het kind (tijdelijk) uit de eigen context te moeten halen. Het OPDC beschikt over een lesplaats waar leerlingen, voor kortere of langere tijd, les kunnen volgen in een setting die kleinschaliger is en intensieve pedagogische, didactische en waar nodig andere specifieke begeleiding biedt. Op dit moment volgen zo’n dertig leerlingen van Het Noordik onderwijs op de lesplaats van het OPDC. Ook kan het OPDC een ZMOK- (Zeer Moeilijk Opvoedbare Kinderen) verwijzing geven, zodat de druk even van de ketel is qua leren. Op een ZMOK-school wordt vooral aandacht besteed aan het gedragsmatige aspect en speelt kennis overbrengen een ondergeschikte rol. “Een verbeterpunt van Het Noordik is dat problemen nog vaak te laat gesignaleerd worden, of in ieder geval later dan wenselijk is”, stelt mevrouw Van Dalen, “in de onderbouw heeft dit echter al een leereffect opgeleverd en zit men er tegenwoordig sneller bovenop en kan men sneller reageren.” Als school wil je het altijd blijven proberen met de leerling. Mevrouw Van Dalen geeft aan dat dit een groot goed is, maar ook een valkuil. “Het is uiteindelijk ook belangrijk om sneller de hulpvraag te formuleren.” Een punt dat nu speelt is de ontwikkeling van lespleinen, zoals Scenario 7. De jaren zullen het uitwijzen, maar met zulke nieuwe methoden is het altijd van belang in de gaten te houden of zorgkinderen niet onderduiken in het systeem.

Naast de eigen contacten van Het Noordik heeft de gemeente Almelo het Kansproject geïnitieerd, waarbij in het jeugdhulpteam alle organisaties zitten die met jongeren te maken hebben. Soms vindt er een terugkoppeling plaats met de school, maar zeker niet altijd. De directie is van mening dat de school wel een veilige en in die zin ‘neutrale’ plek moet blijven.

De school onderhoudt contacten met zorginstellingen en het bedrijfsleven en heeft zelfs sponsors. Zo is de school betrokken bij bedrijfsprojecten en kunnen leerlingen van deze contacten gebruik maken

voor stages. Ook docenten hebben regelmatig contact met deze bedrijven en instellingen. Ook heeft de school contact met predikanten.

Vriezenveen en Vroomshoop: sociale cohesie en sociale controle

De gemeenschappen in Vriezenveen en Vroomshoop kennen van zichzelf al veel sociale controle. Ook op de locaties van Het Noordik is dat merkbaar. De meeste mensen kennen elkaar en spreken elkaar aan op afwijkend of asociaal gedrag. Het contact met school is daardoor laagdrempelig en de betrokkenheid is groot. Mensen stellen de inspanningen van de school op prijs en er heerst nog een groot respect voor leerkrachten en directie. De problemen die zich voordoen in de grote steden dringen er pas langzaam door. De school probeert dat uiteraard ook te voorkomen en met bijvoorbeeld dramalessen te werken aan de attitude van leerlingen.

In Vroomshoop worden regelmatig acties gehouden voor goede doelen. Op zulke momenten zie je dat de hele gemeenschap op het schoolplein te vinden is – iedereen is erbij en de offerbereidheid is groot. In Vriezenveen wordt het schoolgebouw gezien als een belangrijk onderdeel van de gemeenschap. Zo wordt de kookruimte van de school gebruikt door een instelling voor gehandicapten en de kerk. Ook wordt het wel gezien als dorpshuis of cultuurhuis.

4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

4.1 Discussie

Verschillen in het werken aan de vorming van leerlingen

Aan de manier waarop de leerkrachten over ‘hun’ leerlingen praten, merk je dat het om verschillende typen leerlingen gaat. De leerkrachten hebben bewust gekozen voor het lesgeven aan een bepaald niveau. Ze vinden dat er een groot verschil is tussen mentor zijn op een vmbo-locatie en op een avo-locatie. Er spelen andere dingen: “Op het vmbo zijn de leerlingen bang om te falen en havo/vwo-leerlingen doen zich liever dom voor.” De invulling van de vakken is op de havo en het vwo puur theoretisch, de leerlingen denken meer analytisch en er is minder contact met de mentor. Het vmbo staat dicht bij de maatschappij en de praktijk, is misschien ook wel confronterender. “Op het vmbo hebben de leerlingen vaak een meer primaire reactie,” zegt één van de leerkrachten.

De leerkrachten tonen allen een passie voor het kind achter de leerling, volgens de lerares op de locatie Vroomshoop was dat zo’n 15 jaar geleden nog anders. Zorgleerlingen krijgen veel aandacht, de lijntjes met Maatschappelijk Werk zijn kort. Op de locatie Vroomshoop worden ook programma’s gebruikt met namen als ‘Ontdekkingsreis naar je eigen ik’ en ‘Teaching from the heart’. “Van belang is om eerst de persoon te ontwikkelen, daarna kan je pas kennis opnemen,” vertelt een leerkracht. Ook worden op het vmbo ‘energizers’ ingezet: kleine oefeningetjes of dansjes om de spanning weg te halen, bijvoorbeeld voor een toets, of om de concentratie weer terug te halen. “Als de leerkracht het normaal vindt, vinden de leerlingen dat automatisch ook,” zegt een leerkracht. Tijdens brugklaskamp wordt ook veel aandacht besteed aan het ontwikkelen van een groepsgevoel.

Op de locatie NL is dit niet zozeer aan de orde, daar wordt weer meer aandacht besteed aan feedback geven en vragen, onderwerpen bespreekbaar maken op een passende manier, leerlingen zelf leren dingen op te lossen maar wel met overleg. Het is allemaal wat minder schools.

4.2 Conclusies

De christelijke identiteit van Het Noordik geeft richting aan het onderwijs en de vorming van leerlingen, hoewel het informatieboekje de relatie met het geloof soms explicieter verwoordt dan de leerkrachten of directie. Volgens één van de ouders is het binnen de school goed mogelijk je eigen invulling te geven aan het geloof. De leerkrachten vinden het eveneens belangrijk respect te tonen voor andere geloven. “In godsdienstlessen mogen de leerlingen zeggen wat ze willen. Het christelijk geloof is niet voor iedereen zalmakend, daar moet je open in zijn. Leerlingen met een ander geloof hebben hun waarheid. Er wordt wel vanuit het protestants christendom gewerkt en de uitgangspunten worden door de collega’s gedragen, maar de leerlingen zijn een mengeling.”

De medewerkers van CSG Het Noordik – zowel directie als leerkrachten – kijken met vertrouwen naar de toekomst. Vooral de locatie CF is volgens hen duidelijk zichtbaar op het goede pad. Men geeft aan dat er op Het Noordik niet of nauwelijks sprake is van de problematiek zoals die bestaat in de grote steden. Daarom is het op dit moment meer van belang de individuele zorgleerlingen adequaat op te vangen. Er vindt vroegtijdige signalering plaats en zowel leerlingen als leerkrachten erkennen dat ze elkaar nodig hebben. Daardoor wordt er op een positieve manier gebruik van elkaar gemaakt. Toch is het ook belangrijk de ‘waarschuwing’ van de collegiaal consulent van de school serieus te nemen; acties kunnen altijd sneller.

Men denkt wel dat er op het gebied van sport, dienstverlening en veiligheid nog meer mogelijkheden zijn en dat het zelfvertrouwen van de school nog moet groeien. Een project als Scenario 7 geeft aan dat Het Noordik in staat is op haar eigen wijze vernieuwingen door te voeren.

Ondanks dat de school enthousiast en vernieuwend bezig is, is de valkuil dat er te snel op nieuwe ontwikkelingen wordt ingesprongen en er te veel nieuw beleid ontwikkeld wordt. De directie benadrukt dat het nu eerst en vooral belangrijk is bestaand beleid te evalueren en terug te koppelen aan de betrokkenen, ook aan de ouders. Alles tegelijk willen schiet daarom niet op. Iedere locatie kent een klankbordgroep van leerlingen en van ouders. Zo is er voortdurend ruimte voor feedback en verbetering. De school is zich daardoor bewust van haar zwaktes en krachten, mogelijkheden en beperkingen en bruist van de nieuwe ideeën. Een leerlinge van de locatie CF heeft er alvast één: “Mijn punt is: waarom hebben de vmbo-gt-leerlingen geen stage? Wij worden ook voor een beroep opgeleid en juist omdat ik verder wil leren, wil ik weten of ik op de goede weg zit en ervaren wat ik geleerd heb. Ik heb dit al een paar keer gezegd, ook al ben ik volgend jaar van school af. Maar echt, ik zeg het gewoon weer, ook voor de leerlingen die na mij komen: een stage is voor iedereen leerzaam.”

STEDELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP NEHALENNIA, MIDDELBURG

Locatie Breeweg; gymnasium, atheneum en havo

Locatie Kruisweg; vmbo, lwoo

Onder de kop 'identiteit' staat op de website van Nehalennia:

Wij gaan uit van de gelijkwaardigheid van alle levensovertuigingen en willen nadrukkelijk ruimte bieden aan iedere leerling en medewerker die het uitgangspunt van respect voor ieder individu en voor ieders mening, en gelijkwaardigheid van ieders levensovertuiging onderschrijft. De school is niet gebonden aan en heeft geen voorkeur voor een bepaalde maatschappelijke groepering of levensovertuiging. Kennismaken met verschillen tussen mensen vinden we een verrijking van het groeiproces van iedere leerling en het bereidt hen voor op het functioneren in een multiculturele maatschappij. Nehalennia wil een school voor de ontmoeting zijn.

En ook:

Nehalennia kan niet los gezien worden van de samenleving waarin zij functioneert. Veranderingen in die samenleving werken door in de school. De school biedt haar onderwijs daarom aan met een open oog voor de omgeving in engere en bredere zin. Voortdurend wordt gezocht naar aanknopingspunten om de verbinding te leggen tussen het schoolse leren en dragen van verantwoordelijkheid in de samenleving.

De school vermeldt hier zijn uitgangspunten en doelstellingen op het gebied van de maatschappelijke taak van de school. Hoe gaat de school daar in de praktijk mee om? Dat komt hier aan de orde. Eerst geven we een korte zakelijke schets.

1 DE SCHOOL

Nehalennia is een openbare school voor vmbo, havo en vwo. De naam is die van de Romeinse godin van de Noordzee. De naam is gekozen vanwege de Nehalenniatempel op het eiland en omdat de oorsprong van de school de oude Latijnse school is. Deze klassieke traditie wil men levend houden, ook in het brede culturele aanbod.

De school heeft twee locaties op loopafstand van elkaar gelegen. Op de ene locatie is de vmbo-afdeling, inclusief lwoo, gevestigd en op de andere de havo- en vwo-afdeling, inclusief gymnasium. De school staat in een buitenwijk van Middelburg. De school wordt vooral bezocht door leerlingen uit Middelburg, maar ook door leerlingen uit andere plaatsen op Walcheren. Er zijn bijna 1500 leerlingen, nagenoeg gelijk verdeeld over beide locaties. Ook de getalsverhouding tussen havo en vwo is nagenoeg gelijk als in aanmerking wordt genomen dat vwo een jaar langer duurt. Zoals bijna iedere school is de school ontstaan uit fusies en toekomstige fusies op het eiland worden niet uitgesloten.

We hebben de school vanwege de havo/vwo-locatie benaderd, maar de school wilde graag de vmbo-locatie er bij betrekken. Dat is ook gebeurd, maar het accent is toch op de eerstgenoemde locatie terechtgekomen.

De havo/vwo locatie maakt een rustige, moderne en frisse indruk, zonder graffiti en beschadigingen. Er is een continue beweging van leerlingen en leerkrachten in en rond de school maar zonder rumoer, en zonder dat er opvallend toezicht is. Het gebouw ziet er nieuw uit, maar het is een wat ouder gebouw dat recent grondig is opgeknapt en waarbij een nieuw deel is aangebouwd. Er is echter al weer ruimtetekort omdat de gemeente onvoldoende rekening heeft gehouden met groei.

2 DE VISIE VAN DE SCHOOL

2.1 De pedagogische opdracht van de school

De maatschappelijke visie van de school is in de inleiding al beschreven. De school is een openbare school en baseert op die grondslag dat zij er niet alleen is om leerlingen op te leiden voor het eindexamen: *‘Kennismaken met verschillen tussen mensen vinden we een verrijking van het groeiproces van iedere leerling en het bereidt hen voor op het functioneren in een multiculturele maatschappij. Nehalennia wil een school voor de ontmoeting zijn’.*

Er is een groot scala aan activiteiten dat leerlingen in contact brengt met elkaar en met de ‘buitenwereld’. Het betreft alle leerlingen in alle leerjaren en waar nodig specifieke groepen. Dit laatste, bijvoorbeeld sociale vaardigheidstraining kan onder ‘leerlingzorg’ geplaatst worden, maar heeft wel als doel de leerling beter te laten functioneren in relatie met zijn omgeving.

De algemene activiteiten zijn één en meerdaagse, binnen- en buitenlandse kunst- en cultuurexcursies in alle leerjaren en nationale en internationale uitwisselingsprojecten, met of zonder gastgezinnen. De internationale contacten zijn er onder andere (geweest) met Engeland, Italië, Polen en Turkije. Voor culturele en kunstzinnige vorming worden onder meer Lille, Leiden en Amsterdam bezocht. In de brugklas wordt ieder jaar gestart met een ‘Wereldreis door Middelburg’ waarbij leerlingen aan de hand van opdrachten in groepjes allerlei instellingen bezoeken zoals een moskee, synagoge, asielzoekerscentrum en wereldwinkel.

Er zijn gastlessen verzorgd door onder meer de politie, militairen, accountants en Artsen zonder grenzen.

Zo kunnen er nog meer activiteiten worden opgenoemd. Enkele opvallende komen in paragraaf 3, de praktijk, aan de orde.

Er is dus een veelheid van activiteiten maar ze zijn niet ieder jaar dezelfde. Men vaart op ideeën die vaak uit het team komen. Als een idee aanspreekt, wordt het georganiseerd. Als het bevalt wordt het gecontinueerd en anders wordt er naar nieuwe activiteiten gekeken. De nadruk ligt op het aanbieden van activiteiten, wat de leerling ervan meeneemt is zijn of haar zaak. Maar men kan zich niet anders voorstellen dan dat de activiteiten zoden aan de dijk zetten.

Het achterliggende idee is in het begin al genoemd: *De school biedt haar onderwijs aan met een open oog voor de omgeving in engere en bredere zin. Voortdurend wordt gezocht naar aanknopingspunten om de verbinding te leggen tussen het schoolse leren en dragen van verantwoordelijkheid in de samenleving.* De reeks van activiteiten geeft aan dat de school dit voornemen daadwerkelijk in de praktijk brengt.

2.2 Tegengaan van antisociaal gedrag

Bij dit onderwerp kunnen twee onderwerpen worden genoemd. Er zijn ‘huisregels’ en er is een zojuist vernieuwd ‘pestprotocol’. Bovendien hebben bestuur, directie en medezeggenschapsraad onlangs een intentieverklaring ondertekend om uitingen van agressie en geweld te voorkomen. Dit laatste is nog slechts een eerste stap, concrete uitwerkingen zijn in voorbereiding.

De 'huisregels'

De huisregels van Nehalennia bestaan niet in de eerste plaats uit een opsomming van dingen die moeten of juist verboden zijn. Op de eerste plaats staat dat de huisregels worden beargumenteerd vanuit vier centrale aspecten:

- Respect voor elkaar;
- Respect voor de omgeving;
- Orde en regelmaat;
- Kleine en grote criminaliteit.

Met andere woorden, het gaat er niet om de schoolbevolking te confronteren met hoe je je moet gedragen, het gaat er om om te overtuigen dat het redelijk is om je te gedragen.

Een ouder vindt dat de school heel goed met 'verkeerd' gedrag omgaat. 'Er wordt eerst gepraat, dan volgt er eventueel een waarschuwing en dan pas straf.' Ze noemt verschillende voorbeelden: 'Bij te laat komen krijg je sowieso een kaart, die de volgende keer tot straf leidt en de conciërge let goed op het plaatsen van de fietsen. Er was een incident met rotjes in een vuilnisbak. De ouders zijn ingelicht en er is met de leerlingen gepraat, waarbij de leerlingen overtuigd werden dat hun gedrag niet klopte. Er is ook wel eens een opstootje geweest tussen groepen leerlingen. Daar is de wijkagent bij gehaald, maar het is door praten opgelost. Ook bij feestjes zijn er duidelijke regels, op een bepaalde tijd moet je binnen zijn en er wordt niet gerookt of gedronken.'

'Het pestprotocol'

Het pestprotocol is vorig jaar opnieuw opgesteld en ondertekend door bestuur, directie en personeel, de medezeggenschapsraad, de ouderraad en leerlingenraad. Het bestaat uit een vijfsporenaanpak:

- hulp aan de gepeste leerling
- hulp aan de pester
- hulp aan de zwijgende middengroep
- hulp aan de leerkracht
- hulp aan de ouders.

Daarnaast is er voorzien in preventieve voorlichting aan alle docenten, alle ouders en alle leerlingen. Zowel de directie als de leerkrachten wijzen op het pestprotocol en benadrukken dat dat belangrijk is. Pesten kan niet helemaal worden voorkomen, maar duidelijkheid over wat pesten is en hoe men met pesten omgaat, kan preventief helpen.

De ouders denken enigszins verschillend over de wijze waarop school met pesten omgaat. Beiden hebben er ervaring mee, hoewel de ene indirect. Een zoon op de vmbo-locatie werd gepest en dat is door de conciërge opgemerkt. De leerling had er thuis nog niets over gezegd, want 'je moet er zelf mee kunnen omgaan'. Er is goed actie ondernomen binnen de klas, maar de school heeft toch in overleg met de ouders en leerling besloten de leerling in een andere klas te plaatsen. De leerling heeft er verder geen last meer van gehad.

De andere ouder vindt dat de school te weinig actief is. Haar dochter ergerde zich aan pesten, heeft dat gemeld maar de school deed er weinig mee. Terwijl zij met concrete suggesties kwam, omdat ze op haar vorige school ervaring had met inzet van leerlingen om te bemiddelen.

3 DE PRAKTIJK

In dit hoofdstuk laten we enkele opvallende activiteiten de revue passeren als maatschappelijke stages, debatteren, gehandicaptensport, ouderenverwendagen,

De maatschappelijke stages

De maatschappelijke stages zijn er dit jaar voor het eerst. Het initiatief komt van het Vrijwilligerssteunpunt en dit steunpunt begeleidt de leerlingen. Vierdejaars organiseren zich in projecten gericht op kinderopvang, jeugd en museum en de organisatie van een multicultureel feest in een basisschool. Zo'n 20 bovenbouwleerlingen hebben zich aangemeld, maar inmiddels zijn er enkele afgefallen, onder meer omdat het hen te veel tijd kost en zij hard moeten werken voor hun cijfers. De leerlingen kunnen er echter studiebelastingen voor opvoeren. De leerlingen die er nog aan deelnemen zijn enthousiast, vooral nu het project steeds concreter wordt.

Mevrouw Baltus van het Vrijwilligerssteunpunt Middelburg is enthousiast over het verloop van het project. Zij had geconstateerd dat vrijwilligerswerk behalve in het verenigingsleven zeldzaam begint te worden: 'Boodschappen voor je oma doe je omdat je er geld voor krijgt. De uitvoering van de wet Maatschappelijke Ondersteuning zal nog veel voeten in de aarde hebben want 'we' zijn het niet meer gewend om je zonder tegenprestatie in te zetten. We hebben ook plannen om ons te richten op de basisschool, want je bent te laat als je pas in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs begint.' Ze merkt zijdelings op dat bij allochtone groepen zorg voor de medemens veel meer vanzelfsprekend is: 'Daar kunnen wij veel van leren.'

De drie projecten op Nehellenia zijn door de leerlingen zelf bedacht en ontwikkeld en kennen alle drie een eigen verloop.

Op het kinderdagverblijf draaien de leerlingen in twee- of drietallen op vrijdagmiddag mee. Ze maken voor al die middagen een activiteitenplan en leggen die eerst aan de leidsters voor. Dat betekent bijvoorbeeld knip- en plakwerk voor Pasen. De leerlingen zijn enthousiast. 'Ze willen doorgaan ook al zouden ze er geen studiepunten meer voor krijgen. Ze hebben ook te kennen gegeven dat hun studie in pedagogische richting zal gaan. Het was voor hen dus ook beroepsoriëntatie. Wat de leerlingen als een 'kick' ervoeren, was dat ze door de kinderen herkend worden, ze zijn voor de kinderen vertrouwde personen geworden, ze hebben een band. Ons doel van het Vrijwilligerssteunpunt is bereikt omdat ze door willen gaan met vrijwilligerswerk.'

Het 'multiculti'-project, zoals de leerlingen dat noemen, had aanvankelijk een erg ambitieuze doelstelling om veel basisscholen in Middelburg te bereiken. Toen de doelstelling moest worden bijgesteld, haakten een aantal leerlingen teleurgesteld af. Nu wordt er in mei een meerdaags feest op één basisschool gehouden, waarbij drie landen, die door problemen nogal in het nieuws zijn, positief worden belicht: Turkije, Irak en Indonesië. Er zijn mensen uit die landen, en de kunst en cultuur wordt gepresenteerd. 'De leerlingen hebben er veel van geleerd, bijvoorbeeld bij een kennismaking met een basisschool reageerde de directeur negatief. Dat hadden ze niet verwacht. Maar het kwam ook doordat ze zich niet goed hadden voorbereid op het gesprek. Dat was op de volgende school wel beter.'

Het museumproject gaat doorlopen naar volgend jaar. Het was de bedoeling om een rondleiding voor jongeren in het museumweekend te maken. Het aantrekkelijke voor het Zeeuws museum is dat zij dan de jeugd beter zou bereiken. Onder meer omdat het museum wegens verbouwing grotendeels gesloten

is, verzorgen de leerlingen dit jaar in het museumweekend ‘slechts’ hand- en spandiensten, maar volgend jaar komt de rondleiding er wel.

De leerlingen doen de projecten grotendeels op school omdat daar de faciliteiten zijn. Ze moeten een verslag maken dat door school wordt beoordeeld. Wat mevrouw Baltus betreft zijn de maatschappelijke stages een succes. Volgend jaar gaan er nieuwe projecten starten, hopelijk worden er meer leerlingen bereikt. Er wordt ook gedacht aan een meer verplicht karakter, maar dat heeft consequenties voor hoe leerlingen zich inzetten.

In het verlengde van de maatschappelijke stages kan worden opgemerkt dat er meer binnen- en buitenschoolse activiteiten zijn, waarvoor leerlingen studiebelastingen kunnen opvoeren, zoals leerlingmentoraat, het trainen van jongere sporters en dergelijke. Uiteraard beoordeelt de school of deze activiteiten daarvoor in aanmerking komen.

Debatteren

Al enige jaren komt de school ver in de landelijke Lagerhuisdebat-competitie van de VARA. Het is een traditie geworden, gestart door een leraar Nederlands, maar actief ondersteund door het hele team. Binnen de school vindt de voorbereiding plaats door aanvankelijk te oefenen in ‘netjes’ debatteren, dat wil zeggen luisteren en argumenteren met respect voor de opponent. En de jury-uitslag accepteren. Als gaandeweg het competitieve element toeneemt wordt het winnen belangrijker. Beide ouders noemen deze activiteit en het Europees Jongerenparlement als een goede manier om jongeren te betrekken bij de maatschappij.

Sporten op een andere manier

De vmbo-locatie kent ‘sporten op een andere manier’. Dat betekent in dit geval ondersteuning bij gehandicaptensport. Volgens de directie zijn de leerlingen erg enthousiast en zijn er leerlingen die hun bijdrage blijven volhouden ook buiten schoolverband. Het succes van deze activiteit heeft ertoe geleid dat ook de havo/vwo-locatie deze activiteit wil overnemen.

Ouderenverwendagen

De ouderenverwendagen houdt in dat ouderen uit de wijk op de vmbo-locatie worden uitgenodigd om verzorgd te worden door de leerlingen. Het betreft haarverzorging, gezichtsverzorging en manicure.

Het doel van de activiteiten en vooral van de laatste twee is dat leerlingen zich kunnen verplaatsen in mensen die in een heel andere positie in de maatschappij innemen.

Overige

In de schoolkrant staat een verslag van een lezing van rabbijn Soetendorp op de algemene ouderavond. Het thema is dat de school meer moet zijn dan een opleidingsinstituut voor het ‘papiertje’: hoe verhouden mensen zich ten opzichte van elkaar. Reacties van ouders maken duidelijk dat zo’n door de ouderraad georganiseerde activiteit zeer op prijs wordt gesteld.

4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

4.1 Discussie

Het lijkt er op dat uitgangspunten en doelstellingen van Nehalennia algemeen worden onderschreven door het team, de ouders en de leerlingen. Wel zijn er accentverschillen tussen verschillende gesprekspartners.

De leraren zijn zeer te spreken over de hiervoor beschreven activiteiten en de sfeer op school, maar zijn vooral betrokken bij wat individuele leerlingen in de huidige tijd aan zorg nodig hebben en dat leraren te weinig tijd hebben om die zorg te bieden. Bovendien gaat apart gefinancierde zorg als ‘rugzakje’ gepaard met veel bureaucratische rompslomp. Zelfs zo dat het aanvragen van die zorg meer tijd kan kosten dan er overblijft voor het verstrekken van die zorg. Er wordt geklaagd over een toenemende bureaucratisering van buitenaf. Dat heeft invloed op de sfeer op school. De drie leerkrachten die deelnemen aan het gesprek vinden dat zij tot de wat oudere garde behoren en vinden dat jongere leerkrachten zich bijvoorbeeld door het taakurenbeleid zakelijker opstellen en minder betrokken zijn bij het schoolgebeuren. Als de directie met deze uitspraak wordt geconfronteerd, wordt dit heftig ontkend. Ook de jongeren zijn zeer betrokken bij de activiteiten van de school en ze weet juist een voorbeeld te geven van een oudere leerkracht die onder de toezegging van deelname aan een buitenschoolse activiteit probeerde uit te komen.

De leerlingen noemen inderdaad verschillende activiteiten, maar vinden het normaal dat die activiteiten er zijn, want ze zijn er voor hen altijd al geweest. Zij waarderen de opbrengsten en vinden ze een bijdrage leveren aan hun persoonlijke groei. Wel vinden ze dat activiteiten als maatschappelijke stages niet verplicht moeten zijn.

De sfeer in het gesprek met leerlingen wordt getypeerd doordat alles op school ‘normaal’ en ‘gewoon’ is. De reacties vinden bij voorkeur in één zin plaats. Doorvragen lijkt te duiden op ‘gebrek aan inlevingsvermogen’ van de vragensteller. Vragen of anderen er ook zo over denken leiden stevast tot ‘ja’. Dit wil niet zeggen dat de leerlingen zich terughoudend opstellen, maar ‘waarom zou je over gewone dingen uitweiden?’.

Zij onderscheiden nauwelijks verschillende groepen leerlingen binnen de school. Je kunt met iedereen omgaan. Ze vermelden wel dat er af en toe conflicten zijn tussen leerlingen, die heel soms uitmonden in handgemeen. De conflicten zijn volgens hen van persoonlijke aard en hebben niets te maken met groepsvorming.

De ouders zien wel degelijk verschillende groepen leerlingen: je hebt ‘boeren’, ‘vissers’, ‘gothics’, ‘kakkers’ en ‘die kinderen met zo’n capuchon diep over de ogen’. Maar de verschillen zijn niet groot: ‘Ze gaan buiten school naar een andere kroeg, op school gaat iedereen met iedereen om.’

Opvallend is dat de leerlingen de klas duidelijk als basisgroep ervaren, ondanks dat zij door hun keuzeprofielen met leerlingen uit parallelklassen worden gemengd. Het verschil tussen havo en vwo markeert een nog diepere scheidslijn. Dit wordt zowel beaamd door de havo- als vwo-leerlingen. De leerlingen van de andere locatie zijn een nog verder verwijderde groep. De leerlingen op de eigen locatie ken je (bijna) allemaal, die op de andere locatie hooguit toevallig. Als hen wordt voorgelegd dat de school locatieoverstijgende vrije sportactiviteiten aanbiedt die ook als doel hebben de leerlingen van de andere locatie te leren kennen, moet er erg diep worden nagedacht voordat die activiteiten worden herkend. Ze hebben er geen gebruik van gemaakt.

De ouders zien ook dit anders. Volgens hen zijn er wel degelijk contacten tussen beide locaties en zijn er ook veel contacten buiten school door sport en de kroeg.

Ook opvallend is dat als 'Lonsdale' ter sprake komt, dat de leerlingen weten dat dergelijke kleding niet is toegestaan. Het management ontkent dat. Wel vindt er een gesprek met de leerling plaats om de motieven voor het dragen van dergelijke kleding te achterhalen. Als daar geen ongewenste redenen aan ten grondslag liggen, maakt de school geen bezwaar. Ondanks de interpretatieverschillen tussen leerlingen en directie blijkt hier dat er codes zijn en dat men in de school weet welke dat zijn.

De vraag, waar de inzet voor alle genoemde activiteiten vandaan komt, wordt nauwelijks beantwoord. Het is vanzelfsprekend, 'men' vindt dat het moet en er is voldoende animo voor. 'Het komt voort uit de geest van de school' zegt Hubrechsen. Het initiatief komt lang niet altijd van bovenaf. De directie zorgt wel dat het geregeld wordt.

Het taakurenbeleid wordt als een belemmering ervaren. De directie vermeldt dat het voorkomt dat een docent meldt dat de tijd 'op' is. 'Als je bureaucratische regels hebt, kun je dat verwachten.'

De vraag wat de overheid kan doen om meer activiteiten te stimuleren, kan de school alleen beantwoorden door meer faciliteiten te vragen. De directie vindt het wel een 'flauw' antwoord, maar is van mening dat de school heel goed in staat is om zijn eigen prioriteiten te stellen. Als geoormerkte financiering wordt geopperd, is dat even een punt van discussie, maar wordt uiteindelijk afgewezen. Het is immers juist goed dat scholen zelf bepalen in hoeverre maatschappijgerichte activiteiten belangrijk zijn. Dat laat het karakter van de school zien. Scholen kunnen zich op dit punt van elkaar onderscheiden. Het van buitenaf opleggen van maatschappijgerichte activiteiten of de omvang daarvan, resulteert nergens in als er in de school onvoldoende voedingsbodem is.

4.2 Conclusies

Nehalennia laat zien dat de school 'voortdurend zoekt naar aanknopingspunten om de verbinding te leggen tussen het schoolse leren en dragen van verantwoordelijkheid in de samenleving.' De maatschappelijke stages zijn de jongste loot aan deze stam en zijn voor degenen die er aan deelnemen én de organisatie een succes.

Maar Nehalennia heeft tal van activiteiten die in dit kader geplaatst kunnen worden, intensieve en minder intensieve. Het initiatief ligt vaak bij teamleden. Het is 'de geest van de school'. En zo hoort het ook te zijn, zegt de directie. De wijze waarop en de mate waarin de school zich richt op de maatschappij laat zien waar de school voor staat. De overheid kan dat rustig aan de school overlaten, mits de school over voldoende faciliteiten beschikt. De leerlingen vinden het normaal dat die activiteiten er zijn, ze zijn er voor hen altijd al geweest.

Leerlingen ervaren de eigen klas als basisgroep: hoe verder verwijderd in de school hoe minder je met anderen omgaat. Subculturen zijn er nauwelijks volgens hen. Ouders zien dat anders, maar zijn het er in zoverre mee eens dat de verschillen tussen groepen klein zijn: binnen school gaat iedereen goed met elkaar om, buiten school gaan ze naar verschillende kroegen.

CHRISTELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP DINGSTEDE, MEPPEL

Gerard Doustraat; vmbo-tl, havo en vwo

‘De christelijke scholengemeenschap Dingstede is een gemeenschap waarbij alle bij het onderwijs betrokkenen proberen samen te leven en te werken, met als onderwijskundig einddoel een diploma voor de leerlingen, dat hen in staat stelt de gewenste vorm van onderwijs of een werkring te vinden. De school probeert de leerlingen te vormen tot zelfstandig denkende mensen, die open staan voor de ander en diens opvattingen, en die zich bewust zijn van de verantwoordelijkheid voor zichzelf, hun naaste en de samenleving.

Bij de realisering van deze doelstelling wil de school zich laten inspireren door het Evangelie van Jezus Christus’.

De gesprekspartners, directie, leraren en leerlingen, noemen uit zichzelf en in eigen woorden deze doelstelling. Onderwijs staat op één, opvoeden is ook belangrijk en we doen het samen.

1 DE SCHOOL

Bij binnenkomst tijdens een pauze doet Dingstede zich voor als een grote school. Dat blijkt mee te vallen: de school telt zo’n 1000 leerlingen. ‘We behoren tot de kleinere scholen in Nederland’ zegt directielid de heer Katers. De schijnbare grootte wordt veroorzaakt omdat je onmiddellijk de centrale ruimte binnenstapt waar vlak voor het begin van de lessen een groot deel van de leerlingen aanwezig is. En er is maar één locatie. Overigens gedragen de leerlingen zich rustig, ook bij wisselingen van de lessen wordt er in de gangen niet gerend, niet met tassen gegooid en is er geen kabaal.

Dingstede is ontstaan uit een zelfstandige mavo en heeft er in 1974 een havo- en in 1978 een vwo-afdeling bij gekregen. De mavo was in 1972 ontstaan uit een fusie van de gereformeerde en hervormde mavo’s in Meppel. De vmbo-afdeling bestaat alleen uit de theoretische leerweg, je zou kunnen zeggen dat de oude mavo hier nog bestaat.

Dingstede is een protestants-christelijke school maar heeft geen binding met een bepaalde kerkelijke gezindte. Ongeveer de helft van de leerlingen komt uit de stad, de anderen uit een grote regio van Staphorst in het zuiden tot Steenwijk in het noordwesten. Er zijn nauwelijks allochtone leerlingen, ongeveer 15 zijn er van Marokkaanse afkomst.

Het gebouw is zo’n 25 jaar oud en pas onlangs is er een nieuw deel bijgebouwd om aan nieuwe lesvormen te voldoen. Daarnaast is de mediatheek vernieuwd en zijn er werkplekken voor docenten gerealiseerd. Maar het grootste deel van het gebouw is intact gebleven, verder ingrijpen behoudens enkele aanpassingen waren volgens de heer Katers niet nodig, want het is een ruim en licht gebouw dat goed is onderhouden.

2 HET ONDERWIJS

De eenheid binnen het team die in de doelstelling is verwoord blijkt echt belangrijk te zijn ‘wij zijn een hecht team en zo voelen wij ons ook’ zeggen de leraren. Enkele jaren geleden is er een organisatorische verandering doorgevoerd, waarbij vier teams zijn gevormd:

- 1 basisvorming (de leerjaren 1-2, niet heterogeen)
- 2 vmbo 3-4
- 3 havo 3-5
- 4 vwo 3-6

Binnenkort wordt deze verandering geëvalueerd, maar het staat al vast dat men er niet tevreden over is. Er waren goede redenen voor de organisatieverandering, dus volledig terugdraaien ligt niet voor de hand. ‘Maar we voelen ons er niet gelukkig mee. Voordien hadden we algemene vergaderingen waarin plenair alles werd doorgesproken en nu gaan de zaken teamgewijs’ zeggen de leraren, ‘het oorspronkelijke teamverband is doorbroken.’

De heer Katers, vat de doelstelling die in de inleiding is genoemd samen: ‘opleiden voor het diploma staat voorop, maar tegelijkertijd begeleidt de school de leerlingen om wereldburger te worden. De school heeft de christelijke identiteit, dat is belangrijk, maar de school staat open voor iedereen en er is geen band met een specifieke kerkelijke gezindte. Lang niet alle leerlingen op deze school zijn ‘kerkelijk’ ondanks adviezen van openbare scholen om leerlingen niet naar Dingstede te laten gaan.’

3 SOCIALISATIE

De leerlingen bevestigen dat basisscholen niet alleen een advies voor een schooltype geven maar ook een bepaalde school aanraden. Eén van hen voelde zich bij de oriëntatie door de sfeer van Dingstede aangetrokken, maar had nadrukkelijk het advies van de openbare basisschool om niet naar Dingstede te gaan. Wat nu precies de 'prettiger sfeer' is die haar naar Dingstede deed gaan, kan zij moeilijk uitleggen: 'rustig, vriendelijker omgangsvormen in vergelijking met de andere school die zij bekeek'. Hoe denken de leerlingen er nu over? 'Dingstede is strenger, je wordt sneller op je gedrag aangesproken, maar het is wel een prettig soort strengheid, je weet waar je je aan moet houden. De school is schoon, graffiti komt niet voor.' Tegelijkertijd geven zij aan dat Dingstede juist meer vrijheid geeft dan de naburige school. Zij mogen tijdens tussenuren naar het winkelcentrum, terwijl leerlingen van de andere school op het schoolterrein moeten blijven. De leraren hebben niet de indruk dat Dingstede strenger is, één van hen heeft een zwager die op de andere school lesgeeft. Volgens hem zijn de scholen volkomen gelijkwaardig in omgangsvormen met de leerlingen.

De ouders noemen als eerste precies dezelfde reden om voor Dingstede te kiezen als de leerlingen: 'de sfeer die je aantreft als je de school binnenstapt, het voelt er aangenaam. Het is niet te benoemen, het is een gevoel.' Daarnaast noemen ze de christelijke identiteit van de school en dat vriendjes en vriendinnen ook voor de school kozen. Ze hebben beide meer kinderen op school dus toen de oudste had gekozen lag het voor de hand dat de jongeren ook naar Dingstede gingen.

Hoe is de ouders de sfeer later bevallen? Eén van hen is vrij kritisch. De ander vindt dat de school in de bovenbouw wat betuttelend is. Als voorbeeld noemt zij dat de leerlingen geen gebruik van de telefoon mochten maken om iets te regelen voor de organisatie van een volleybaltoernooi. 'De regels worden weinig flexibel toegepast. De telefoon kan inderdaad niet voor ieder wissewasje worden gebruikt, maar hier had best een uitzondering kunnen worden gemaakt. Het is geen ernstig voorval, maar wel typerend'. De andere ouder vindt dat het door de hele school geldt, 'veel leraren zijn nogal streng en straffen onmiddellijk, er wordt niet over gepraat.' Haar zoon had gespijbeld, omdat hij na twee vrije uren nog één uur naar school moest. Dat uur had hij ook maar vrij genomen. Het werd gerekend als twee uur spijbelen en dus moest hij vier uur extra op school zijn. Toen hij protesteerde werd er gedreigd met de leerplichtambtenaar. 'De sfeer is eerder bestraffend dan begeleidend.' De conciërges houden orde in de aula maar traden nogal negatief en willekeurig op. Daar is over gesproken en die situatie is verbeterd.

Met het driemaandelijkse tijdschrift 'Een zoutkorrel voor iedere dag' van de stichting Godsdienst en Opvoeding is er een dagelijks bezinningsmoment binnen een weekthema. Hoe wordt dit door de leerlingen ervaren? De leerlingen waarderen dit: 'Je gaat over dingen nadenken en anders over dingen denken.' Doorvragen over wat dit betekent en of zij hier voorbeelden van kunnen noemen, leidt echter niet tot een duidelijke illustratie. 'Het kan van alles zijn, over de wereld, maar ook over dagelijkse dingen van jezelf. Bijvoorbeeld om wat voor dingen je moet lachen.'

Welke activiteiten onderneemt de school om leerlingen met elkaar en met de maatschappij in contact te brengen?

Zowel de heer Katers als de leraren en leerlingen noemen een heel scala van activiteiten: Er zijn uitwisselingsprojecten met Zweden, Tsjechië en Duitsland. De leerlingen vermelden dat het bezoek aan concentratiekamp Krakau diepe indruk heeft gemaakt. Er is een internetproject met Zuid-Afrika.

Vmbo-ers lopen stage in bedrijven en verzorgingsinstellingen. Er zijn in elk leerjaar excursies naar allerlei culturele instellingen binnen en buiten de regio of zelfs in het buitenland. De school doet enthousiast mee aan debatcompetities en met groot succes. Er worden lessen verzorgd door gastdocenten uit maatschappelijke instellingen, bijvoorbeeld het gevangeniswezen, de rechtswinkel, de politie en het jongereninformatiepunt.

Belangrijk zijn ook de projecten die binnen vakken en vakoverstijgend kunnen zijn. ‘Dan ben je afhankelijk van anderen en leer je samenwerken met een realistisch onderwerp’, menen de leraren. ‘Niet alle leraren kunnen met groepswerk omgaan’, zegt een ouder. ‘Als één leerling niet goed functioneert, krijgt het hele groepje een onvoldoende. Maar misschien gaat dat nu wel beter. Het was ook nieuw voor de leraren.’

De ouders vinden dat school zeker een taak heeft bij de opvoeding: ‘het moet in de eerste plaats thuis gebeuren, maar leerlingen zijn een groot deel van de dag op school en bovendien daar zijn ze samen. Dus school is een goede plek om de jeugd aan te spreken.’

Bij godsdienst wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan alle wereldgodsdiensten. De Christelijke vieringen zijn centrale punten in het jaar.

Eens per twee jaar is er de pinksteractie ten bate van een kindertehuis waarbij de leerlingen gedurende twee weken bezig zijn om geld voor het goede doel te genereren, maar eigenlijk worden niet alleen de leerlingen maar de gezinnen bij de actie betrokken.

Maatschappelijke stages zijn in voorbereiding.

De leraren benadrukken steeds dat de teamgeest belangrijk is. In onderlinge samenwerking komen zaken tot stand. Maar welke invloed heeft dit op leerlingen, hoe gaan zij met elkaar om? ‘In principe kun je met iedereen omgaan, maar je gaat eigenlijk niet om met leerlingen van een andere afdeling.’ ‘Vooral het vmbo is een eigen groep, havo- en vwo-leerlingen gaan wel met elkaar om.’ ‘Ja, dat klopt, maar het meest ga je toch om met leerlingen van je eigen afdeling’. Maar is er dan geen ander onderscheid tussen leerlingen, zoals onderscheid dat zich uit in kleding? De leerlingen vinden van niet. Natuurlijk heeft iedereen zijn eigen stijl, maar dat is niet belangrijk voor wie je vrienden zijn. Na enig aandringen: ‘Er zijn skaters, misschien een stuk of 15, maar dat zijn ook heel normale jongens, ze houden zich alleen veel bezig met skaten.’ Eén van de ouders ziet wel meer groepen leerlingen, naast skaters zijn er punkers, kakkers en de gothicgroep. ‘Maar erg diep gaat dat onderscheid niet.’

Uiteraard zijn er schoolregels en protocollen en verschillende curatieve mogelijkheden als faalangstraining voor leerlingen die dat nodig hebben. Een bijzondere activiteit is rouwverwerking, dat ook aan ouders wordt aangeboden. Gebleken is dat ondanks de betrekkelijk geringe omvang van de school er steeds behoefte aan deze activiteit is. Eén van de docenten met een speciale deskundigheid begeleidt deze groepen. ‘Leerlingen hebben steeds meer zorg nodig. Er zijn maatschappelijke veranderingen die hun weerslag hebben op leerlingen. Echtscheidingen komen steeds vaker voor bijvoorbeeld’ zeggen de leraren.

‘Pesten komt overal voor, dus ook op Dingstede’ zeggen de ouders. De ene ouder vindt dat er snel ingegrepen wordt en dat daardoor zaken niet uit de hand lopen. De andere ouder vindt dat leraren er verschillend mee omgaan. ‘De ene leraar besteedt er aandacht aan en praat erover, de andere grijpt

alleen bestraffend in. Soms wordt het pesten genoemd, maar het is niet zo bedoeld. Het hangt ook van de klas af en zeker dan moet je praten en niet alleen straffen.'

Een moeder vertelt dat een meisje nogal ernstige fantasieverhalen over zichzelf vertelde. De klasgenoten namen dit serieus en waren sterk met haar begaan. Toen later bleek dat het niet waar was is er met de leerlingen gepraat. Dit was echter niet het enige voorval. Haar dochter is ook ernstig slachtoffer van de verhalen van het meisje geweest. Hoe de school hier precies mee is omgegaan weet de ouder niet, het meisje zit nog op school maar omdat haar dochter dat jaar bleef zitten, zitten de meisjes nu in verschillende klassen.

Mevrouw Molenkamp is schoolpsycholoog en verbonden aan het Onderwijsservicecentrum van het Roelof van Echten College in Hogeveen. Zij werkt vanuit het Onderwijsservicecentrum voor een aantal scholen in Zuidwest Drenthe en maakt deel uit van het zorgteam van Dingstede. Ze vertelt dat dit soort fantasieverhalen wel uitzonderlijk zijn. De verhalen kunnen verschillende onderwerpen hebben, bijvoorbeeld mishandeling, zwangerschap of verkrachting betreffen. Enkele jaren geleden was er sprake van zelfmutilatie. Dit kan de vorm van een hype aannemen: ze steken elkaar aan. Zelfmutilatie kan bestaan uit krassen op de armen. Het is vaak een reactie op inadequate probleemoplossingstrategieën. De krassen zijn om te laten zien dat het echt erg is. De leerlingen delen hun zorgen met medeleerlingen die zich dan verantwoordelijk voelen voor 'het slachtoffer' en vervolgens zelf ook problemen gaan ervaren. 'Via chatten kan 'het krassen' zich zelfs van de ene plaats naar de andere verplaatsen' zegt mevrouw Molenkamp. Zij kent zulke netwerken.

Op structurele basis zit mevrouw Molenkamp in het zorgteam van Dingstede en houdt zij er spreekuur. Behandeling van leerlingen vindt na overleg op declaratiebasis plaats. Het kan allerlei problemen betreffen, sociaal-emotionele, cognitieve en gedragsproblemen. Buiten dyslexie behandelt zij zo'n 25 leerlingen per jaar op Dingstede. Zij vindt dat Dingstede zijn zorgtaken goed geregeld heeft. De docenten kunnen goed problemen signaleren. Leerlingen kunnen zich voor het spreekuur opgeven. Eens per jaar kunnen zij door het beantwoorden van een vragenlijst aangeven hoe zij hun welbevinden ervaren. De school zorgt voor een goede gespreksruimte en biedt secretariële ondersteuning. Er is volgens mevrouw Molenkamp inderdaad sprake van een toename van problemen onder de jeugd. Die toename wordt onder meer veroorzaakt omdat problemen thuis minder besproken worden, ze worden liever gedeeld met vrienden en vriendinnen. 'Dat leidt niet altijd tot adequate oplossingen.'

4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

De directie en leraren stellen dat school er primair is om leerlingen naar het diploma te begeleiden. Daarbij moet wat er buiten de school gebeurt niet uit het oog worden verloren. Maar er zijn grenzen aan wat de school kan en moet doen. ‘Niemand weet waar die grens precies ligt’ stelt een leraar. Maar Dingstede heeft het taakurenbeleid aangegrepen om te zorgen dat de tijd die aan activiteiten wordt besteed redelijk blijft. Zesentwintig lesuren vormen een volle weektaak, daar komt een bepaald gewicht bij voor voorbereiding, en dan blijft er nog tijd over voor andere activiteiten. Alle activiteiten die door de leraren worden uitgevoerd worden zo over alle teamleden verdeeld, zoveel mogelijk in aansluiting bij belangstelling en vaardigheden. Zo is het ook mogelijk dat mensen die geen volledige weektaak hebben naar verhouding meer lessen draaien en minder tijd besteden aan ‘andere’ activiteiten, als zij daar behoefte aan hebben. En jaarlijks wordt gekeken in hoeverre men zijn uren heeft besteed. Het taakurenbeleid is zo een planningsinstrument voor alle taken die op school moeten worden uitgevoerd. De leerkrachten op Dingstede zijn er erg enthousiast over. ‘We bespreken de verdeling en besteding van uren in alle openheid, op deze wijze kun je als team opereren.’

Dingstede maakt een traditionele degelijke indruk: ‘het diploma staat voorop’. Maar ook de saamhorigheid laten alle gesprekspartners naar voren komen. Het is een school waar men samen bezig is. In de gesprekken met leraren komt naar voren dat men graag een zelfstandige school is en als team alles zelf vorm wil geven: ‘we zijn sterk op elkaar betrokken.’ De scheiding in vier afzonderlijke teams wordt betreurd omdat het een aantasting is van de gezamenlijkheid. Door alle taken die uitgevoerd worden door het taakurenbeleid te verdelen, heeft iedereen zicht op het werk dat moet worden uitgevoerd.

De ouders zijn enigszins kritisch, zij vinden vooral in de hogere leerjaren de school weinig flexibel in de omgang met leerlingen. Overtreding van regels leidt tot straf, terwijl praten misschien beter zou zijn.

REGIONALE SCHOLENGEMEENSCHAP PANTARIJN, WAGENINGEN

Locatie Hollandseweg; afdeling havo, atheneum, gymnasium

Er heerst een vrolijke, chaotische sfeer op de Hollandseweg. Het grootste deel van de dag zie je door het hele gebouw leerlingen werken of kletsen - in de daarvoor bestemde ruimtes of op de trap. Het beeld dat de Montessorimethode oproept zie je hier terug; de school biedt vrijheid, maar op een gecontroleerde manier.

De naam van de school is een verbastering van 'panta rhei', Grieks voor 'alles stroomt' en een verwijzing naar de rivier die vlakbij alle locaties loopt. De school geeft daarmee aan open te staan voor veranderingen en probeert in te haken op ontwikkelingen in de maatschappij. Mede met het vak cultuurgeschiedenis probeert de school de leerlingen een zo volledig mogelijk beeld van de wereld te geven. De ideeën van Montessori zijn mede een uitgangspunt voor het onderwijs op Pantarijn.

1 DE SCHOOL

Locatie Hollandseweg is een groot gebouw, dat in 2006 vervangen gaat worden door nieuwbouw. Ondanks de leeftijd en het intensieve gebruik van het gebouw is het niet afgetrapt. De vele fietsen op het schoolplein en de leerlingen die staan te kletsen met hun fiets in de hand, illustreren de regiofunctie van de school.

Eenmaal binnen loop je op de begane grond aan tegen 'De Box', een deels glazen, vierkante omheining op wieltjes, waarbinnen computers staan. Daar kunnen onderbouwleerlingen in tussenuren gebruik maken van de computer voor bijvoorbeeld een typecursus of werkstuk. De Box staat in een grotere ruimte met een aantal tafels, genaamd Just. De onderbouwleerlingen kunnen hier werken tijdens vrije uren. De ruimte wordt beheerd door twee bevlogen lesassistenten, die alle leerlingen persoonlijk kennen. De wand vol schilderijen in de stijl van Keith Haring maken de hoge ruimte gezellig.

Op de eerste verdieping bevindt zich een soortgelijke ruimte, alleen dan voor de bovenbouwers: Het Studiehuis. Deze ruimte is anders opgezet: het is een lange ruimte, open en met vele computers langs de kanten. Achterin is een stiltehoek. Ook hier runnen twee gedreven mensen de zaak. Doordat zij de leerlingen alleen daar begeleiden, hebben ze een andere band met ze dan reguliere docenten. Voor sommige leerlingen zijn de beheerders dan ook aanspreekpunten wanneer ze iets op hun hart hebben. Grappig genoeg hebben ook de leerkrachten een soort studiehuis; wanneer zij een tussenuur hebben staan er computers tot hun beschikking in de lerarenkamer.

Het is voor een buitenstaander een vrij ingewikkeld gebouw; er loopt een pad op de eerste verdieping vanwaar je De Box op de begane grond kunt zien en waarmee je het 'gesloten' gedeelte van de school binnenloopt. Er zijn halve en hele trappen, verschillende niveaus en rondgangen en dat geeft het gebouw, ondanks de grootte, een speels karakter. De leerlingen lopen er echter rond alsof ze vanaf dag één de weg al kennen en lijken er op hun gemak.

Pantarijn is een regionale scholengemeenschap met vier locaties in Wageningen, één in Rhenen en één in Kesteren en biedt alle leerwegen aan. De locatie Hollandseweg heeft een heterogene, driejarige brugklas. In het eerste jaar zitten de leerlingen met een vmbo-theoretisch-, havo-, atheneum- en gymnasium-advisie bij elkaar. Het tweede jaar heeft ook twee klassen gymnasium. Vmbo-leerlingen kunnen dan doorstromen naar de vmbo-locatie in Wageningen. In het derde leerjaar wordt bepaald of de leerling naar de havo of het vwo gaat.

Op de locatie Hollandseweg wordt aan zo'n 1000 leerlingen lesgegeven door 80 docenten. Daarnaast werken er nog 25 mensen met een onderwijsondersteunende taak. De school werkt deels vanuit de Montessorimethode, met daarin verwerkt invloeden uit de Coachingstroom. In de onderbouw wordt deze methode schoolbreed gebruikt. In de bovenbouwklassen havo en atheneum kunnen leerlingen voor deze onderwijsvariant kiezen, gymnasium is altijd Montessori.

2 ONDERWIJS

Het motto van Pantarijn luidt: “Ontdek(t) je talent”. Daarmee is een deel van de missie al duidelijk verwoord. Pantarijn werkt vanuit de visie dat iedere leerling een uniek talent heeft en wil het ontdekken en benutten van dat talent stimuleren, zodat de leerling steeds weer de keuze maakt die het beste bij hem of haar past. Op de website is te lezen dat de overtuiging centraal staat dat ‘kunnen’ in deze maatschappij steeds belangrijker wordt dan ‘kennen’.

De leerkrachten merken dat de eisen en verwachtingen van veel ouders erg hoog liggen. Een leerkracht legt uit: “Het lijkt daarom moeilijker voor ouders om objectief naar het kind te kijken. Uiteraard hanteert de school vaststaande eisen en overgangsnormen, maar doordat je als mentor of decaan vaak uitgaat van de wens van het kind, levert dat nog wel eens strijd op.” Pantarijn wil leerlingen niet voor niets stimuleren zijn of haar talent te ontdekken en vindt het belangrijk dat de leerling ook kiest voor wat hij leuk vindt en voor wat hij kan. “Bij het ontdek je talent – principe hoort dus ook het bewust maken van wat je wel en niet kan, wel en niet wil en dat je leert keuzes daarin te maken.” Het lijkt de leerkrachten goed de leerling meer te volgen in zijn loopbaan, zodat helderder aan het licht komt waar eventueel wat fout gaat.

De Montessorimethode staat op Pantarijn voor zelfstandig, maar ook samen leren werken. De leerlingen zijn zeer te spreken over de Montessori-uitgangspunten. Ze noemen vrijheid, zelfstandigheid, serieus genomen worden en eigen verantwoordelijkheid als kernwoorden. Ze denken allen dat het krijgen van meer eigen verantwoordelijkheid in de loop der jaren een goede manier is om je klaar te stomen voor de maatschappij.

Het ontmoetingsonderwijs (in de vorm van het vak cultuurgeschiedenis) speelt eveneens een belangrijke rol op de school. In speciale lessen maken leerlingen kennis met andere culturen, gewoonten, achtergronden, levensovertuigingen en godsdiensten. Het ontwikkelen van sociale vaardigheden speelt in deze lessen eveneens een rol, net als het opbrengen van respect voor medeleerlingen en leerkrachten, maar ook voor mensen die anders zijn dan jijzelf. Volgens de website werkt de school aan het bieden van een veilige sfeer waarin leerlingen zich thuis voelen en waar ruimte is om talenten te ontdekken en mobiliseren, zodat de doelstellingen waargemaakt kunnen worden.

2.1 De pedagogische opdracht van de school

Doelen en middelen

De brede brugklas op de locatie Hollandseweg geeft leerlingen de tijd na te denken welke richting het beste bij ze past. De school heeft een vrij duidelijke scheiding tussen de onder- en bovenbouw. Fysiek, door de verschillende studieruimtes, maar ook op andere manieren. De leerkrachten geven aan dat het vooral in de onderbouw eerst gaat om opvoeding en daarna om onderwijs. In de onderbouw zijn er meer regels en wordt er meer klassikaal gewerkt dan in de bovenbouw. Tijdens het groepsgesprek blijkt, dat ook de leerlingen zich bewust zijn van die scheiding. Alle leerlingen vinden dat de onderbouw strenger is. De bovenbouwers denken dat je het wel heel bont moet maken voordat je in de hoogste klassen straf krijgt. In de verschillende gesprekken komt regelmatig de eigen verantwoordelijkheid van de leerling naar voren; problemen worden bij voorkeur ‘om de tafel’ opgelost.

De leerkrachten vinden dat het hoofddoel is, de leerlingen goed te laten presteren. De school wordt uiteraard afgerekend op haar resultaten, maar een gelukkig kind in een veilige omgeving presteert volgens hen beter dan een ongelukkig kind dat niet op zijn plek zit. Eén van de leerkrachten illustreert dat: “Ik ben in het onderwijs gegaan vanwege het ‘kind achter de leerling’, niet alléén om zoveel mogelijk theoretische kennis over te brengen.” Het wordt door alle leerkrachten dan ook belangrijk gevonden om naast theoretische kennis een manier van denken en verklaren aan te leren.

Draagvlak

De leerkrachten vinden dat basale kennis en vaardigheden een heel belangrijke rol spelen op school. “De trend is dat het lesaanbod meer de breedte ingaat dan de diepte. Er komt steeds meer aanbod- net als in de maatschappij. Leerlingen moeten leren om kritisch te zijn in de selectie van dat aanbod en zich ervan bewust zijn dat kennis verouderd na vijf jaar. Naast sociale vaardigheden moet de leerlingen dus ook geleerd worden dat het belangrijk is je kennis bij te houden, een intrinsieke motivatie te ontwikkelen op dat gebied en om burgerschapsvaardigheden te blijven ontwikkelen, omdat je er op het hbo of wo wel op wordt afgerekend,” zegt één van hen.

De leerkrachten vinden wel dat ze binnen de school nog inadequaat bezig zijn met reflectie, omdat alles nog zo in ontwikkeling is. De ouders beamen dit. Eén van hen illustreert dat met de volgende uitspraak: “Pantarijn ligt voortdurend in een spagaat tussen hun ideaal en de praktijk. De school haakt snel in op de vele onderwijsvernieuwingen van de overheid, maar door de snelheid gaat het vaak struikelend, zonder dat het uitkristalliseert. Daardoor gaat er veel energie verloren. Sommige dingen gaan heel goed, zoals het studiehuis, de school is innovatief en toont een hoop veerkracht. Maar er is daar zeker een spanningsveld.”

In de schoolgids is te lezen dat de ouders inspraak hebben via de ouderraad. Ook zijn aan elke leerlaag contactouders verbonden, ouders uit de ouderraad die drie keer per jaar een bijeenkomst bijwonen met de teamleider van die leerlaag. In deze bijeenkomsten worden positieve en negatieve geluiden over Pantarijn besproken. Op deze manier komen ideeën, suggesties en kritiek via een korte lijn bij de directie terecht.

Eén van de ouders vertelt: “Je hebt alle mailadressen van de leerkrachten, je kan een briefje in een postvak doen als je voor de ouderraad op school bent. Als je wilt kan je altijd een gesprek aanvragen met een leerkracht.” Een ander meent wel dat het contact minder wordt naarmate de leerling in een hoger leerjaar komt. Beiden zijn tevreden over het contact met de mentoren.

Voor de leerlingen is er een leerlingenraad. Hoewel de leerlingen zich afvragen of die daadwerkelijk invloed heeft, vinden ze het wel goed dat hij er is. De heer Sanders, locatiedirecteur, vertelt dat er bij een sollicitatiegesprek met potentiële leerkrachten standaard drie leerlingen uit de leerlingenraad aanwezig zijn.

2.2 Tegengaan van antisociaal gedrag

Wanneer een leerling antisociaal gedrag vertoont zijn er een aantal stappen die genomen kunnen worden. Zowel leerkrachten als directie geven aan dat het een vak apart is om problemen in eerste instantie al op de juiste manier te signaleren. Alle betrokken zijn van mening dat vervolgens in eerste instantie geprobeerd moet worden het probleem rond de tafel op te lossen. De heer Dragt, teamleider tweede klassen, vertelt: “Het fatsoenlijk leren omgaan met elkaar moet ook een intrinsiek doel worden van de leerling zelf. De afstand tussen de leerkrachten en leerlingen is klein. Conflicten worden

daarom met de leerling zelf besproken en uitgepraat. We geven geen straf.” Eén van de ouders vindt dit een sterk punt van Pantarijn: “Antisociaal gedrag wordt niet gepikt. Wanneer er een conflict plaatsvindt in de klas, wordt die ook aangepakt in de klas. De school probeert problemen altijd eerst met de leerling zelf op te lossen om de tafel, alleen daar waar nodig komen de ouders eraan te pas. Omdat de samenleving losser wordt en de kinderen thuis vaak grote vrijheid hebben, moet school strakker worden. Ik vind dat ze daar een goede balans in hebben gevonden. Pantarijn doet dat goed.” Een leerkracht vult aan: “Voor leerlingen die echt uit de band springen bestaat er een aparte zorgstructuur. Het zorgteam kan het voor de mentor overnemen waar het voor hem ophoudt en kan zowel intern als extern oplossingen zoeken.”

Bij een incident in het verleden tussen leerlingen van de verschillende Pantarijnlocaties is het probleem volgens een aantal stappen opgelost. De heer Sanders vertelt: “Allereerst werd geprobeerd het probleem met de individuele leerlingen aan te pakken. Toen de situatie later dreigde te escaleren werd de wijkagent ingeschakeld. Op de verschillende locaties is toen overleg geweest. Vervolgens is de mentor van de betrokken leerlingen op huisbezoek geweest. Ook is men met alle betrokkenen in een neutrale omgeving om de tafel gegaan om het uit te praten. Voor de leerlingen was dit een nieuwe benadering, iets wat ze van thuis niet gewend waren.” Respect en tolerantie heeft Pantarijn hoog in het vaandel en daarom is het volgens de directie belangrijk de waardigheid van zowel leerlingen als leerkracht intact te houden. “Oud-leerlingen van Pantarijn zien dat als een kenmerk van hun oude school. Ook wordt dit door ouders meegenomen als selectiecriteria in de zoektocht naar een geschikte school voor hun kind.”

Het aantal incidenten op school valt mee, vindt de heer Sanders. De heer Dragt vult aan: “Er wordt in de klas niet geschreeuwd – niet door leerlingen en leerkrachten en er wordt niet beledigd. Wanneer iemand een ander wel beledigt, moeten er excuses gemaakt worden.” Er is weinig agressie op de school. De directie vindt het belangrijk dat ondanks het grote aantal leerlingen en het grote gebouw de kleinschaligheid behouden blijft. Leerlingen zijn niet anoniem. Ook in de nieuwbouw worden geen kleinere segmenten aangebracht, het is uit gesprekken gebleken dat leerlingen en personeel zich het veiligst voelen zo lang ze elkaar kunnen blijven zien. De leerlingen bevestigen dit. Ze zijn benieuwd naar de nieuwbouw en vinden dat de inrichting van een school zeker bijdraagt aan de sfeer. Ze vinden het dan ook goed dat daar over nagedacht wordt.

“In het geval van spijbelen moet de leerling zelf verantwoording afleggen,” vertelt de heer Sanders. “Pas bij herhaling of in specifieke gevallen worden de ouders geïnformeerd. In zo’n geval wordt niet geschroomd de ouders uit te nodigen.” Toch vinden de ouders dat de school in sommige gevallen sneller aan de bel moet trekken. Beide ouders kennen een verhaal over een exitgesprek (aan het eind van het examenjaar) waarin ouders geconfronteerd werden met het spijbelgedrag van hun kind, terwijl ze daar niet van op de hoogte waren. Eén van de ouders zegt dan ook: “De school dacht in dat geval dat het probleem met de leerling onderling was opgelost en dat is toen waarschijnlijk onderschat. Ik vind dat je na vier of vijf keer spijbelen best mag bellen met de ouders.” Een andere ouder heeft het idee dat dit voorgaande jaren een groter probleem was, maar dat het op dit moment juist al sterk verbeterd is.

De leerlingen zien activiteiten van de school vaak als vanzelfsprekend. “Ik vind opvoeden duidelijk een taak van de ouders. De school hoeft daar geen speciale programma’s voor te ontwikkelen,” vertelt

een leerling. Een ander meent: “Wanneer een leerling zulk gedrag vertoont mag de school dat wel doorgeven aan de ouders, maar de verantwoordelijkheid voor leerlingen die echt van het pad afraken ligt bij andere instellingen.” Wel vinden de leerlingen het goed dat de school over mogelijkheden beschikt om professioneel met dergelijk gedrag om te gaan.

De leerlingen zijn van mening dat het gebruik van drugs en alcohol hun eigen verantwoordelijkheid is. “Ik vind het wel goed dat de school voorlichting geeft, maar ik vind dat de verantwoordelijkheid op dat gebied niet bij de school ligt. Het is eigenlijk een privé-beslissing en de school kan daar echt geen invloed op uitoefenen,” zegt een leerling en de anderen knikken hartgrondig mee.

Ook één van de ouders is van mening dat voorlichting op school goed is, maar dat je als ouder verantwoordelijk bent. “Eigenlijk moeten beslissingen over bijvoorbeeld drinken gemaakt worden in samenspraak met de ouders. Als daar op school veel makkelijker over gedacht wordt, is het moeilijker voor de ouders om consistent te zijn. Zo’n onderwerp is eigenlijk ‘van de ouders’.” Een andere ouder kan zich goed vinden in het beleid van Pantarijn op dit gebied. “Drugs en alcohol worden niet getolereerd op school en op het schoolplein, wel op schoolreizen vanaf zestien jaar. Dat is wel goed, je moet aansluiten bij wat reëel is. De leerlingen moeten leren ermee om te gaan.”

3 DE PRAKTIJK

3.1 Socialisatie binnen de school

Ontmoetingsonderwijs en cultuur

In het vak cultuurgeschiedenis – ook wel ontmoetingsonderwijs genoemd – komt het werken aan sociale en burgerschapsvaardigheden het sterkst naar voren. Het kennismaken met andere culturen en levensovertuigingen heeft daarin een belangrijke rol. De lessen worden gegeven aan tweede en vierde klassen. “Het ontmoetingsonderwijs is een manier van organiseren en aanpakken,” vertelt de heer Sanders. “De laatste tijd worden er regelmatig (actuele) vraagstukken in de lessen of in projecten behandeld en wordt de aanpak gericht. Er is in deze lessen ruimte om een specifiek thema of probleem in de lessen te bespreken, bijvoorbeeld in het geval van een incident op of rond school.” “Het is de bedoeling thema’s als ‘hoe gedraag je je’ meer systematisch in het lesprogramma te brengen en te verankeren in de cultuur. Voorheen ging dat intuïtief al goed, nu wordt het steeds professioneler,” meent de heer Dragt.

Het vak cultuurgeschiedenis roept veel reacties op bij de leerlingen. Het doel van het ontmoetingsonderwijs is ze duidelijk; andere mensen, culturen, religies en achtergronden leren kennen en begrijpen, werken aan je algemene ontwikkeling. Het grootste deel van de leerlingen vindt het vooral een bovenbouwwak, waarom is niet helemaal duidelijk. En omdat ze het idee hebben dat deze doelen terugkomen in het hele onderwijs op Pantarijn, begrijpt niet iedereen waarom het een apart vak is. Wel vinden de leerlingen het vak leuk en goed voor hun algemene ontwikkeling.

Eén van de ouders benadrukt dat ze het heel prettig vindt dat Pantarijn een maatschappelijk betrokken school is. “Ik heb het idee dat er –mede dankzij een vak als cultuurgeschiedenis– veel wordt gedaan om de algemene ontwikkeling te stimuleren en ik juich het doen van leerzame uitstapjes toe.”

Een andere ouder beaamt dit: “Pantarijn heeft zijn eigen standpunten – daar kies je als ouder voor. Het is belangrijk dat je kinderen leren waar Nederland voor staat. Op Pantarijn wordt bijvoorbeeld ook actie gevoerd als asielzoekers ten onrechte zijn uitgeprocedeerd. Dat kan er vrij heftig aan toe gaan en soms blijkt dat niet alle ouders op één lijn zitten. Maar ook dat is socialisatie.”

De school is zelf actief op cultuurgebied, vertelt de heer Sanders: “Er is een uitgebreide muziekcultuur op Pantarijn, er is een spelgroep en er zijn cultuurprojecten. Er is een cultuurcommissie die bestaat uit docenten. Zij zetten op een rijtje wat er al gebeurt op cultureel gebied en bespreken nieuwe plannen. Regelmatig vinden er excursies plaats en zijn er optredens of kunstenaars die naar school komen.” Ook in de schoolgids en op de website komt cultuur sterk naar voren. Cultuur lijkt een thema waarmee Pantarijn zich profileert. De leerlingen zijn daar enthousiast over en roemen met name het cultureel of literair café, waarbij bijvoorbeeld schrijvers op school komen of een open podium gehouden wordt. Ook het vormen van een mening, argumenteren en leren debatteren wordt zeer gewaardeerd. In de derde klas wordt daaraan aandacht besteed. Een uitstapje kan dan ook zijn naar het Junior Lagerhuis. Het lijkt de leerlingen goed als zulke vaardigheden al in de eerste klassen behandeld zouden worden en dat een vaardigheid als presenteren ook aan bod komt, ‘omdat je daar op een praktische manier veel van kan leren (over jezelf)’.

Beide ouders vinden wel dat de initiatieven op het gebied van drama en muziek vooral gericht zijn op gemotiveerde leerlingen. “Kinderen die niet zelf naar deze clubs toestappen worden ook niet uitgedaagd,” vindt een ouder. Ook de leerlingen vinden niet dat deze initiatieven voor iedereen even

makkelijk bereikbaar zijn. Zij spreken van een klein clubje dat daadwerkelijk meedoet en ‘vriendjespolitiek’ bij audits. Na doorvragen blijkt echter dat van de leerlingen die deelnemen aan het gesprek slechts één meisje in de spelgroep zit en anderen nooit een poging hebben gedaan erbij te komen. Het meisje uit de spelgroep is het dan ook niet met het verwijt van de anderen eens. Toch zegt dit misschien iets over het beeld van de cultuuractiviteiten. Eén van de ouders verwoordt het als volgt: “Er wordt veel geld besteed aan een klein groepje dat gebruik maakt van de mogelijkheden. Dat lijkt soms een beetje elitair. Aan de andere kant past het wel heel erg bij de school.” Deze ouder zou het goed vinden als de school zichtbaar zou maken waar ze voor staat met betrekking tot de culturele activiteiten, welke doelen gesteld worden. Ook zou ze graag zien dat de uitgaven transparant gemaakt werden: “Probeer zoveel mogelijk leerlingen te bereiken en bied zo wat voor iedereen, of kies expliciet voor een klein groepje dat het heel graag wil en laat die apart betalen. Maar mijn voorkeur is dat iedereen er van meeprofiteert.”

Werken aan socialisatie in vakken

De leerlingen kunnen zich in eerste instantie niet voor de geest halen welke activiteiten er bestaan op Pantarijn waarin speciale aandacht is voor sociale vaardigheden. Ze vinden dat je dat automatisch leert in de omgang met anderen en dat fatsoen in jezelf zit. Ook zeggen ze op hun gedrag te worden aangesproken op school. Er heerst een open sfeer en de leerlingen denken dat iedereen open staat voor kritiek.

Eén van de ouders is van mening dat het werken aan de socialisatie van jongeren op school op heel veel manieren is terug te vinden. “Het ligt er aan hoe je socialisatie interpreteert,” vindt zij. Deze ouder noemt verschillende vakken waarin de vorming van leerlingen terugkomt: verzorging, maatschappijleer, culturele en kunstzinnige vorming (ckv), binnen mentorlessen maar ook geschiedenis en staatsinrichting.

Als ze duidelijk is dat socialisatie breder is dan het leren van sociale vaardigheden, noemen de leerlingen eveneens verzorging als vak waarin ze dingen leren die ze in de maatschappij nodig hebben. Ook de leerkrachten zien socialisatie terug op verschillende manieren en noemen vaardigheden die alleen al in een les scheikunde geleerd kunnen worden: samenwerken, een manier van kijken, de essentie ergens uithalen, proeven en experimenten opzetten, rapporteren. De leerlingen herkennen dit wel, hoewel ze ook behoefte hebben aan meer concrete mogelijkheden, vergelijkbaar met de lessen debatteren. Bijvoorbeeld het schrijven van een sollicitatiebrief of presentatietechnieken.

“Het is eigenlijk gek dat burgerschapsvaardigheden en algemene ontwikkeling niet worden geëxamineerd. Maar daarvoor zou er eigenlijk een stuk praktijk in de examens geïntegreerd moeten worden en zo ver is het nog lang niet,” denkt een leerkracht. Volgens de leerkrachten zit er momenteel nog een gat tussen de examenstof en de vaardigheden die mensen nodig hebben in de ‘harde’ maatschappij. Wel proberen ze dergelijke vaardigheden dus terug te laten komen in het praktijkgedeelte van een vak als scheikunde of bij het onderdeel betoog van het vak Nederlands.

Gebeurtenissen kunnen ook worden aangegrepen om, zoals een ouder het omschrijft, ‘semi-opvoedkundige taken’ te behandelen. In het verleden is er zelfs een speciale themales ontwikkeld naar aanleiding van een gebeurtenis op school. “Deze les is toen in alle klassen op hetzelfde moment gegeven en dat had een goed resultaat,” zegt de heer Sanders.

Ook herinnert één van de ouders zich het overlijden van een leerling. “Kinderen gaan naar de middelbare school in zo’n gevoelige periode. Ze zijn daar een heel groot deel van de tijd. Ze moeten leren dat er meer is in de wereld dan zij. Bijvoorbeeld dat je respect moet hebben, niet pest, hoe je met anderen omgaat en meer basale dingen. School ontkomt er niet aan, je hebt met zoveel verschillende mensen te maken. En naar aanleiding van specifieke gebeurtenissen op school en het overlijden van die leerling bleek dat Pantarijn dat heel goed aanpakte. Dat ging heel open, transparant, snel en adequaat. Ze gaven echt het goede voorbeeld, een signaal van ‘zo ga je met elkaar om’. Er was een auladienst en ook werd er nog in de klassen over gesproken. Juist omdat je niet weet of dat thuis gebeurt is dat belangrijk.” Ook de andere ouder vindt dat Pantarijn open communiceert, maar is van mening dat Pantarijn op het gebied van algemene informatieoverdracht nog wel zoekende is. “Bijvoorbeeld: omdat brieven niet altijd bij de ouders komen via de leerlingen, staan ze nu op de website. De vraag is of ouders betrokken genoeg zijn om ze daar te lezen,” zegt deze ouder, “je moet alle mogelijkheden doorspreken, besluiten evalueren en je afvragen of dit de manier is waarop je ouders betrokkener maakt.”

Openheid heeft altijd de voorkeur van de directie, ook in complexe situaties. “Pantarijn blijft altijd op zoek naar andere communicatievormen en kan problemen zo schoolbreed aanpakken,” legt de heer Dragt uit.

Manier van omgaan met elkaar

Alle leerlingen in het groepsgeprek zijn blij met hun school. “De sfeer is goed, heel vrij.” Ze vinden de leerkrachten leuk, die doen volgens de leerlingen ‘hun best’ en zijn aardig voor ze. Ze zijn blij dat hun school vrij makkelijk is met regels. De ‘om-de-tafel-methode’ vinden ze goed, maar in sommige gevallen mag het wel strenger, vinden ze. Zo vindt geen van de leerlingen nablijven een straf, ze vinden het juist heel gezellig met zijn allen. “Wat ik wel een goede straf vindt en waar we volgens mij ook van leren is als de school een brief naar de ouders stuurt, zoals afgelopen jaar gebeurde bij vwo 5.” Dan zeggen de leerlingen pas het gevoel te hebben dat ze zich moeten verantwoorden tegenover mijn ouders: “Normaal gesproken heb ik meer het gevoel dat mijn ouders toch niet weten wat ik op school uitspook.”

Beide ouders zeggen bewust te hebben gekozen voor Pantarijn, ook voor de kinderen die nu al van school af zijn. Eén van hen vertelt: “De ideeën van Pantarijn sluiten absoluut aan bij onze ideeën. Thuis heb ik niet zo het idee dat ik aan het ‘opvoeden’ ben. Pantarijn benadert het vergelijkbaar; soepel, maar consequent. Nu heb ik ook makkelijke kinderen, misschien maakt dat uit. Voor moeilijke kinderen kan dat anders liggen, misschien is het dan wel te los. Maar over het algemeen is de sfeer goed en voelen de kinderen zich er heel erg thuis. De oudere kinderen hebben veel contacten aan school over gehouden, ook nu ze allemaal ergens anders studeren, dat is wel typerend. Het is gewoon een leuke school, ze werken goed aan het zelfvertrouwen van de kinderen en zoeken uit wat de leerlingen willen. De school is alleen een beetje groot.”

Groepsvorming

De teamleider derde klassen, de heer Enkelaar, die gastheer is tijdens de consultatie en contactpersoon is voor dit onderzoek, geeft aan dat ondanks de omvang van de school, groepsvorming op Pantarijn niet echt speelt. Volgens de heer Enkelaar zijn er wel verschillende subgroepen te herkennen binnen de school, maar die mixen ook met anderen. Eén van de ouders heeft eveneens het idee dat er vrij veel subgroepen zijn te onderscheiden, vooral onder de meisjes. “De kinderen denken goed over de

verschillen na, ze letten bijvoorbeeld veel op kleding.” Verder dan mode-argumenten of het willen uitdragen van een muziekvoorkeur gaat de kledingkeuze echter niet: “Een onderwerp zoals in het nieuws was met Lonsdale speelt hier niet.”

In alle gesprekken kwam naar voren dat groepsvorming langs etnische grenzen geen issue is op Pantarijn. Zowel de ouders als de heer Enkelaar zoeken de verklaring daarvoor onder andere in de samenstelling van Wageningen; ‘veel verschillende nationaliteiten, maar van alles maar heel weinig’. Zowel de ouders als de heer Enkelaar vertellen over de acties voor uitgeprocedeerde medeleerlingen als voorbeeld van de solidariteit met andere culturen. Ook noemt de heer Enkelaar een aantal voorbeelden van vriendschappen ‘die alle etnische lijntjes doorbreken’.

Beide ouders spreken desondanks hun zorg uit over thema’s als groepsvorming in de toekomst. “Op de nieuwe locatie weet ik niet of het gaat werken. Dan komen er nog meer groepjes in een kleinere ruimte. Daarom vrees ik wel voor irritaties of onrust.” Een andere ouder vult aan: “De leerling van de locatie Nobelweg is een ander type leerling. Ik denk dat zij de meeste moeite krijgen met de verhuizing. Het kan zijn dat ze zich licht bedreigd voelen door de leerlingen van de Hollandseweg. Die zijn vaak wat gebekter en sociaal vaardiger. Ook het publiek om de school zal veranderen als de nieuwe locatie er is.”

Zoals gezegd kijken de leerlingen echter uit naar de nieuwe locatie. Bij het praten daarover raakt één van de leerlingen wel erg op dreef: “Ik mis de aula, dus ik hoop dat er weer één komt. Op school moet je ook leren ‘relaxen’, bijvoorbeeld met tafelvoetbal, maar ook met sport. Stel je voor dat er radio is in de aula en dat er een fitnessruimte is op school! Dat is nog gezond ook.”

Zorgleerlingen

Een leerkracht merkt over kinderen met problemen op: “Er is echt een toenemend aantal zorgleerlingen – ook met stoornissen als adhd en pdd-nos. Ook hebben we het idee dat gezinsproblemen toenemen.”

Pantarijn heeft een heldere zorgstructuur. Naast mentoren en zorgfunctionarissen heeft Pantarijn een counselor, orthopedagoge en remedial teacher in dienst. In principe kunnen leerlingen met problemen of vragen bij hun mentor terecht. Wanneer die niet direct een oplossing kan bieden bespreekt hij het eventueel met andere mentoren, of met één van de zorgfunctionarissen. De leerling kan ook een gesprek aanvragen met een zorgfunctionaris. Deze personen zijn ook betrokken bij speciale hulp op school, zoals faalangstraining, sociale vaardigheidstraining en een praatgroep voor kinderen van gescheiden ouders. De zorgfunctionarissen hebben zitting in het zorgadviesteam, waarin naast de orthopedagoge ook vertegenwoordigers van buitenschoolse instellingen zitting hebben. Sinds kort bestaat er voor de leerlingen en ouders een boekje, ‘Zorg in beeld’, waarin de gegevens en taken van de verschillende personen binnen Pantarijn met een zorgtaak beschreven worden.

De leerlingen weten van het bestaan van een counselor op school. Toch zouden ze er zelf niet zo snel gebruik van maken, omdat ze denken dat ze dan door anderen gezien worden. Eén leerling legt uit: “Ik ga zelf liever met vrienden praten als ik problemen heb. We stappen wel makkelijk op de mentor of decaan af met een probleem, maar ik vraag me alleen af of zo’n gesprek wel geheim blijft.”

Eén van de ouders heeft ervaring met een dyslectisch kind en vindt wel dat het op dat vlak nog wat schort aan begeleiding. “Er zijn te weinig faciliteiten als iemand vrij zwaar dyslectisch is en de

begeleiding die er is, is te individueel,” vertelt de ouder, “de geijkte dingen als woordenboeken en extra tijd worden dan ingezet, maar er is weinig oog voor bijvoorbeeld speciale lesmethodes voor de talen. Het probleem is vaak ook de tijd, nu moet het initiatief van een enkele leerkracht uitgaan.” Daarom vindt de ouder dat hier een belangrijke overheidstaak ligt. “Er moet eigenlijk een rugzakje komen voor dyslectici en geld voor onderzoek. Over goede methodes is nog niet veel bekend. En zo lang de scholen geen geld hebben en geen uren...”

3.2 Socialisatie buiten de school

Het zorgadviesteam onderhoudt contacten met buitenschoolse instellingen, die ingeschakeld kunnen worden in specifieke situaties. Zo zijn daar de schoolverpleegkundige, de leerplichtambtenaar en Bureau Jeugdzorg.

Eén à twee keer per maand heeft Pantarijn contact met de wijkagent, de heer Keurentjes. Dit contact loopt in principe via de veiligheidscoördinator van de school. Waar nodig heeft de heer Keurentjes ook wel contact met de directie of een individuele leerkracht. De wijkagent komt bij drie locaties van Pantarijn en is verantwoordelijk voor de hele wijk.

De heer Keurentjes legt uit: “Bij een bezoek aan de school kunnen lastige leerlingen worden besproken, of ik kom langs naar aanleiding van een bepaalde gebeurtenis. Maar de reden kan ook zijn dat er een project is. Meestal is mijn werk gelukkig preventief.”

Er zijn regelmatig projecten voor de leerlingen en projectavonden voor de ouders. “Een paar maanden geleden heb ik met de instelling voor verslavingszorg De Grift bijvoorbeeld voorlichting gegeven over drugs en alcohol. Dit vond plaats na een ouderavond. Naar aanleiding van de voorlichting konden ouders zich ook opgeven voor de speciale oudercursus over drugs en alcohol,” vertelt de heer Keurentjes.

Aan het begin van een nieuw schooljaar krijgen de leerlingen een nieuwsbrief thuis met daarin de regels van de politie en de consequenties als de leerlingen zich daar niet aan houden.

“Contact met leerlingen is er over het algemeen als er iets op school gebeurd is, bijvoorbeeld omdat er op school een diefstal is gepleegd. Buiten school gaat het met name om hangeugd, of leerlingen die overlast veroorzaken in de wijk.” De heer Keurentjes geeft aan dat de politie in de meeste gevallen niet verbaliserend optreedt. Een waarschuwing is dan voldoende.

De ruzie tussen leerlingen van de verschillende Pantarijnlocaties staat ook de heer Keurentjes nog helder voor de geest. Toen heeft de politie de gevolgen op straat aangepakt (vechtpartijen bijvoorbeeld) en heeft de school, zoals eerder beschreven, haar eigen stappenplan ingezet. “Dat heeft de school heel goed aangepakt toen,” vertelt de heer Keurentjes. Hij meent dat de school zeer direct reageert op problemen en ze daadkrachtig aanpakt. De manier waarop bevalt hem ook, om de tafel en het direct met de leerlingen zelf aanpakken werkt volgens de heer Keurentjes goed. “De relatie met de school is goed. De communicatie is open en er is ruimte voor kritiek en vragen over en weer.”

Wel vraagt de heer Keurentjes zich af hoe het contact er in de toekomst uit zal zien. Op de nieuwe locatie komen zo’n 2000 leerlingen en dat is heel anders werken dan met drie aparte locaties. “Dan zal ik niet meer de zorg kunnen geven die ik nu geef,” meent de heer Keurentjes.

De vormgeving van de zorg wordt later bepaald, maar het is voor te stellen dat er dan een schoolagent komt in plaats van een wijkagent.

Op de vraag waar de verantwoordelijkheid voor de school ophoudt, antwoordt de heer Keurentjes dat 'je er als school niet aan ontkomt'. "In de eerste plaats hebben de ouders de verantwoordelijkheid en die moet je daar ook laten liggen. Maar waar de problemen invloed hebben op de school of op het gedrag van de leerling op school, moet Pantarijn daar wel op inhaken," vindt de heer Keurentjes.

4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

4.1 Discussie

Vormgeven van het werken aan socialisatie

Uit de gesprekken met leerkrachten en directie blijkt dat er op Pantarijn flink wordt nagedacht over de vormgeving van het socialiseren van jongeren en het stellen van grenzen. Voor directie en leerkrachten is duidelijk dat er een opvoedingstaak voor de school ligt en dat de verantwoordelijkheid op dat gebied genomen moet worden. “Het is belangrijk deze taak steeds explicieter te gaan benoemen,” stelt één van de leerkrachten. De heer Sanders is van mening dat de explicitering van normen en waarden in de afgelopen decennia is afgenomen en dat er nu een behoefte is ze opnieuw te formuleren. Ook één van de ouders ziet het zo: “School moet strikter worden omdat de samenleving vrijer wordt.” Hoewel de Montessorimethode veel zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de leerlingen vraagt, is de vrijheid betrekkelijk, meent één van de ouders: “Pantarijn is een progressieve en moderne school. Er is een losse sfeer, maar de school is nu redelijk streng als het gaat om zaken als te laat komen. In de eerste twee leerjaren dat mijn kind op school zat was het soms té. Wat dat betreft is de school erg vooruitgegaan, maar het verschilt per leerkracht. De vrijblijvendheid in vrije lesuren is goed opgevangen met Just.” Ook de andere ouder is van mening dat Just en Het Studiehuis een goede manier zijn om de uitval van lessen op te vangen. “Eerder was er een lerarentekort en was lessenuitval een groot probleem. Na de zoektocht naar een oplossing is dit een goede manier gebleken om de leerlingen op te vangen. De enige vraag is: doen de leerlingen in die ruimte wat ze moeten doen?”

Balans en grens zoeken

Zowel de directie als de leerkrachten nemen de trend waar dat er een verschuiving lijkt plaats te vinden op het gebied van verantwoordelijkheid voor de leerling. Eén van de leerkrachten legt uit: “Waar eerst de ouders volledig verantwoordelijk waren voor hun kinderen lijkt het steeds meer op de school terecht te komen. Vroeger waren onderwijsprestaties de maat voor de kwaliteit van een school, momenteel lijkt het wel èn, èn. De school wordt nog steeds afgerekend op de resultaten, maar ook op de houding en het gedrag van de leerlingen.”

“Vragen, op allerlei gebieden, worden steeds vaker bij de school neergelegd,” signaleert ook de heer Dragt. Een goed voorbeeld op dit gebied is volgens de heren Sanders en Dragt het thema gezondheid en daarbij behorend goede voeding. “De school heeft tegenwoordig ook een rol in de keuze van de leerling voor goede voeding, maar het is de vraag of de school die rol moet hebben,” vindt de heer Dragt. Eén van de ouders noemt dit onderwerp ook als voorbeeld, maar zegt erbij dat het ook een probleem is van school. Op dit moment wordt het thema besproken in de ouderraad.

Vanuit de ‘nieuwe vragen’ is ook het zorgteam ontstaan. De directie geeft aan, dat er naar hun idee steeds meer contacten zijn met buitenschoolse instellingen en bijvoorbeeld met de wijkagent. Toch vindt zowel de heer Sanders als de heer Dragt dat de opvoeding in eerste instantie bij de ouders hoort, ook al is de grens volgens hen al wat verschoven richting school. Overleg met ouders en leerlingen wordt steeds belangrijker en er wordt bewuster stilgestaan bij het afbakenen van de verantwoordelijkheden. De centrale vraag blijft wie welke rol bij welke taak speelt. “Voorlopig,” zegt de heer Sanders, “Kunnen we zeggen dat alles wat *direct* invloed heeft op het functioneren van leerlingen op school nog bij de school hoort.” Beide ouders vinden eveneens dat de opvoedingstaak primair bij de ouders ligt. “De basistaak van de school is onderwijs geven, lesstof overbrengen,” meent

één van hen. Eén van de ouders vindt dat je veel aan elkaar kan hebben: “Je kan als ouder in een gesprek met de school leren over je kind en dat kan ook andersom. Ouders en leerkrachten krijgen door informatie uit te wisselen een completer beeld van het kind en kunnen elkaar zo steunen. Ouders moeten de invloed van school en de kennis van de leerkracht over een kind niet onderschatten. Je moet als ouder op meerdere manieren blijven checken: voelt mijn kind zich hier thuis. Je moet daarom zelf de verantwoordelijkheid nemen de leerkracht aan te spreken. Andersom moet de leerkracht de ouders en hun beeld van het kind en school serieus nemen en meer openstaan voor kritiek. Ouders horen natuurlijk ook maar een beperkt deel. Maar leerkrachten kunnen juist hun voordeel doen met kritiek.”

De leerkrachten noemen het vinden van een balans het moeilijkste van opvoeden naast onderwijzen. Het tweesporenbeleid van kennis overbrengen en leerlingen vormen tot ‘nette burger’ wringt soms. De leerkrachten zijn van mening dat er van de school steeds meer wordt verwacht. Door ouders, maar ook door de overheid. Toch zouden alle leerkrachten meer willen doen. Ze vinden dat de vorm van het onderwijs op Pantarijn nog sterk in ontwikkeling is op dit moment; de juiste balans moet nog gevonden worden. “Nu lijkt of het werken aan sociale vaardigheden bovenop het ‘normale’ onderwijs plaatsvindt,” zegt een leerkracht. De leerkrachten verwachten wel dat de invulling steeds flexibeler wordt. Een praktisch probleem is de tijd: “De leerlingen hebben nog steeds veertig contacturen in hun programma, maar die zijn anders ingedeeld. Daarnaast heb je altijd te maken met discipline- en motivatieproblemen, helemaal met zo’n vol programma.”

De leerkrachten proberen zoveel mogelijk aspecten van het leven over te brengen en daarbij gaat het niet alleen om het aanbieden van ‘leuke dingen’, maar moeten leerlingen zich ook bewust zijn van leersituaties die gecreëerd worden, vinden zij.

De rol van de overheid

Volgens de schoolleiding moet de rol van de overheid klein zijn – faciliterend. In de toekomst staat de overheid volgens hen dan ook steeds meer op afstand. De school hoopt oprecht dat er niet nog meer regels komen, desnoods moeten de bestaande regels aangepast worden. Idealiter wordt de invulling van de regels aan de scholen gelaten. Het zou gewaardeerd worden als de overheid een bescheidener rol zou gaan innemen ten opzichte van het onderwijs, ook in de praktijk. Ook één van de ouders is deze mening toegedaan: “De politiek wil teveel vernieuwingen, daardoor gaat er in het voortgezet onderwijs veel energie verloren.” Een ander zegt: “De basisvorming was een aanfluiting, en deze kinderen waren weer proefkonijn met het studiehuis. Ze kregen daarin veel te veel vrijheid. Pas nu, na een aantal jaren, komt er wat meer structuur en evenwicht. Je kan niet alle kinderen zo laten zwemmen. De overheid moet zich ervan bewust zijn dat dergelijke onderwijsvernieuwingen niet alléén leuke of goede gevolgen hebben. Het vergt veel van alle partijen en het ideaal werkt niet altijd in de praktijk.”

Eén van de ouders vindt dat leerproblemen op school aangepakt moeten worden: “Maar daar ligt een geldprobleem. De overheid onttrekt zich daaraan.”

De toekomst

“Vroeger was kennis een ontwikkelingsdoel, nu is het een middel. Daardoor ontstaat er meer ruimte voor pedagogische taken. Het overbrengen van kennis vindt zo veel mogelijk plaats in een positieve setting – anders dan vroeger, waar orde, netheid en tucht belangrijke pijlers waren,” vertelt één van de leerkrachten. De leerlingen hebben naast school nog zoveel andere activiteiten en mogelijkheden, dat

school niet op de eerste plaats komt. Multitasking is het toverwoord; er wordt steeds meer van de jongeren verwacht dat ze op meerdere, verschillende gebieden mee kunnen komen. Ze krijgen er zoveel activiteiten bij, ook naast school, dat wordt nooit gecompenseerd. De leerling motiveren is daarom belangrijk. De leerkrachten zien daar een taak voor de school. Eén van hen vertelt: “Leerlingen hebben behoefte aan samenhang. Het is nu extra belangrijk om als school een 360 graden-beeld van de wereld te geven en burgers te creëren die besef hebben van hun mogelijkheden, maar vooral ook beperkingen – en die accepteren. Dit wordt een belangrijk deel van het leerproces.”

De directie vindt het belangrijk niet als leerfabriek te worden gezien. ‘Er is op de school veel mogelijk’ is een uitspraak die in verschillende gesprekken terugkomt, net als de acties voor uitgeprocedeerde asielzoekers en acties voor een leerkracht die ziek was. Zulke acties dragen bij aan de sfeer en zorgen dat zowel leerlingen als leerkrachten op hun plek zitten bij Pantarijn. Beide ouders beamen dat Pantarijn zeker geen leerfabriek is te noemen, maar vinden wel dat bij een grote school vooral gedacht wordt vanuit de grootste gemene deler. Eén van de ouders legt uit: “Individuele aandacht schiet er vaak bij in. Als een kind twijfelt over een profiel of iets dergelijks heeft Pantarijn wel eens de neiging het minst moeilijke aan te bieden, ik denk vanuit een sociale bewogenheid. Dat kan echter niet voor iedereen, sommige kinderen moeten bewust worden uitgedaagd. Als een kind het kan: waarom niet, gebruik die kwaliteit. ‘Ontdek je talent’ geldt wat mij betreft ook op het intellectuele vlak.” Een andere ouder vindt: “De school doet genoeg, maar het aanbod van cultuur, muziek en andere uitdagingen kan wel breder. Zulke dingen komen klem omdat andere zaken teveel tijd vragen en de druk op de leerkrachten al groot is. Er is enerzijds minder aandacht voor het individu, anderzijds meer voor zorgleerlingen.”

Interessant is, dat de leerkrachten juist de trend waarnemen dat er steeds meer individuele begeleiding wordt gegeven. Daardoor zien ze meer shopgedrag bij de leerlingen. Niet zozeer in negatieve zin, maar leerlingen leren volgens hen steeds beter het optimale uit contacten te halen en te zoeken wie of wat voor hen het beste is. Eén van de leerkrachten zegt: “Het is belangrijk leerlingen te confronteren met hun gedrag en ze te leren dat je bereid moet zijn hard te werken om je doel te bereiken. Mede vanuit de Montessorimethode wordt de verantwoordelijkheid zo bij de leerlingen gelegd. De methode is een didactische aanpak, maar de aandacht voor de individuele leerling wordt daardoor wel versterkt.” Op dit moment proberen leerlingen hun probleem nogal eens bij de leerkracht te leggen. “Het woord assertief heeft voor ons dan ook een dubbele lading, aan de ene kant is het te waarderen dat de leerlingen opkomen voor zichzelf, beter weten wat ze willen en dat ook beter kunnen uitleggen. Anderzijds is het belangrijk om ook bescheiden te blijven en goed te kunnen luisteren en de trend lijkt te zijn dat die kwaliteit bij de leerlingen vaak ontbreekt,” vertelt een leerkracht. Eén van de ouders ziet dat anders. Zij stelt dat leerlingen de goede bedoelingen van de school vaak niet doorhebben. “Ze hebben andere interesses, hun eigen leventje. Ze vechten niet zo en springen minder voor allerlei zaken op de bres. Ze reageren meer op ad hoc-basis, maar als je ze aanspreekt hebben ze wel een mening.”

De heer Sanders zegt: “Het gaat op deze school om de leerlingen, en het is belangrijk te erkennen dat je te maken hebt met heel verschillende leerlingen.” In de toekomst wordt het daarom nog belangrijker op maat te zoeken wat goed is. De leerkrachten waarderen de mate van vrijheid op Pantarijn, maar willen geen ‘Amerikaanse praktijken’; alles kan en alles mag. Het stimuleren en begeleiden van leerlingen moet dan ook doelgericht: “Het bezoeken van een open dag op een vervolgopleiding moet

ook in het derde jaar al kunnen, wellicht geeft dat iemand de motivatie zo snel mogelijk zijn school af te maken.”

4.2 Conclusie

Pantarijn lijkt een goed gekozen naam voor deze scholengemeenschap. De school is daadwerkelijk continu in beweging en voortdurend op zoek naar enerzijds de beste manier om vernieuwingen door te voeren en anderzijds de kwaliteit van het onderwijs te blijven waarborgen. Hoewel dit een eigenschap is die door alle geledingen wordt gewaardeerd, zijn er ook valkuilen. Zo wordt er door de ouders gezegd dat er in sommige gevallen te snel wordt gereageerd op vernieuwingen. Daardoor gaat er volgens hen energie verloren en wordt er van iedereen op de school veel flexibiliteit gevraagd. Directie en leerkrachten zeggen de balans tussen onderwijzen en andere zaken nog te moeten vinden. Aan visie ontbreekt het de school echter niet, directie en leerkrachten hebben helder voor ogen dat ze meer willen bieden dan alleen cognitieve uitdaging en zijn bewust bezig ook fatsoensnormen, waarden en cultuur over te brengen.

Zowel directie, leerkrachten als leerlingen wekken de indruk op hun plek te zitten op Pantarijn. Ze zijn allen positief over de sfeer op de school en zijn blij met de balans tussen structuren en de grote mate van vrijheid. Initiatieven als Het Studiehuis en Just en de rol van de beheerders van deze ruimtes worden erg gewaardeerd. Ze lijken haast de functie te hebben van een informele zorgstructuur.

De leerlingen worden vooral in de bovenbouw volwassen benaderd en in gesprek blijven met elkaar is een belangrijke waarde op Pantarijn. Er wordt van de leerlingen verwacht dat ze inzicht verwerven op meerdere gebieden en het ontmoetingsonderwijs helpt ze daarbij. Respect voor elkaar en voor mensen en zaken die op wat voor manier dan ook ‘anders’ zijn is een boodschap die steeds weer terugkomt.

INTERCONFESSIONEEL REGIONAAL OPLEIDINGSCENTRUM ALBEDA COLLEGE, ROTTERDAM

Locatie Rosestraat; gezondheidszorg, welzijn, voeding, sport & beweging

Locatie Haastrechtstraat; techniek, mode en administratie*

Het Albeda College biedt leerlingen die elders buiten de boot vallen, een kans om een diploma te halen. Op de locatie Haastrechtstraat zijn de afdelingen techniek en economie gehuisvest. Daar kunnen jongeren een opleiding afronden op niveau 1. Het gaat hierbij vaak om jongeren die cognitief nauwelijks in staat zijn een mbo-opleiding af te ronden en ook gedragsproblemen hebben. Time-4-you, een programma in samenwerking met de instelling voor jeugdzorg Stek, probeert deze leerlingen een handvat te bieden om op school te blijven en een diploma te halen.

1 DE SCHOOL

Er zijn twee locaties bezocht: locatie Rosestraat en locatie Haastrechtstraat, beide in Rotterdam-Zuid. Op de hoofdlocatie Rosestraat zijn de afdelingen gezondheidszorg, welzijn, voeding, sport en beweging gevestigd. Ook is daar het studie informatie centrum voor huidige en potentiële leerlingen. De locatie Rosestraat is een enorm en hoog gebouw, zakelijk bijna. In de lift hangen posters van de respectcampagne.

De locatie Haastrechtstraat biedt eveneens verschillende richtingen; techniek, mode en administratie. De school ligt in de wijk Lombardijen, haast verstopt achter tankstations en op een terrein met meer industrie dan huizen. Rond de school staan groepjes jongeren te kletsen en te roken. In de hal van de school is het stil. Er zijn twee aparte ingangen; voor personeel en bezoek en voor de leerlingen. De leerlingen moeten hun pasje laten lezen door een apparaat en kunnen dan door het hekje. Er staat beveiliging bij die het in de gaten houdt. Wanneer een leerlinge haar pasje niet bij zich heeft, mag ze na een strenge blik van de beveiligingsbeambte wel naar binnen, maar moet zich wel melden bij de receptie. Later blijkt dat ze haar pasje heeft uitgeleend aan een jongen, die door de mand valt omdat de beveiligingsbeambte de pasfoto controleert. De leerlingen worden meegenomen naar een kantoortje. “Het ziet er misschien wel dreigend uit, maar ik vind het wel goed,” vertelt de heer Pols, teamleider Time-4-you. De heer Selen, teamleider niveau 1, beaamt dat er sinds het pasjessysteem beduidend minder jongeren binnenkomen die niet op de school thuishoren. Voor het pasjessysteem lokten de kantine, inclusief snackgedeelte met een uitbater van buitenaf, en de meisjes van de modeafdeling buitenstaanders naar binnen.

Op de locatie Haastrechtstraat hebben zo’n 5000 leerlingen les, waarvan het overgrote deel de beroeps begeleidende leerweg (bbl) volgt, dus maar één dag in de week les heeft. Zo’n 325 jongeren volgen het onderwijs op niveau 1. Beroeps opleidende leerweg (bol) leerlingen op niveau 2 zijn er maar weinig, en alleen in de richting electro.

Het Trajectbureau, waarvan mevrouw Kathmann directrice is, doet grofweg twee dingen:

1. voorkomen dat leerlingen uitvallen en 2. zorgdragen voor de toegankelijkheid van het onderwijs. Schoolmaatschappelijk werk, loopbaanbegeleiding en faalangsttrainingen vallen ook onder het Trajectbureau.

* Door omstandigheden zijn er geen gesprekken met leerlingen en ouders geweest.

2 ONDERWIJS

Het grootste deel van de leerlingen op het Albeda College komt volgens mevrouw Kathmann van het vmbo. Ook komt een aanzienlijk deel vanuit NT2-klassen of de Internationale Schakelklas (ISK). Een klein deel van de leerlingen komt van de havo. Zij kunnen een verkorte beroepsopleiding doen. Een overgangsbewijs van havo 4 naar havo 5 is eveneens een toegangsgarantie voor het Albeda.

2.1. De pedagogische opdracht van de school

Doelen en middelen

Het motto van het Albeda College is ‘daar leer je niet alleen’. Mevrouw Kathmann legt uit: “We bieden meer dan alleen een opleiding voor een beroepsdiploma. We zijn ook bezig met concepten die passen bij jongeren die niet van school houden. Doordat het mbo met een hele brede range van leerlingen te maken heeft, zitten er ook veel risicojongeren binnen die eigenlijk niet in de schoolbanken willen zitten, maar nog wel leerplichtig zijn. Zij hebben intensieve begeleiding nodig en specifieke begeleiding naar een reguliere arbeidsplek. Zulke begeleiding kan je niet van alle docenten verwachten, het is geen normale onderwijstaak. Daarom bestaan projecten als Time-4-you, Voorwerk en ‘Bol op de werkvloer’, waarbij het leslokaal een echte winkel is in een winkelcentrum.” Deze projecten worden bekostigd uit VSV-gelden (project voortijdig schoolverlaten).

Ook wil het Albeda College volgens mevrouw Kathmann meer gebruik maken van de potenties van deelnemers. Uit de VSV-gelden wordt ook een project ‘jongeren voor jongeren’ gefinancierd, waarbij ouderejaars jongerejaars leercoaching bieden, ook voor de praktijk. Ook is er een theaterschool voor de studenten. Die kunnen zo ingezet worden bij bijvoorbeeld rollenspellen op de afdeling beveiliging. “Zo maak je van de ene opleiding gebruik op de andere,” vertelt mevrouw Kathmann.

Er bestaat schoolbreed een systeem van deelnemerszorg. Er zijn tien schoolmaatschappelijk werkers actief op verschillende locaties. Dit systeem is ontstaan naar aanleiding van problemen die docenten hadden met jongeren met gedragsproblemen.

‘Voorwerk’ probeert jongeren met een problematische achtergrond succesvol op de arbeidsmarkt te plaatsen. Het programma duurt normaal gesproken een jaar. De jongeren werken in dat jaar drie dagen van de week en volgen twee dagen ondersteunende vakken. ‘Na dat jaar wordt gekeken jongere verder kan in een baan of dat hij een vervolgopleiding krijgt’, zo is te lezen op de website van het Ministerie van Justitie.

Locatie Haastrechtstraat is de basis van een vergaand samenwerkingsverband tussen de instelling voor jeugdzorg Stek en het Albeda College. De naam van dit samenwerkingsverband is Time-4-you.

Draagvlak

Tijdens de gesprekken met mevrouw Kathmann en de heren Selen en Pols valt op dat zij een vergelijkbare visie hebben op het onderwijs. Mevrouw Kathmann benadrukt: “De mensen die hier werken weten allemaal dat we werken met een bepaald doel.” Allen vinden dat de leerlingen die op het Albeda College lessen volgen op niveau 1, elders buiten de boot vallen en er vrijwel geen voorzieningen zijn voor deze jongeren. Ook vinden ze allen dat onderwijs en jeugdzorg meer geïntegreerd zouden moeten zijn. Deze mening wordt in vrijwel dezelfde woorden geuit.

Het overgrote deel van de docenten heeft volgens de heer Selen bewust gekozen om op deze richting en aan deze leerlingen les te geven. Toch is er volgens hem wel onderscheid te maken tussen twee typen docenten: de ‘vakbroeders’ en de ‘socio’s’. “De vakbroeders zijn vaak mensen uit de praktijk of uit het bedrijfsleven, die rechtlijnig te werk gaan en vaak de visie aanhangen dat wie wat wil leren, op moet komen dagen en wie niet wil leren, maar weg moet gaan,” legt de heer Selen uit. “De socio’s zijn meer gericht op de mens achter de leerling.”

Met name de individuele begeleiding ligt goed bij de docenten, is gebleken uit de laatste evaluatie. Bij de opvangklas ligt dat anders. De opvangklas is een onderdeel van Time-4-you en is een plek in het schoolgebouw, waar leerlingen die de klas worden uitgestuurd, terecht kunnen. Het zat tot nu toe nog niet echt in het systeem van de docenten om uit de klas gestuurde leerlingen naar de opvangklas te sturen in plaats van naar de kantine. De heren Pols en Selen vinden beiden echter dat het na de evaluatie beter gaat. Naar hun idee waren de redenen van docenten om leerlingen niet naar de opvangklas te sturen niet inhoudelijk, maar was het vaak gemakzucht. “Hoewel de docenten wel zelf hebben gevraagd om zo’n opvangklas, was de uitvoering minder,” legt de heer Selen uit. Ook moest even duidelijk worden waar de opvangklas precies voor bedoeld is. “Wanneer een docent de helft van een klas uit de les stuurt, is er sprake van een ordeprobleem,” vindt de heer Pols, “En dat moet de docent zelf oplossen. Bij niveau 1 is het je taak als docent om de leerlingen te motiveren. Vakbroeders hebben nogal eens de neiging om te denken ‘je wil onderwijs volgen of je wil het niet’, maar bij deze groep gelden volstrekt andere normen.”

Opvallend is, dat er volgens de heer Selen geen leerlingenraad is. Wel is geprobeerd een vertegenwoordiging van de leerlingen in de ondernemingsraad op te zetten, maar dat is niet van de grond gekomen. Ook is er geen ouderraad. Mevrouw Kathmann zegt dat het aan de opleiding is, te bepalen in welke mate er contact is met de ouders en of er speciale ouderavonden zijn. Wel komen ouders al vaak mee op de open dag en vinden er voortgangsgesprekken plaats. “Het contact met de ouders vindt ook steeds meer plaats op het moment dat het juist goed gaat met de leerling,” vertelt mevrouw Kathmann. “De leerlingen zijn over het algemeen tussen 16 en 20 jaar oud. De thuissituatie speelt voor deze jongeren nog een grote rol. Idealiter spreek je van een driehoek waarin de deelnemers, ouders en school met elkaar in contact staan. Het is voor ons echter nog een beetje zoeken. Tot het achttiende jaar moeten de ouders geïnformeerd worden en moeten de ouders de onderwijsovereenkomst tekenen. Naar mijn idee krijgen de ouders wel een steeds actievere rol.”

2.2 Tegengaan van antisociaal gedrag

“Antisociaal gedrag heeft vaak te maken met het soort deelnemers,” vindt mevrouw Kathmann. “Bij Voorwerk wordt meer getolereerd, maar er wordt wel op gedrag gereageerd. Het doel is op een andere manier met elkaar om te gaan. Binnen een bedrijf wordt bepaald gedrag verwacht of zelfs vereist. Dat heeft met de beroepscontext te maken. Er is een deelnemersstatuut en in een stappenplan liggen de consequenties van antisociaal gedrag vast.” Mevrouw Kathmann heeft het idee dat er steeds duidelijkere regels komen en beleid explicieter wordt. Er worden meer afspraken gemaakt en op sommige locaties staan regels tegenwoordig op papier waar dat eerst niet zo was. “Als het gaat om verzuim hanteren we een lik-op-stuk-beleid,” vertelt mevrouw Kathmann. Ook loopt er een respectcampagne.

Drugs- en alcoholgebruik zijn binnen de school verboden, maar gebruik buiten school is volgens de heer Selen en de heer Pols moeilijk te controleren. “Soms staan groepjes wel eens voor de deur te

blowen,” vertelt de heer Selen. “De bewaking stuurt ze dan weg, maar vervolgens gaan ze om de hoek staan.” Beiden zien blowen als een groot probleem. Ook de combinatie met energiedrankjes of leerlingen die ‘stuiterend’ de klas inkomen doordat ze meerdere energiedrankjes hebben gedronken baren hen zorgen. “Als iemand echt te stoned is om de les te volgen kun je hem wel de klas uitsturen,” vindt de heer Pols. Vervolgens kan Time-4-you het probleem in de opvangklas bespreekbaar maken en er open het gesprek over aangaan. “Blowen kan soms het verschil zijn tussen wel of geen diploma,” illustreert de heer Pols de ernst van het probleem. Hij is dan ook verbaasd dat er geen structurele of schoolbrede voorlichting is. Volgens de heer Selen is er wel eens voorlichting tijdens mentorlessen of maatschappelijke culturele kwalificatie, maar de heer Pols is van mening dat de voorlichting eigenlijk wel structureel in de lessen moet gebeuren. Daar is volgens hem ook budget voor.

De school lijkt nog een beetje zoekend op dit vlak. Moeten ze de verkoop van energiedranken door de uitbater van buitenaf in de kantine verbieden, bijvoorbeeld? Dan loopt die weer inkomsten mis. En in het tankstation verderop staan ze ook. Overigens net als mixdrankjes met alcohol. Kortom, in hoeverre kan de school een dergelijk probleem beheersen?

Ook heeft de school vaak last gehad van handeltjes, bijvoorbeeld in mobiele telefoons of drugs. Mevrouw Kathmann zegt dat leerlingen die op school handelen, verwijderd worden.

3 DE PRAKTIJK

3.1 Socialisatie binnen de school

Time-4-you

Time-4-you voert eigenlijk een tweesporenbeleid: ze is er voor intensieve individuele begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen en is de hele schooldag aanwezig in de opvangklas, een lokaal waar jongeren heen moeten nadat ze uit de les zijn gestuurd. In de opvangklas vindt een gesprekje plaats met de leerling over de reden van het uitsturen en waarom de jongeren zich zo gedroeg. Bij Time-4-you werken vier hulpverleners van Stek jeugdzorg. “Zij hebben een pedagogische achtergrond maar waren al gewend met het onderwijs samen te werken,” geeft mevrouw Kathmann aan. “Eerder deden zij projecten met jongeren die uitgevallen waren en die terug moesten in het onderwijs. Nu zitten we in één gebouw en werken we aan hetzelfde doel.”

De leerlingen waar Time-4-you vooral voor bedoeld is, zijn vaak al uitgevallen op het vmbo. Ze zijn gestopt met hun opleiding of verwijderd van school. Een deel van deze jongeren komt uit een moeilijke gezinssituatie en krijgen thuis geen feedback. Ook zitten er soms licht delinquente jongeren tussen. “Al deze jongeren zijn getraumatiseerd,” legt de heer Selen uit. “Door hun geschiedenis, op een vorige school, noem het maar op. Hun gedrag is vaak zeer problematisch. Daarom volgen ze ook onderwijs op niveau 1. Dat niveau is erg laag en het diploma zegt dan ook weinig.” “Als niveau 1 niet zou bestaan, zouden deze jongeren op straat terechtkomen,” vult de heer Pols aan. “We moeten ze hier zelfs leren dat ze op een bepaalde tijd in een bepaald lokaal moeten zijn. Door zo’n simpele regel valt 50% al af. Vervolgens moeten ze nog naar de docent luisteren. En ze moeten hun spullen bij zich hebben.” Zulke vaardigheden klinken basaal, maar voor de jongeren waar het hier over gaat zijn ze niet vanzelfsprekend. Het gaat vaak mis, bewust of onbewust. Deze jongeren zijn over het algemeen ongestructureerd en onvoorbereid. Daarom biedt Time-4-you ze onder andere structuur.

De vraag voor een plek bij de intensieve individuele begeleiding kan komen vanuit zowel de leerling als de mentor. De vraag van de mentor gaat dan wel via de teamleider: de heer Selen. Volgens mevrouw Kathmann wil slechts een enkeling niet deelnemen. “Anderen vinden het juist prettig,” vertelt zij. Beide heren hebben het idee dat Time-4-you nu naam begint te krijgen. “Het grote verschil met schoolmaatschappelijk werk is dat wij altijd aanwezig zijn,” zegt de heer Pols. We zijn hier vanuit Stek met vier personen. Schoolmaatschappelijk werk heeft bepaalde tijden en zit vaak vol zodat je een afspraak moet maken.” Time-4-you is daardoor laagdrempeliger. “Zo’n voorziening moet je als school eigenlijk hebben,” meent de heer Pols.

In het Zorg Advies Overleg (zao) komen schoolmaatschappelijk werk, het trajectbureau, de teamleider niveau 1, Dienst Stedelijk Onderwijs (verzuim) en Time-4-you samen. Daar worden incidenten en leerlingen besproken en kan bijvoorbeeld ook de beslissing worden genomen dat iemand moet worden verwijderd van school. “Eerst zet je het zorgaanbod in, werkt dat niet ga je dat bespreken in de zao,” legt de heer Pols uit. “Kunnen we iets anders bieden, wat moet er gebeuren? De Dienst Stedelijk Onderwijs beslist welke consequenties nalatig gedrag kan hebben voor de leerling; een geldboete, inhouding van de studiefinanciering of misschien wel proces-verbaal.”

Met de deelnemers van Time-4-you worden eens in de week of tweewekelijks gesprekken gehouden. De frequentie hangt af van wat de leerling nodig heeft. “Misschien is aandacht gewoon wel genoeg,”

zegt de heer Pols. Ook voert Stek gesprekken met de mentor van de leerling, om na te gaan of de begeleiding effect heeft.

Er wordt altijd geprobeerd contact op te nemen met de ouders. Er is echter twee obstakels, volgens de heer Pols: “Als er ouders zijn, en als ze willen, want in sommige gevallen zijn ouders onbereikbaar of sturen ze zelfs de brief met daarin de uitnodiging voor een afspraak, terug.” Bij de intensieve individuele begeleiding hebben de leerling en Time-4-you een contract. Dat moeten de ouders ondertekenen. Wanneer het echter gaat om een korte begeleiding is dat niet het geval, dan gaat het slechts om een paar gesprekken.

De mentoren hebben meestal wel contact met de ouders. In veel gevallen gaat dit echter moeilijk. Communicatie is een groot probleem, vaak is er sprake van een taalbarrière. Met de leerlingen gaat de communicatie vaak beter, hoewel er wel een groepje leerlingen is met een kleine woordenschat. “Die glippen door de intake heen,” vertelt de heer Selen, “maar spreken eigenlijk niet voldoende Nederlands om les te volgen.” Oplossingen om zulke leerlingen anders op te vangen, zijn er echter niet. Alleen wanneer een leerling ongealfabetiseerd is, wordt het programma daarop aangepast.

Time-4-you gaat over enkele weken beginnen met groepstrainingen sociale vaardigheden. Waarschijnlijk zullen zo’n acht leerlingen aan de hand van een thema of onderwerp de eerste training gaan volgen. Het gaat dan om de leerling waarvan Stek vindt dat ze de training het meest nodig hebben. Zo kan er bijvoorbeeld een training plaatsvinden waarin het omgaan met agressieve gevoelens en het beheersen van je emoties centraal staat.

Op de Haastrechtstraat is ongeveer eens per twee maanden overleg over het verloop van Time-4-you. Ook is er een halfjaarlijkse evaluatie.

Schoolmaatschappelijk werk

Mevrouw Kathmann geeft aan dat er vanaf 1998 aandacht is voor deelnemerszorg. Momenteel beschikt het Albeda over tien maatschappelijk werkers, verdeeld over de verschillende locaties. “Dat is verhoudingsgewijs het grootste aantal maatschappelijk werkers op een school in Nederland,” vertelt mevrouw Kathmann trots. Schoolmaatschappelijk werk heeft drie functies:

- Korte begeleiding bij sociaal-emotionele problemen
- Brugfunctie, doorverwijzen naar de juiste hulpverlening
- Consulterende functie voor docenten.

Zo’n 700 jongeren per jaar gaan naar het schoolmaatschappelijk werk voor een consultatie. De maatschappelijk werkers hebben een werkplek op school; op alle grote locaties één of meer dagen per week. Op grote locaties zitten ze zoals eerder besproken ook in de zorgteams. Mevrouw Kathmann geeft aan dat het schoolmaatschappelijk werk als laagdrempelig wordt ervaren. “In 2004 is er een onderzoek geweest naar de tevredenheid. De leerlingen vonden het bestaan ervan heel belangrijk en waren er erg blij mee. Veel leerlingen die de maatschappelijk werker hadden geconsulteerd volgden les op niveau 3 of 4. Uit de cijfers blijkt dat er meer meisjes gebruik maakten van het schoolmaatschappelijk werk. De jongens die bij het schoolmaatschappelijk werk kwamen hadden vaker dan meisjes gedragsproblemen.”

Socialiserende vakken

‘Maatschappelijke culturele kwalificatie’ (mck), ‘beroepssamenhangende vaardigheden’ (bsv) en ‘mentoruur’ zijn vakken waarin burgerschapsvaardigheden aan bod komen. In het mentoruur zit de hele klas bij elkaar. In deze les is ruimte om allerlei zaken te bespreken, van problemen in de klas tot examinering en de actualiteit als daar aanleiding toe is.

Sociale vaardigheden

“Omdat het mbo zoveel verschillende richtingen kent, is verschillend per opleiding in hoeverre sociale vaardigheden onderdeel zijn van het lesprogramma. Bij de opleiding verpleging is ongeveer 20% van de tijd voor sociale vaardigheden, de rest is voor vakvaardigheden. Bij Voorwerk wordt echter wel 80% van de tijd besteed aan sociale vaardigheden,” vertelt mevrouw Kathmann. Horeca is één en al sociale vaardigheden, bij bedrijfsadministratie aanzienlijk minder. Toch komt er inmiddels een omslag; het opnemen van sociale vaardigheden in het lesprogramma gebeurt steeds vaker, volgens mevrouw Kathmann. “Het is een integraal onderdeel van de deekwalificatie; naast vak- heb je ook beroepscompetenties nodig, zoals kunnen omgaan met kritiek, klantvriendelijk zijn.”

Voortijdig schoolverlaten

Volgens mevrouw Kathmann is er pas sinds kort veel aandacht voor voortijdig schoolverlaters.

“Vroeger was het goed om als school eisen te stellen. Daardoor waren er veel schoolverlaters. Toen kwam er een ommezwaai. Nu moet je zorgen dat de leerlingen hun talenten ontwikkelen, zodat iedereen het (mbo-)diploma haalt dat bij hem past. Vroeger waren het vbo en de mavo vaker eindonderwijs.”

3.2 Socialisatie buiten de school

De instelling voor jeugdzorg, waarmee gesproken is, heet Stek. Stek beschikt over verschillende daghulpvoorzieningen, waar jongeren komen die van school afgestuurd zijn of die een periode afstand moeten nemen van school.

Voor jongere leerlingen van het vmbo, is er de time-out. De time-out vangt deze jongeren een periode van drie maanden op, waarin ze even niet naar school gaan. Er zijn veel time-out-plaatsen beschikbaar voor leerlingen van het vmbo.

Ook is er het project Onderwijs Opvang Voorzieningen Rotterdam (OOVR), waarin Stek Jeugdzorg samenwerkt met de vmbo-scholen. Op aparte locaties worden leerlingen opgevangen. Op deze locaties zijn leerkrachten van hun school aanwezig en hulpverleners van Stek. Daar krijgen de leerlingen een periode aangepast onderwijs, tevens gericht op sociale vaardigheden.

“Het contact met de jongeren ontstaat meestal vrij laat in het proces,” vertelt de heer Pols. Vaak pas als ze van school gestuurd zijn. Het is van belang eerder zorg te verlenen aan deze jongeren. Eerder kregen we ze nergens meer aan de bak, dus konden ze in eerste instantie al geen diploma halen. Nu zijn we geïntegreerd in het onderwijs en kunnen we ze binnen houden en daar begeleiden. Dat is veel efficiënter.”

Stek is in gesprek gegaan met mevrouw Kathmann vanuit de gezamenlijke vraag. Het Albeda vond de uitval te groot. Ook was er sprake van gedragsproblematiek waarmee de docenten niet konden omgaan. Zodoende bestond ook bij het Albeda de behoefte de hulp ‘binnen te halen’. “Nu werd dus niet meer de vraag of de leerling vanuit de school in een ander instituut moest worden geplaatst,” vertelt de heer Pols, “maar we bieden ze hulp in school. En dan hoeven ze niet weer ergens te wennen.” Van daaruit is de beslissing genomen dat Stek zou worden ingehuurd door het Albeda.

Op deze manier wordt het geld zelfs beter en efficiënter besteed; voor de 20.000 euro die een jongere in de daghulpverlening kost kunnen binnen school meerdere jongeren geholpen worden.

4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

4.1 Discussie

Wat is socialisatie?

Mevrouw Kathmann is van mening dat het hele onderwijs socialisatie is. “Socialisatie voor het beroep, voor werknemer zijn, voor de maatschappij. In feite is ieder contact socialisatie.” Ook de heer Pols is van mening dat socialisatie een wel erg breed begrip is.

Waar houdt het op?

Op de vraag waar het voor de school ophoudt, antwoorden de heren Pols en Selen eensgezind: “Als de mogelijkheden van de school ontoereikend zijn.” Het houdt volgens hen ook op bij psychiatrische problemen. Wel kan schoolmaatschappelijk werk in een dergelijk, ernstig geval de ouders informeren, maar ook adviseren.

Er verandert veel in het onderwijs, vindt mevrouw Kathmann. “De vraag blijft: hoe zorg je dat scholen zich aanpassen aan de veranderende doelgroep en aan de veranderende taak? Op het Albeda zit een grote groep allochtone leerlingen. Hun ouders hebben andere verwachtingen van school dan autochtone ouders. Ook de maatschappij heeft andere verwachtingen; het lijkt soms wel of school alles moet kunnen oplossen.” Mevrouw Kathmann illustreert haar standpunt met een voorbeeld: “Wij zijn goed in onderwijs. Als een jongere vertelt dat hij op straat geslapen heeft, kunnen wij geen huis regelen. Maar we kunnen er ook onze ogen niet voor sluiten. Aan de andere kant; als een jongere de straat uit is, houdt het op, we zijn niet 24 uur verantwoordelijk. Hier ligt een groot spanningsveld. Jongeren worden beïnvloed door de sociaal-economische omstandigheden waarin ze zich bevinden, dat moet je aankaarten.”

De grens is wel duidelijk volgens mevrouw Kathmann: “Jongeren zijn op school om een vak te leren. Daar kun je wel een hoop omheen doen. Sociaal-emotionele problemen kunnen bijvoorbeeld het volgen van onderwijs verhinderen. Dat kan de school alleen niet betalen van het onderwijsgeld, maar zou eigenlijk gefinancierd moeten worden vanuit het ministerie van volksgezondheid, welzijn en sport. De school is een vindplaats, dat moet je eigenlijk laagdrempelig gebruiken! De lumpsum-financiering haalt dingen uit de marges, er is een enorm potentieel aan deelnemers. Het zou goed zijn om die budgetten bij elkaar te gooien, maar dat gaat erg langzaam. Er moet vernieuwingsgeld komen en worden geschoven met budgetten, anders verandert er niets.”

De rol van de overheid

Opvallend is, dat volgens de heren Selen en Pols, Albeda de enige school in Rotterdam is die op zo’n grote schaal jongeren –die anders buiten de boot zouden vallen– een mogelijkheid biedt een diploma te halen. Volgens hen heeft een ander groot mbo in de stad wel een niveau 1 afdeling, maar selecteert die zijn studenten al doordat ze pas aangenomen worden als ze een stageplaats hebben. “Eigenlijk,” vindt de heer Selen, is het daardoor een verkapte beroepsbegeleidende leerweg. En als je alleen de besten binnen krijgt, doe je het op papier goed.” Daarom doet het de heren soms pijn te merken dat het Albeda een minder goede reputatie heeft. Ze vinden het beiden gek dat de scholen nu vrij zijn om te beslissen of ze ook deze ‘moeilijkere’ groep leerlingen opvangen. Doordat er dan extra deskundigheid nodig is en de kans op uitval groot is, is het voor scholen makkelijker te besluiten niveau 1 dus klein te

houden of op te zetten op de manier zoals het Rotterdamse mbo. “De overheid moet controleren welk beleid de school erop nahoudt,” vindt de heer Pols.

“Op dit moment is er nog een scheiding tussen het onderwijs en jeugdzorg. Onderwijs ziet ontspoorde jeugd vaak als maatschappelijk probleem,” meent de heer Pols. “Bij een integratie van deze twee is er sprake van een één-loketfunctie. Dat is in andere landen ook zo, bijvoorbeeld in Groot-Brittannië. Daar krijgen leerlingen ook pas geld als ze onderwijs volgen. Hier loopt de studiefinanciering gewoon door. Zo’n soort beleid zouden we hier ook moeten hebben.”

Zoals gezegd denken alle gesproken betrokkenen dat een integratie van onderwijs en jeugdzorg veel efficiënter zou zijn. Mevrouw Kathmann denkt zelfs aan een ketenbenadering waarbij naast onderwijs en jeugdhulpverlening, sport en cultuur ook betrokken worden.

“Door een ketenbenadering en strikte eisen zou de overheid een passend beleid bij de scholen kunnen afdwingen,” denkt mevrouw Kathmann. Allen hebben niet het idee dat daarvoor meer geld nodig zou zijn, maar dat een herverdeling van de budgettering voldoende is. “Dat zou dan al het geval moeten zijn bij het basisonderwijs,” meent de heer Pols. “Zelfs op het consultatiebureau is vaak al bekend bij wie, wat kan misgaan en welke problemen spelen. Op de basisschool moeten ze het vervolgens opnieuw uitvinden, en op de middelbare school weer. Als elke leerling een rugzakje zou hebben zouden de scholen gebruik kunnen maken van de registraties.” “Wel moet er dan een veiligheid ingebouwd worden, zodat een school daar geen misbruik van kan maken,” waarschuwt de heer Selen, “bijvoorbeeld dat ze ‘moeilijke gevallen’ gaan weigeren. Beide heren vinden de uitwerking ingewikkeld, maar zien zeker kansen en voordelen van zo’n systeem.

Mevrouw Kathmann is zelfs van mening dat de rol van de jeugdzorginstellingen nog eens goed bekeken moet worden door de overheid: “Eigenlijk zou iedere organisatie die met jongeren werkt gevraagd moeten worden ‘Wat doen jullie met onderwijs?’ In de subsidievoorwaarden zou opgenomen kunnen worden hoeveel tijd de organisaties minimaal aan onderwijs moeten besteden. De regierol ligt dan nog steeds bij het onderwijs. Door de combinatie van inzet kunnen ook andere ministeries zo geld steken in het onderwijs.”

Ook struikelen de heer Pols en de heer Selen over de 1-oktober-regeling van de overheid. Deze regeling komt er in het kort op neer, dat er drie tellingen per schooljaar zijn. De school krijgt geld voor de hoeveelheid leerlingen op 1 september. De tellingen betekenen, dat een school drie keer per jaar doorgeeft welke en hoeveel leerlingen er onderwijs volgen. Na 1 oktober kunnen er geen nieuwe leerlingen meer aangemeld worden. Het kan echter zijn, dat het dossier van een leerling incompleet is. Ook kan een leerling ziek zijn, of (buiten zijn schuld) in de week van de telling vast zitten. Vervolgens komen deze leerlingen niet op de lijst voor en worden ze uitgeschreven. Zo is er alsnog veel uitval. Ook is er eind november veel uitval, omdat leerlingen die niet aan de aanwezigheidsplicht (80%) voldoen, geen tentamens mogen doen. “En de school krijgt geen geld voor de leerlingen die later misschien wel in staat zijn mee te komen,” zegt de heer Selen. “Je begint met een volle klas. Vervolgens heeft niemand er belang bij om de leerlingen te houden. De docent is blij met een minder volle klas,” vult de heer Pols aan. Hij vindt: “Wat je binnen hebt, moet je binnen houden. Het kost veel energie, maar je moet die zorg bieden.”

Een ander probleem is de lerarenopleiding. Dit is een probleem van meerdere actoren; de overheid, de hbo’s die opleiden tot docent en de mbo’s zelf. De heer Pols legt uit: “In de opleiding komen vooral didactische vaardigheden aan bod. Maar ook signalering en het benoemen van een signaal is een

kunst. Het werk verandert, en ook mbo's zijn verantwoordelijk voor de bijscholing van docenten. Ze moeten meer en gerichte cursussen aanbieden. Leer een docent bijvoorbeeld ook gespreksvaardigheden.” De heer Selen reageert hierop lachend en zegt dat de heer Pols nu wel vloekt; leerkrachten voeren de hele dag immers een gesprek. Maar volgens de heer Pols gaat het in de klas om een monoloog en moeten leerkrachten ook leren de dialoog aan te gaan. Beiden geven echter wel aan, dat dit de opvatting is van een hulpverlener en dat de cultuurbotsingen tussen leerkrachten en hulpverleners nog regelmatig voorkomen.

De effecten van het beleid

De effecten zijn volgens alle betrokkenen zeker zichtbaar. De cijfers bevestigen dat. “Veel meer mensen behalen een diploma en de uitval is veel minder. Zo zijn er dit jaar al 34 diploma's behaald, in plaats van 10 zoals in de vorige jaren,” illustreert de heer Selen. De heer Pols vult aan: “En dan zijn de eindexamens van dit schooljaar nog niet eens geweest.”

Uit cijfers van 2003-2004 blijkt dat 17 jongeren deelnamen aan Time-4-you. Tien van deze jongeren heeft zijn opleiding voortgezet, twee zijn overgestapt naar de beroeps begeleidende leerweg, vier hebben een andere opleiding gekozen en één van de jongeren is terechtgekomen in de daghulpverlening.

Groepsvorming

Mevrouw Kathmann meent dat de mate van groepsvorming per locatie verschillend is. “Veel jongeren hebben wel de neiging vrienden te kiezen met dezelfde etnische achtergrond. Ook praten veel jongeren met elkaar in hun eigen taal, maar dat is ook wel logisch” vindt mevrouw Kathmann. “Na de moord op Theo van Gogh zijn er wat conflicten geweest en is de discussie opgelaaide, maar er is absoluut geen sprake van een continu rassenconflict. Het heeft wel onze aandacht, maar groepsvorming heeft altijd onze aandacht.”

“Sinds het pasjessysteem is het probleem van groepsvorming en de invloed van buitenstaanders veel minder,” zegt de heer Selen. Er bestaan echter nog steeds wel groepjes, ook groepjes die ‘tegen’ elkaar zijn. “De Antillianen trekken vaak naar elkaar toe en de Marokkanen eveneens,” vertelt de heer Selen. “Deze groepen hebben ook onderling nogal eens tegenover elkaar gestaan. Ook is er een tijd geweest dat de Turken en Koerden tegenover elkaar stonden. Ook het geloof kan daar een reden voor zijn; de Soennieten en Sjiieten kennen verschillen in de interpretatie van de Islam.” Volgens de heren Pols en Selen zijn die conflicten nu echter niet direct meer zichtbaar.

De toekomst

“Op dit moment zijn er allerlei kleinschalige projecten. Die worden opgestart, weer gestopt. Allemaal plannen voor de korte termijn. En bij een grote organisatie is interne communicatie altijd een probleem. Het gaat om het voortzetten van beleid,” benadrukt mevrouw Kathmann.

Toch stemmen de resultaten van Time-4-you hoopvol, vinden zowel de heren Pols en Selen als mevrouw Kathmann. Er vinden kleine veranderingen plaats, het is belangrijk niet in de eenheid ‘Albeda’ te denken. Per locatie moeten de specifieke problemen worden uitgezocht. Dan nagedacht over bouwstenen, bijvoorbeeld in het geval van gedragsproblemen is de bouwsteen Stek. Wanneer het probleem is dat er op één locatie opvallend vaak leerlingen uitvallen omdat ze geen goede

beroepskeuze hebben gemaakt; hoe komt dat? En zulke problemen kunnen dan ook samen met het vmbo aangepakt worden; waar gaat het mis in de voorlichting?

Sowieso zijn verbeterpunten van het Albeda volgens mevrouw Kathmann de keuzeprocessen en de loopbaanoriëntatie. Daarnaast wil ze Time-4-you in de toekomst gaan uitbreiden.

4.2. Conclusie

Het Albeda College ziet het opvangen van leerlingen die elders buiten de boot vallen als een missie. De school heeft hiervoor zelf het initiatief genomen toen bleek dat er voor deze groep, die vaak zowel cognitieve beperkingen als gedragsproblemen heeft, geen passende onderwijsvorm bestond. Time-4-you is het gevolg van intensieve samenwerking tussen Albeda en Stek Jeugdzorg, om ook deze jongeren de kans te bieden een diploma te halen en voor te bereiden op een baan.

Volgens zowel het Albeda College als Stek Jeugdzorg is er een grote behoefte de samenwerking tussen school en jeugdzorg te intensiveren en beter op elkaar af te stemmen. Ondanks dat deze visie nog niet doorgedrongen is tot de landelijke politiek, en het de vraag is of dat gaat gebeuren, zijn de betrokkenen zeer optimistisch en overtuigd van het succes.

Uit de cijfers blijkt, dat Time-4-you daadwerkelijk effect heeft en in de gesprekken kwam regelmatig naar voren dat het ook bij de betrokken leerkrachten steeds meer voet aan de grond krijgt. Toch zijn er ook moeilijkheden, zoals de financiering. Een ander knelpunt is het draagvlak voor zulke projecten.

Het gaat hier om jongeren die soms zelfs hele basale vaardigheden niet beheersen. Het onderwijs aan deze jongeren gaat dan ook veel verder dan iemand een vak leren, ook fatsoensnormen en regels in de maatschappij spelen een grote rol. Mevrouw Kathmann, de heer Selen en de heer Pols geven dan ook aan, dat deze visie een andere kijk op onderwijs eist van de leerkrachten. De jongeren die bij Time-4-you terecht komen, hebben meer kansen nodig dan 'reguliere' leerlingen en hebben vaak een scala aan problemen, van gedragsproblemen tot moeilijkheden thuis.

De lerarenopleidingen leiden niet voor deze specifieke doelgroep op. Eigenlijk vereist deze groep een docent met hulpverlenerskwaliteiten.

Naast Time-4-you voor deze specifieke leerlingen, biedt het Albeda College ook schoolmaatschappelijk werk. Ook hier kunnen we spreken van een succesvol initiatief, de leerlingen weten het te vinden en uit onderzoek blijkt dat ze het in hoge mate waarderen.

Naar aanleiding van de gesprekken met mevrouw Kathmann, de heer Selen en de heer Pols, en vergeleken met andere scholen, lijkt het dat Albeda meer dan anderen te maken heeft met de grotestadsproblematiek. De vele verschillende groepen, cultuur- en communicatiebarrières, jongeren met gedragsproblemen, complexe thuissituaties, criminaliteit. Ook groepsvorming en de etnische conflicten die nu en dan oplaaien lijken daar een gevolg van.

Onderwijs alleen blijkt voor dit mbo zodoende niet genoeg en Albeda gaat de uitdaging aan.

SCHOLENGEMEENSCHAP DE ROOI PANNEN, TILBURG

Locatie Dr. Ahausstraat; afdeling Horeca*

Wie de mbo De Rooi Pannen in Tilburg binnenloopt, waant zich in de lounge van een hotel met allure. En dat blijkt ook waar te zijn. De horeca-afdeling beschikt over 19 hotelkamers en 5 restaurants. Het personeel van het hotel en de restaurants bestaat uit studenten.

De Rooi Pannen is gevestigd in een voormalig klooster, waarvan veel authentieke elementen zijn behouden. De gangen en trapportalen zijn onmiskenbaar die van het oude klooster. De aankleding is niet toevallig, maar speelt een belangrijke rol in het concept van de onderwijsinstelling.

1 DE ONDERWIJSINSTELLING

De Rooi Pannen in Tilburg is in 1967 gestart met twee klassen lagere detailhandelsschool, enkele jaren later zijn 3- en 4-jarige mbo-opleidingen handel opgezet. Sinds 1973 bestaat de afdeling horeca en sinds 1987 middelbaar toeristisch en recreatief onderwijs (mtro). Vanaf 1991 zijn er vestigingen in Breda en Eindhoven. Ieder jaar zijn er meer studenten bijgekomen. De afdeling horeca in Tilburg heeft nu 1063 leerlingen. In totaal zijn er in Tilburg 4100 leerlingen en studenten, waarvan 1200 vmbo volgen en 2900 mbo (bol en bbl, niveau 1 t/m 4). In het gebouw krijg je niet het idee dat er zoveel mensen zijn. Die indruk is juist want de helft loopt stage buiten het gebouw én het gebouw is zo ontworpen dat de afdelingen volledig gescheiden zijn. Je kunt wel van de ene afdeling naar de andere, maar het is duidelijk wanneer je de afdelingsgrens over gaat.

De horeca-afdeling en de kantoren van de instelling zitten in het voormalig klooster, de handel- en mtr-o-afdelingen zijn gevestigd in aangebouwde delen. Elke afdeling heeft een eigen aankleding, sfeer en een eigen aula. Die eigenheid is bewust aangebracht, het vloeit voort uit de idee de iedere afdeling een zelfstandige eenheid is met een eigen directie, secretariaat, huishoudelijke dienst en docentencorps.

De heer Pheninckx, voorzitter college van bestuur toont het gebouw. Door een raampje in de gang kijk je in één van de keukens. Trots wijst hij op het fornuis: 'Daarvan zijn er maar twee, het ene staat in het Amstelhotel, het andere staat hier.' De hotelkamers zijn verschillend ingericht in stijlen van enkele hotelketens. Iedereen kan hier overnachtingen boeken, lunchen en dineren. De studenten doen het dagelijkse onderhoud van de kamers en andere ruimtes.

Via de buitenruimte van de school lopen we de hal van een overdekt buurtwinkelcentrum in. Ook dit winkelcentrum hoort bij de school. Er is een tiental verschillende zaken als een reisbureau, een brasserie, een fotozaak, een snoepwinkel, een supermarkt en een boekwinkel. De zaken worden gerund door de studenten, jongerejaars doen de bediening en ouderejaars zijn filiaalmanagers. Er zullen weinig supermarkten zijn, waar de waren zo keurig uitgestald zijn als hier. De oppervlakte van het winkelcentrum bedraagt 3000 m², waarvan 700 voor de centrale hal. Als we buitenom terug lopen, zijn er glazenwassers bezig: 'dat doen we niet zelf, die worden ingehuurd.'

De lunch vindt later op de dag plaats in brasserie 'Onder 't Panneke' in het winkelcentrum van de school, 'een lunch in het restaurant zit er niet in, daar ben je wel twee uur mee bezig'. Het publiek

* Er heeft bij deze instelling geen gesprek plaatsgevonden met ouders

bestaat voor een groot deel uit pauzerende studenten van de eigen instelling, maar anderen zijn buurtbewoners of passanten. De prijzen zijn commercieel: €6,75 voor een broodje gezond, maar er is ook niets op aan te merken.

2 ONDERWIJS

De afdeling horeca biedt een tiental opleidingen aan zoals Horeca-assistent, Horecamedewerker Fastfoodsector, Bartender, Horeca-ondernemer/manager en Restaurateur.

Volgens de heer Pheninx zijn er drie belangrijke pijlers in de onderwijsorganisatie:

- 1 verticaliteit: vmbo én mbo;
- 2 zelfstandigheid van de afdelingen;
- 3 praktijk in huis.

Alle drie punten hebben te maken met verantwoordelijkheid voor de loopbaan van de student.

Verticaliteit

Ongeveer de helft van de instroom in het mbo komt uit de eigen vmbo. De vmbo weet waarvoor ze opleiden en kan de leerlingen doelgericht afleveren. Het mbo weet welke studenten er instromen en kan daar op inspelen.

Zelfstandigheid van afdelingen.

Het doel is kleinschaligheid te creëren: ‘als ik op andere mbo’s kom en ik zie daar detectiepoorten en bewakingsbeambten in uniform bij de immense aula staan, dan hoop ik van harte dat wij dat hier nooit krijgen. Hier is iedereen bekend en kun je de ander op zijn gedrag aanspreken, in die kolossen is dat niet meer mogelijk, daar overheerst anonimiteit’.

De zelfstandigheid van afdelingen is ver doorgevoerd, eigen staf, eigen docenten, eigen aula en eigen personeel. Hierdoor krijgen de afdelingen hun herkenbaarheid en eigen sfeer en dat verhoogt voor iedereen de betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid voor de afdeling. ‘Mensen die hier werken of studeren moeten zich op De Rooi Pannen thuis voelen’. De kleinschaligheid wil men nog verder uitbouwen door met kernteams te gaan werken: kleine groepen docenten zijn verantwoordelijk voor het onderwijs aan een bepaalde groep studenten.

Praktijk in huis.

Beroepsonderwijs leidt op voor de praktijk. ‘Je kunt niet op school alleen theorie geven en stages uitsluitend in bedrijven buiten de deur laten plaatsvinden’, zegt de heer van Alphen, directeur van de horeca-afdeling. ‘Je moet leerlingen in de praktijk begeleiden. Je moet reële werksituaties creëren en theorie en praktijk in samenhang geven. Je moet de verantwoordelijkheid voor het hele werkproces opbouwen. Van inkoop tot eindproduct, alles grijpt in elkaar. Dat moeten ze kunnen overzien. Ouderejaars kunnen hun managementvaardigheden leren door jongerejaars aan te sturen. Buiten zouden ze toch de jonkies blijven en kunnen ze dat niet oefenen.’

3 SOCIALISATIE

Bij alle drie opleidingen zijn sociale vaardigheden heel belangrijk. Sociale vaardigheden kun je maar voor een deel theoretisch trainen, je moet elkaar er op aanspreken. Zelfs dat is een sociale vaardigheid, dus moeten studenten elkaar op hun uiterlijk en gedrag aanspreken en wel in een natuurlijke situatie. Ouderejaars hebben dat al geleerd en hebben dus de functie van begeleider of supervisor over jongerejaars.

Bij binnenkomst is inderdaad onmiddellijk opgevallen hoe men met elkaar omgaat: de bezoeker wordt ontvangen door studenten in de rol van receptionist. Omdat de receptionist de ruimte waar de afspraak plaatsvindt niet kent, vraagt hij informatie bij de hotelmanager. Die beantwoordt hem even beleefd als zij door de student is aangesproken.

Je kunt zeggen dat een horeca-opleiding het makkelijk heeft om studenten op te voeden tot verantwoordelijkheid. Het is onderdeel van het vak: er is selectie aan de poort, leerlingen kiezen voor een vak waarin dienstbaarheid een centraal element is én de instelling maakt duidelijk dat de opleiding niet voor iedereen geschikt is. De website vermeldt:

.....Je houding en je uiterlijke verzorging zijn vaak de eerste zaken waar een gast op let. Heb je een vriendelijke uitstraling en maak je makkelijk contact?Dan kan jouw carrière starten op De Rooi Pannen.

De heer Pheninckx ontkent niet dat zij zich richten op studenten met een bepaalde attitude, maar overdracht van sociale vaardigheden is overal belangrijk en dus is het noodzakelijk dat iedere opleiding er aandacht aan besteed. Hij wijst ook op een nevenopbrengst: studenten van de horeca-opleiding blijken ook buiten de horeca inzetbaar, zij zijn geliefd op allerlei plaatsen in het bedrijfsleven door hun uitstekende contactuele vaardigheden.

De drie docenten reageren nog stilliger: 'waarom zou het voor iemand met een technische opleiding niet belangrijk zijn om goede omgangsvormen te hebben? En waarom zou je dat in zo'n opleiding niet kunnen inbouwen? Het is een kwestie van goede afspraken maken, je aan afspraken houden en zelf doen wat je predikt.'

De afspraken komen in onderling overleg tussen docenten tot stand. Een afspraak die gemaakt is, wordt door allen nageleefd. Afspraken zijn heilig betogen zij. 'Bijvoorbeeld: studenten spreken docenten aan met 'u'. Als jij als individuele docent dat niet belangrijk vindt, dan houd je je er toch aan. Als je dat niet doet, heb je een probleem, je plaatst je buiten de groep.' En er zijn over allerlei zaken afspraken gemaakt, zoals over piercings: zichtbare piercings zijn alleen toegestaan aan meisjes, hooguit twee in hun oor. Meisjes mogen hun haar verven, maar alleen in natuurlijke kleuren. Tot voor kort was geverfd haar helemaal niet toegestaan, afspraken kunnen herzien worden. Je kunt best leuk met afspraken omgaan, zo wordt verteld dat er een jongen met zijn haar in een staart binnenkwam. Die heeft de mentor afgeknipt en in een enveloppe gedaan met de afspraak: 'die krijg je terug als je van school gaat'. Afspraken handhaven is niet moeilijk vinden de docenten, maar je moet er wel bovenop blijven zitten.

Hoe komt dit bij de studenten over? Zij spreken elkaar inderdaad aan op hoe ze zich gedragen, kleden en hun werk uitvoeren. 'Je bent afhankelijk van elkaar, je staat samen voor praktijkopdrachten, dus is het belangrijk.' Eén van de jongens zegt dat zijn haar eigenlijk te lang is, hij wist het zelf al, maar

medestudenten hebben het hem ook gezegd. De hele groep ontkent dat zij proberen grenzen van wat nog wordt toegestaan op te zoeken. Ook ontkennen ze dat ze zich binnen de grenzen proberen te onderscheiden. 'Je weet wat dit voor opleiding is als je er aan begint.'

Zij onderscheiden ook geen groepen binnen de opleiding: 'We zijn allemaal een beetje 'kakker', maar niet extreem, je houdt er wel van om je netjes te kleden.'

Op de vraag of zij vrienden buiten de opleiding hebben, zeggen de derdejaars dat ze het meest omgaan met medestudenten, 'we zijn eigenlijk een vriendenclub'. De eerstejaars geven echter aan de meeste vrienden buiten de opleiding te hebben. Dit kan duiden op de socialiserende rol van school, hoe langer je met elkaar omgaat, hoe meer je naar elkaar toegroeit.

Zowel de docenten, de directeur als de leerlingen vermelden dat als leerlingen over de schreef gaan, ouders worden ingelicht. Dat kan ongeoorloofde afwezigheid betreffen of onvoldoende functioneren. Uit de reacties van de studenten blijkt dat ze vaak van elkaar op de hoogte zijn als ouders over dit soort zaken worden ingelicht. Uit de reacties in de groep blijkt ook dat het iedereen kan overkomen. Maar ze zijn wel terughoudend om precies te vertellen wat het betreft, behalve dat het voorkomt dat ze een onvoldoende prestatie thuis moeten laten ondertekenen. Een hint van een student in de richting van een andere om er meer over te vertellen wordt afgewimpeld. 'Ouders bij de opleiding betrekken dat helpt. De opleiding is niet gratis, dus als ze kunnen ingrijpen dan doen ze het wel,' zegt de heer van Alphen.

Als je zo op school wordt opgevoed is het dan nog mogelijk dat je je buiten school misdraagt, bijvoorbeeld schelden bij het voetbalveld, of buiten zinnen raken bij de discotheek? De studenten denken van niet, maar de docenten wel.

Op het terrein van de school en in de gebouwen lopen steeds 'toezichthouders' rond. Hun functie is ontstaan uit de zogenaamde 'Melkert-banen'. Zij houden in de gaten dat alles goed verloopt op het terrein van de school. Het gaat niet alleen om de leerlingen van De Rooi Pannen, maar ook om kleine criminaliteit van buitenaf tegen te gaan. Naast De Rooi Pannen staan meer scholen. In de wijk zijn dagelijks 10.000 leerlingen. 'Dan kan er altijd wat gebeuren, maar de toezichthouders ontwikkelen een zintuig om te weten of er iets gebeurt of dreigt te gebeuren, zoals fietsdiefstal', zegt de heer Pheninckx.

De heer Van Gils is één van de twee wijkagenten. De scholen hebben met de gemeente en justitie een convenant Veilige School opgesteld. Dit houdt in dat er informatie tussen verschillende instanties wordt uitgewisseld en dat de school altijd melding maakt als er criminele activiteiten worden ontdekt. Immers een onderwijsinstelling heeft niet de deskundigheden van andere instellingen en achter één ontdekt feit kunnen andere schuil gaan.

De wijkagent heeft contacten met verschillende instanties en informatie wordt tussen de instanties uitgewisseld. Het betreft de politie, Jeugdzorg, Bureau Halt, de Officier van Justitie, het maatschappelijk werk en de scholen. Als leerlingen met justitie in aanraking komen wordt dit aan de scholen doorgegeven. Hierdoor weet de school ook waarom een leerling afwezig is en dat het geen ziekte betreft, zoals ouders het in veel gevallen willen doen voorkomen.

Een voorbeeld betreft een leerling die een meisje had beroofd elders in de stad. Na overleg heeft de school besloten dat de leerling weer kon deelnemen aan de lessen. Na verloop van tijd bleek echter dat er iets over het hoofd was gezien. Een studente functioneerde minder goed als gevolg van een

beroving. Toen pas bleek dat slachtoffer en dader beide op dezelfde school zaten, overigens zonder dat het slachtoffer dit wist. Als de school dit had geweten dan was de beslissing om de opleiding te continueren waarschijnlijk anders uitgevallen. Sinds dit voorval wordt ook aandacht besteed aan de identiteit van slachtoffers.

De wijkagenten laten zich nadrukkelijk geüniformeerd in en om de scholen zien, in de verwachting dat dit een preventieve werking heeft. Ook worden er onverwacht wapen- en drugscontroles gehouden. Leerlingen kunnen weigeren dat hun spullen worden doorzocht, maar dit heeft schorsing tot gevolg. Door gastlessen maatschappijleer proberen de wijkagenten ook criminaliteit te voorkomen.

4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

Door de praktijkgerichtheid van de opleidingen, is er een nauwe relatie tussen opleiding en maatschappij. De praktijk is in de instelling ingebracht, nadrukkelijk ook op het gebied van sociaal gedrag, ook omdat deze mbo zich op dienstverlenende beroepen richt. De persoonlijke ontwikkeling van leerlingen wordt niet op zijn beloop gelaten. Persoonlijke aandacht is daarvoor noodzakelijk. De Rooi Pannen zoekt dat in kleinschaligheid binnen een grote instelling en lijkt daarin te slagen. ‘Mensen die hier werken of studeren moeten zich op De Rooi Pannen thuis voelen’ zegt de heer Pheninckx en de studenten en docenten hebben beaamd dat dat voor hen inderdaad geldt. Vooral de docenten wekken overtuigend de indruk dat het niet om een rollenspel gaat, maar dat ze het vak met alles wat erbij hoort willen uitdragen. De studenten hebben het over een ‘prettig soort strengheid’ van de opleiding.

De organisatie van De Rooi Pannen maakt een zeer doordachte indruk. Hoe is het anders mogelijk een hotel te runnen en een winkelcentrum.

De aanwezigheid van ‘toezichthouders’ op het terrein, het convenant Veilige School en de ervaringen van de wijkagent laten zien dat je de ‘boze’ maatschappij niet buiten de deur houdt door je alleen op onderwijs te richten, ook al is dat onderwijs met een belangrijke component sociale vaardigheden.

Voorbeeld

Horeca Tilburg Praktijkprojecten

De studenten van De Rooi Pannen doen zowel intern als extern nuttige praktijkervaring op bij verschillende aantrekkelijke evenementen en projecten.

Buiten school werken de studenten van de afdeling Horeca Tilburg, in nauwe samenwerking met het (horeca)bedrijfsleven, mee aan verschillende evenementen. Onze studenten leveren onder andere een bijdrage aan diverse activiteiten in het kader van Tilburg Trakteert zoals het Hap Stap festival, het De Rooi Pannen Ballonfestival, Tilburg Ten Miles, de Verkiezing Tilburg Wijnstadwijn, Tilburg Wijnstad/Culinair en de Beaujolais Primeur toer. Daarnaast verlenen wij medewerking aan de Brabantse Horeca Vakbeurs in 's-Hertogenbosch.

Ook intern kennen we enkele praktijkgerichte (onderwijs)projecten. Voorbeelden hiervan zijn het culinaire thema Bio Divers en de Bartenderwedstrijden (cocktail en longdrink en biertapwedstrijden). De derdejaarsstudenten draaien in hun managementjaar zogenaamde functieweken, waarin zij drie maanden werkzaam zijn in het onderwijshotel. Iedere vier weken presenteert een team een eigen thema. Ook het schrijven van een eigen ondernemingsplan behoort hiertoe.

3 HET VRAGENLIJSTONDERZOEK

3.1 Inleiding

Met een vragenlijst is op de scholen in verschillende groepen gevraagd naar verschillende sociale aspecten. Het doel is een wat bredere en aanvullende typering te krijgen dan door gesprekken met een kleine groep leerlingen van de scholen. De vragenlijst is afkomstig uit een onderzoek van Kassenberg (2002) naar de binding van scholieren aan hun school.

Aan de hand van deze vragenlijst wordt nagegaan in hoeverre jongeren hun wensen en behoeften op het gebied van relaties met leeftijdgenoten en docenten op school kunnen realiseren. Het uitgangspunt is dat leerlingen die in hoge mate hun behoeften of doelen binnen de schoolcontext weten te realiseren een sterkere binding met school hebben.

Er worden vijf algemene doelen onderscheiden:

- 1 verkrijgen van affectie van leerlingen en leerkrachten (8 items; voorbeeld: ik voel me vaak eenzaam);
- 2 verkrijgen van gedragsbevestiging van leerlingen en leerkrachten (8 items; leraren laten vaak merken dat ik iets goed doe);
- 3 erkenning van status van leerlingen en leerkrachten (6 items; ik behoor bij de populairste leerlingen van mijn klas);
- 4 ervaren van comfort (3 items; ik voel me vaak gespannen in de klas);
- 5 ervaren van stimulans (3 items; ik vind dat er in de klas veel te beleven valt);

In dit verslag worden de resultaten per item, per groep items en de totaalscore beschreven. Deze totaalscore is een maat voor de binding van leerlingen aan school. Het is de weergave van de mate waarin de school gelegenheid biedt de verschillende doelen te verwezenlijken en wordt daarom 'multifunctionaliteit' genoemd. De totaalscore is het product van de gemiddelde scores per onderdeel tot de macht .2, de zogenaamde Cobb-Douglasfunctie. Ieder onderdeel weegt dus even sterk mee in de totaalscore.

Naast de vragen over de binding van leerlingen aan school zijn er vragen gesteld over:

- 1 sfeer in de klas (in onze klas worden klasgenoten geaccepteerd zoals zij zijn) (5 items).
- 2 kleine criminaliteit (met opzet iemand geslagen of geschopt) (9 items)
- 3 spijbelen (hoe vaak heb je de hele dag gespijbeld) (2 items).

Een derde groep vragen betreft de mate waarin leerlingen zich verbonden voelen met gezin, familie, religie, buurtgenoten en dergelijke. In navolging van Kassenberg zijn de vragen opgesteld vanuit de ecologische benadering van Baacke. Baacke onderscheidt vier zones van nabijheid, waarbij gezin en familie in zone 1 vallen en gelegenhedencontacten in de perifere zone 4. Schoolcontacten vallen in 3 en buurt in 2.

3.2 Presentatie van de resultaten

Sommige items zijn negatief gesteld (ik voel me vaak eenzaam). Bij de gegevensverwerking zijn deze scores gespiegeld. Een hogere score betekent dus dat de leerlingen een positief antwoord hebben gegeven. Bijvoorbeeld als een leerling vindt dat hij vaak straf krijgt resulteert dit in een lage score. Bij 'criminaliteit' en 'spijbelen' betekent een hoge score wel meer criminaliteit en vaker spijbelen.

In een apart bijlagenrapport staan de resultaten per school, per schaal en per item.

3.3 Resultaten

In tabel 1 worden de gemiddelde scores op multifunctionaliteit, sfeer in de klas, kleine criminaliteit en spijbelen per school en afdeling weergegeven.

Multifunctionaliteit

De gemiddelde multifunctionaliteitsscore komt overeen met die die Kassenberg bij meer dan 1200 leerlingen heeft gevonden. Ook de spreiding van de scores is even groot als die bij Kassenberg. De groep leerlingen in dit onderzoek lijkt dus een doorsnee groep leerlingen wat betreft het verwezenlijken van doelen. Er zijn geen systematische verschillen tussen de scholen en de onderwijstypen. (Versillen zijn getoetst met variantieanalyse).

Sfeer in de klas

De schaal loopt van 1 tot 4, de leerlingen oordelen over het algemeen positief, maar de vwo's in Wageningen en Meppel zijn duidelijk positiever dan de rest, met een gemiddelde score van 3,8 en 3,7.

Kleine criminaliteit

De scorerange kan lopen van 9 tot 36. Kassenberg vond een gemiddelde score van 12,8. De scores liggen hier op vergelijkbaar niveau. Ook hier blijkt dus dat deze steekproef niet afwijkt van de landelijke steekproef van Kassenberg. De vmbo- en havo-leerlingen in Middelburg en de havo-leerlingen in Dordrecht scoren gemiddeld hoger dan de rest. De vwo-leerlingen van alle scholen samen lijken lager te scoren dan de andere groepen, maar het verschil is niet significant.

Spijbelen

De spijbelscores kunnen theoretisch variëren van 2 tot 8. De verschillen zijn in de praktijk kleiner (2,3 tot 4,4). De scores tussen scholen maar ook tussen afdelingen van dezelfde school kunnen behoorlijk verschillen.

Tabel 1: Multifunctionaliteit, sfeer in de klas, criminaliteit en spijbelgedrag

		multifunctionaliteit		sfeer in de klas		criminaliteit		spijbelgedrag		
		M	s.d.	M	s.d.	M	s.d.	M	s.d.	n
Tilburg	mbo	3,1	,42	3,2	,72	12,2	3,51	4,4	2,16	39
Middelburg	vmbo	3,1	,37	3,2	,71	15,2	5,99	2,8	1,18	25
	havo	2,9	,39	3,2	,69	14,0	4,33	3,9	2,14	32
	vwo	3,0	,42	3,1	,85	11,0	2,58	2,8	1,50	60
Wageningen	brugklas	3,1	,38	3,2	,63	13,3	3,74	4,4	1,19	28
	vwo	3,3	,35	3,7	,48	11,0	2,86	3,6	1,16	25
Almelo	vmbo	3,1	,31	3,4	,65	12,8	4,15	3,7	2,20	20
Meppel	vmbo	3,1	,26	3,4	,58	12,6	4,34	2,6	1,02	21
	vwo	3,1	,39	3,8	,51	12,1	4,42	2,3	,94	29
Dordrecht	havo	2,9	,38	3,0	,55	13,8	5,12	4,4	1,66	24
	vwo	3,0	,45	3,2	,58	12,4	4,49	3,9	2,04	23
totaal		3,0	,40	3,3	,69	12,6	4,19	3,5	1,77	326

Samenhang

Multifunctionaliteit en sfeer in de klas hangen redelijk sterk samen ($r = .45$, $p < 0,00$), hoe meer de leerlingen hun doelen kunnen verwezenlijken, hoe hoger zij de sfeer waarderen (tabel 2).

Spijbelgedrag en kleine criminaliteit hangen ook redelijk sterk samen ($r = 0,42$, $p < 0,00$). De

samenhang tussen multifunctionaliteit en sfeer in de klas enerzijds en kleine criminaliteit en spijbelen anderzijds is zwak. De waarden van de correlatiecoëfficiënt liggen in de orde van -0,1 en -0,2. Toch is alleen die tussen sfeer in de klas en criminaliteit niet significant op 0,05-niveau. De conclusie luidt dus dat als leerlingen een prettige sfeer ervaren zij hun sociale doelen kunnen verwezenlijken en minder geneigd zijn tot spijbelen en kleine criminaliteit.

Tabel 2: Samenhang tussen multifunctionaliteit, sfeer in de klas, kleine criminaliteit en spijbelgedrag

		sfeer in de klas	criminaliteit	spijbelgedrag
multifunctionaliteit	Pearson r	,45	-,14	-,22
	p (tweezijdig)	,000	,011	,000
	n	329	323	323
sfeer in de klas	Pearson r		-,08	-,15
	p (tweezijdig)		,179	,007
	n		326	326
criminaliteit	Pearson r			,42
	p (tweezijdig)			,000
	n			326

Op grond van correlaties kunnen geen oorzaken en gevolgen worden aangewezen. Sommige zaken kunnen scholen echter meer in de hand houden dan andere, zoals de wijze waarop men met elkaar omgaat, terwijl andere als ‘comfort’ veel minder grijpbaar zijn. Het ligt dus voor de hand dat als scholen de binding met school willen versterken, zij zich richten op manipuleerbare onderdelen, in de hoop daarmee de minder manipuleerbare positief te veranderen.

In de bijlagen worden de resultaten per school en onderwijstype verder uitgesplitst tot op itemniveau. De items zijn gegroepeerd naar de vijf schalen waaruit multifunctionaliteit is opgebouwd, affectie, gedragsbevestiging, status, comfort en stimulatie.

Erbij horen

In tabel 3 is aangegeven waarmee leerlingen vinden zich het meest mee verbonden voelen. De tabel is geordend naar de kolom ++. Gezin en familie (zone 1 in de theorie van Baacke) staan bovenaan, gevolgd door jongeren in de vrije tijd en sport. En dan pas klas, terwijl andere leerlingen op school en klasgenoten én leraren nog lager terechtkomen. Als echter ++ en + worden samengenomen verandert de volgorde enigszins. Gezin komt dan op 91%, jongeren in de vrije tijd op 90, klasgenoten en leraren op 89, familie op 87, klas ook op 87, en leerlingen op school op 77%. Met andere woorden leerlingen hebben het gevoel bij meerdere groepen te horen, waarbij familie en gezin (zone 1), klasgenoten en leraren, klas en leerlingen op school (zone 3) en jongeren in de vrije tijd (niet ingedeeld door Baacke), alle drie belangrijk zijn. Zone 2 (mensen uit de straat of buurt (55%) en het dorp of de stad (72%)) en zone 4 (religie (16%, sport (72%) en werk (47%)) zijn minder belangrijk. In de conclusies komen we hier op terug.

Tabel 3: Erbij horen

Ik heb het gevoel dat ik écht hoor bij:	--		-		+		++		n.v.t.	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
het gezin waaruit ik kom	9	3%	17	5%	38	11%	265	80%	3	1%
mijn familie	10	3%	30	9%	73	22%	215	65%	3	1%
andere jongeren die ik in mijn vrije tijd ontmoet	7	2%	19	6%	96	29%	204	61%	6	2%
de mensen van mijn (sport- of andere) club of vereniging	9	3%	16	5%	81	24%	160	48%	65	20%
mijn klas	16	5%	26	8%	135	41%	152	46%	2	1%
het dorp of de stad waar ik woon	40	12%	43	13%	106	32%	131	40%	10	3%
andere leerlingen hier op school	14	4%	58	18%	146	44%	109	33%	4	1%
de mensen van mijn werk	9	3%	12	4%	53	16%	103	31%	154	47%
mijn klasgenoten én onze leraren	20	6%	45	14%	174	53%	87	26%	4	1%
de mensen bij mij in de straat of buurt	88	27%	56	17%	98	30%	83	25%	7	2%
de mensen van onze kerk/ moskee/ godsdienst	44	13%	23	7%	27	8%	26	8%	211	64%

4 CONCLUSIES

4.1 Steekproef

De resultaten van het vragenlijstonderzoek zijn bijna identiek aan die van Kassenberg (2002). Je zou kunnen concluderen dat deze scholen niet meer en niet minder tegemoet komen aan de sociale behoeften van leerlingen, een even goede sfeer hebben, dat deze leerlingen niet meer en niet minder spijbelen en niet meer of minder kleine criminaliteit plegen, kortom een redelijk representatief beeld geven van de sociale sfeer op scholen in Nederland.

De scholen zijn echter op twee na buiten de randstad gelegen en het percentage allochtone leerlingen is beduidend lager dan landelijk (7 versus 13%, Vogels & Bronneman-Helmers, 2003). Dit percentage komt overeen met het gemiddelde percentage in een matig verstedelijkt gebied. Het opleidingsniveau van de ouders komt wel overeen met de Nederlandse populatie (27% laagopgeleide ouders).

Representativiteit is echter bij zo'n kleine groep scholen lastig te bereiken. Er is bij het selecteren van de scholen in overeenstemming met de opdracht gezocht naar een spreiding over het land, denominatie en schooltype.

Belangrijk blijft echter de eerstgenoemde bevinding, namelijk dat de sociale sfeer op deze groep scholen niet afwijkt van wat in een grote groep scholen is gevonden. In de ogen van de leerlingen voldoen de scholen 'normaal' aan hun sociale behoeften. De selectie heeft dus niet geleid tot een atypische groep scholen.

4.2 Bevindingen

Welk beleid voeren scholen om leerlingen voor te bereiden op hun maatschappelijk leven en wat vinden zij dat zij moeten doen om leerlingen op dit moment maatschappelijk en sociaal te laten functioneren?

4.2.1 Aspecten van socialisatie

Er zou een onderscheid gemaakt kunnen worden tussen 'zorg', 'tegengaan van antisociaal gedrag', 'oriëntatie op de maatschappij' en 'stimuleren van maatschappelijk en sociaal gedrag'.

'Zorg' is gericht op leerlingen met problemen. Op alle scholen is vooral van de kant van leraren naar voren gekomen dat leerlingen steeds vaker en meer zorg nodig hebben. De problemen kunnen van allerlei aard zijn, maar de scholen maken aannemelijk dat de problemen van 'buiten' komen: de gezinnen, de maatschappij, beperkte capaciteiten van de leerling of specifieke problemen bij de leerling. Mentoren en zorgteams binnen de school zorgen voor signalering, coördinatie en vervolgens hulp door specialisten binnen de school, verbonden aan de school of buiten de school.

Het is de vraag of 'zorg' binnen het thema socialisatie past. Het is immers incidenteel en gericht op individuele jongeren. Het Albeda college heeft echter ook een specifieke doelgroep risicoleerlingen, leerlingen die niet op school willen zitten, maar leerplichtig zijn. Zo'n 700 jongeren krijgen er jaarlijks bijvoorbeeld begeleiding van het schoolmaatschappelijk werk. Dat kan niet meer incidenteel genoemd worden. Het Albeda pleit voor samengaan van jeugdzorg en onderwijs en heeft al zo'n instelling binnen de muren van de school. Het doorverwijzen en het verleggen van de verantwoordelijkheid kan zo beperkt worden.

Ook de Iwoo-afdelingen van Nehalennia in Middelburg en het Noordik-college te Almelo richten zich op leerlingen met problemen, waardoor 'zorg' niet incidenteel voor enkele leerlingen is maar voor een hele groep en geïntegreerd in het onderwijs in de klas. Zorg is echter ook een belangrijk thema binnen

havo- en vwo-stromen. Voor scholen en vooral een grote groep leraren is de individuele leerling met problemen een belangrijk onderwerp waarvoor zij zich graag inzetten. Ze voelen zich daarin echter belemmerd door gebrek aan faciliteiten en door bureaucratische regels.

‘Tegengaan van antisociaal gedrag’ betekent dat er wordt gereageerd op ongewenst gedrag en vooral dat wordt geprobeerd dat gedrag te voorkomen. Preventie is gericht op alle leerlingen, de eventuele reactie op degenen die normen overschrijden.

Preventie heeft allerlei verschijningsvormen. Zo zijn er codes die geformaliseerd kunnen zijn in regels en protocollen. Om regels te benadrukken worden ze soms in de vorm van contracten gegoten.

Er zijn lessen verzorgd door de eigen leraren, maar ook worden er gastdocenten uitgenodigd om leerlingen bewust te maken van ‘gevaarlijk’ gedrag. Maar om daadwerkelijk antisociaal gedrag te voorkomen zorgt men voor zichtbare toezichthouders, soms zelfs voor geüniformeerde bewaking, de politie laat zich zien, er is cameratoezicht en de bezittingen van leerlingen kunnen doorzocht worden. De school is niet zomaar een veilige omgeving. De directies en docenten wijzen er vaak op dat de dreiging van buitenaf komt, maar het gaat ook wel om de eigen leerling.

Ingrijpen gebeurt ook met grote variatie: van een goed gesprek; brede interventies bij pesters, gepesten, ‘toeschouwers’ en ouders; tot plaatsing in speciale groepen of zelfs buitenschoolse instellingen. Het is zelfs mogelijk dat scholen door de politie systematisch worden ingelicht over leerlingen die buiten school over de schreef zijn gegaan en dat scholen zich verplichten om elk geval van criminaliteit binnen de school aan justitie te melden.

De scholen menen vaak dat zij consequent zijn in de handhaving van regels, maar niet alle ouders zijn daarvan overtuigd. De ene leraar is de andere niet, stellen zij, en regels zijn snel opgesteld maar daarmee nog niet geïmplementeerd. Volgens de scholen worden regels vooral beargumenteerd, het zijn bij voorkeur geen lijstjes van verboden en geboden met sancties als consequentie. Leerlingen klagen er niet over, maar sommige ouders (en verschillend per school) vinden de toepassing wel eens rigide.

‘Oriëntatie op de maatschappij’ kent vele binnen- en buitenschoolse activiteiten. Binnen scholen zijn er lessen maatschappijleer die verschillende benamingen (ontmoetingsonderwijs; cultuur, sport en maatschappij) kunnen krijgen, passend bij de breedte van de visie van de school. De grenzen tussen vakken worden op bepaalde momenten doorbroken om maatschappijrealistische thema’s te krijgen die in projecten worden aangepakt. Leren samenwerken is dan een belangrijke competentie.

De scholen gaan met hun leerlingen naar buiten, er lijkt een veelheid van excursies en internationale uitwisselingen om leerlingen te laten zien wat er in de Nederlandse en Europese maatschappij te koop is. De indruk ontstaat dat het woord ‘oriëntatie’ de lading goed dekt. Er zijn geen strak omschreven doelen die bereikt moeten worden. Dat wil niet zeggen dat deze oriëntatie vrijblijvend is. Het is wel degelijk zo dat er over gesproken wordt en dat leerlingen in verslagen vermelden wat zij wijzer zijn geworden. Het gaat dus om incidenteel leren of het leren van ‘uitzonderingen’ (de Groot, 1986). Het specificeren van doelstellingen is dan ook nauwelijks mogelijk: wat er geleerd moet worden kan vooraf niet precies worden bepaald, maar het moet wel een substantiële verrijking van de ervaringen van de leerlingen zijn die kan leiden tot nieuwe inzichten.

In het beroepsonderwijs ligt de maatschappij dichterbij. Oriëntatie wordt kennismaking en participatie die moeten leiden tot beroepsgerichte sociale vaardigheden, waarbij wel duidelijk is waaraan de leerling moet voldoen.

‘Stimuleren van maatschappelijk en sociaal gedrag’. Dit thema lijkt nog het minst uitgewerkt. Het is een tegenhanger van ‘tegengaan van antisociaal gedrag’ en ligt in het verlengde van ‘oriëntatie’. Leerlingen kunnen studiepunten behalen in ‘de vrije ruimte’. Door actieve inzet als mentor van jongere leerlingen, begeleider bij sport, spel en drama en dergelijke verdienen zij punten. De activiteiten worden vooraf goedgekeurd als onderdeel van het persoonlijk leertraject en er kan achteraf een beoordeling aan de uitvoering worden gekoppeld. Scholen zetten zich ook in voor goede doelen waarbij de leerlingen voor de organisatie en uitvoering worden ingezet. Maatschappelijke stages lijken in opmars. Dit houdt in dat leerlingen zich projectmatig inzetten als vrijwilliger. Ook bij dit onderwerp onderscheidt het beroepsonderwijs zich. Hier gaat het om sociale vaardigheden die voor het beroep vereist zijn. De beide mbo’s lijken in dit opzicht verschillend. Het Albeda college moet zich ook richten op zeer basale vaardigheden als ‘op tijd komen’ en ‘je spullen bij je hebben’. De Rooi Pannen vindt ‘elkaar aan spreken op gedrag’ bijvoorbeeld een belangrijke competentie, die in de opleiding moet worden geleerd om in de praktijk toe te passen.

4.2.2 Geledingen

Hoewel dezelfde onderwerpen door verschillende geledingen naar voren zijn gebracht, zijn er hier en daar onderwerpen en interpretaties die meer bij de ene dan de andere geleding horen.

Directies

Veel directies stellen dat initiatieven vaak uit het team komen, maar houden wel de vinger aan de pols bij de organisatie van activiteiten. Zij roemen zowel de initiatieven als de inzet van docenten. Ook vermelden ze dat de school wordt ‘afgerekend’ op de prestaties en dat er dus grenzen zijn aan hoeveel energie er besteed kan worden aan socialiserende activiteiten. Maar stellen ze: ‘we sluiten onze ogen niet voor veranderingen in de maatschappij en we pakken onze verantwoordelijkheid voor ‘opvoeding’ op.’ Zij vinden dat de overheid minder aan scholen moet voorschrijven: afzonderlijke scholen zijn goed in staat zelf te bepalen wat in hun situatie belangrijk is.

Docenten

Docenten stellen vaak de individuele leerling centraal en vooral de leerlingen die extra zorg behoeven. Zij vinden vaak dat gezinsomstandigheden de oorzaak zijn van problemen bij leerlingen. Ze betreuren dat zij onvoldoende tijd hebben om leerlingen voldoende te begeleiden. De overheid zou dat meer moeten faciliteren en minder bureaucratische regels moeten hanteren. Teamgeest is erg belangrijk en zij zijn tevreden over hun team, ze vormen een goede eenheid.

Leerlingen

Leerlingen beschouwen hun school als normaal, het is gewoon dat er andere activiteiten zijn dan de normale lessen. Vergeleken met andere scholen vinden zij hun school ‘prima’. Als ze de school als streng ervaren, is het een goed soort strengheid die hen duidelijkheid verschaft. Binnen de school kun je met iedereen omgaan, maar het meest ga je om met je klasgenoten. Veel leerlingen zien scheidingen tussen afdelingen. Het komt niet vaak voor dat je omgaat met leerlingen van een andere afdeling. De gangbare typeringen naar subculturen als punkers, kakkers en dergelijke vinden ze niet belangrijk.

Ouders

De ouders zijn het eens met de schoolkeuze van hun kinderen. De school maakt een goede, prettige indruk. Nu de kinderen verder in de school zijn, zijn zij wel eens kritisch over de handelwijze van de

school. Het betreft dan vooral het toepassen van regels op hun kinderen. Maar ook wordt wel vermeld dat de school juist uitstekend een zoon of dochter heeft gecorrigeerd. Het verschil is of de leerling overtuigd is dat zijn gedrag niet correct was of dat er louter is gestraft.

Opvoeden doe je vooral thuis, maar op school zijn jongeren bij elkaar, dus is school een goede gelegenheid om de jeugd aan te spreken. Maar sommige ouders vinden vervolgens dat zij te weinig weten van wat er op school wordt gedaan.

Ouders zien overigens wel verschillen tussen groepen leerlingen: gothics, kakkers, skaters en hiphoppers. Maar het onderscheid gaat niet diep vinden ze: op school gaat iedereen met iedereen om, buiten school hebben leerlingen hun eigen groep en dat hoeven geen school- of klasgenoten te zijn. Het vragenlijstonderzoek bevestigt dit laatste. Jongeren buiten school zijn even belangrijk als klasgenoten.

4.3 Totaal

In de eerste plaats erkennen de scholen dat zij een bijdrage moeten leveren aan de socialisatie van jongeren, maar ‘het opleiden voor het diploma’ staat voorop. In het beroepsonderwijs valt de socialisatietask binnen de kerntask van de opleiding, het gaat om beroepscompetenties.

Iedereen is van mening dat opvoeding in de eerste plaats de task is van het gezin, maar dat maatschappelijke veranderingen ervoor gezorgd hebben dat deze task meer bij de school is komen te liggen. Ouders vinden ook dat het hun verantwoordelijkheid is, maar dat de school wel een goede gelegenheid biedt om aanvullend te werken. Daar zijn de jongeren bij elkaar en daar wisselen zij ervaringen uit. Leerkrachten zijn wel eens van mening dat gezinnen zich te weinig gelegen laten liggen aan opvoeding.

De scholen en leerkrachten stellen dat er grenzen zijn aan wat een school aan socialisatie kan doen, maar dat tegelijkertijd die grens niet precies kan worden aangegeven. Eén van de scholen stelt in het verlengde hiervan dat een school door de aard en omvang van activiteiten zich kan onderscheiden van andere scholen. Het volgt uit de visie van de school op de plaats van de school in de samenleving. De scholen willen dan ook dat de overheid zich terughoudend opstelt. Zij wensen vrijheid en meer faciliteiten want je kunt niet meer doen met dezelfde middelen.

Excursies, internationale uitwisseling, debatcompetities zijn activiteiten die op nagenoeg iedere school voorkomen. Samenwerking met andere scholen is er op dit punt weinig. Men benadrukt het enthousiasme van teamleden om zelf initiatieven te nemen en de uitvoering te verzorgen.

De scholen delen wel contacten met externe instanties op het gebied van leerlingzorg en veiligheid, maar het lijkt er op dat dit vooral contacten zijn tussen afzonderlijke scholen en de betreffende instellingen.

De school komt naar voren als een eenheid die zich goed in staat acht zelf beleid te voeren. Binnen de school kent men elkaar en voelt men zich er thuis. Op al deze scholen laat men zien dat de school een eigen identiteit heeft. Die kan gebaseerd zijn op religie, een onderwijskundig beginsel, een speciale doelgroep of op een lange traditie van de school. Vanuit die identiteit worden activiteiten beargumenteerd en opgezet.

Eén van de instellingen vindt ‘thuis voelen’ essentieel en creëert kleine overzichtelijke eenheden van docenten en leerlingen. Kleinschaligheid binnen een groter geheel. Docenten en leerlingen moeten zich kunnen identificeren met de school en zich er verantwoordelijk voor voelen en vooral

verantwoordelijk voor elkaar. Intensieve contacten met leerlingen zijn noodzakelijk om leerlingen goed te begeleiden. Maar een andere instelling heeft de verkleining van de schaalgrootte niet als een succes ervaren. Daar werd de opdeling van het 'grote' team als aantasting van het teamverband ervaren. De ene instelling is echter een mbo en de andere een vmbo-havo-vwo zodat er meer factoren een rol spelen dan alleen de interne organisatie.

Zo is er ook geconstateerd dat op de ene school het taakurenbeleid als een goed planningsinstrument wordt beschouwd waarmee de 'extra' taken als 'zorg', 'oriëntatie op de maatschappij', 'tegengaan van antisociaal gedrag' en 'stimuleren van maatschappelijk en sociaal gedrag' in kaart kunnen worden gebracht en verdeeld, terwijl een andere school het taakurenbeleid een bureaucratische ramp vindt.

Verschillen zijn er ook in het hanteren van regels. Sommige scholen vinden het belangrijk dat leerkrachten op dezelfde manier optreden, anderen stellen dat dat juist verschillend kan zijn, want: 'zo is het in de maatschappij ook, je moet met verschillen leren omgaan'.

Wat ondanks verschillen overeind blijft is dat de scholen het opereren als team als essentieel beschouwen om activiteiten uit te voeren. Blijkbaar kan dat op verschillende manieren.

Onderzoek met een vragenlijst heeft enkele resultaten opgeleverd. In de eerste plaats voelen jongeren zich niet met één maar met verschillende groepen verbonden: een centraal kenmerk van een geïndividualiseerde samenleving (Matsumoto, 2000). Gezin en familie komen op de eerste plaats, maar jongeren die zij buiten school ontmoeten zijn bijna even belangrijk, net als klasgenoten en andere leerlingen op school. De sportvereniging is iets minder belangrijk, maar bijna driekwart van de jongeren voelt zich ook daarmee verbonden. In deze rij valt op dat 'jongeren buiten school' zo belangrijk zijn. Misschien kan 'vrije tijd' en wellicht ook de sportvereniging aangrijpingspunten bieden om aandacht te besteden bij socialisatie. School is zeker niet de enige plaats waar jongeren verkeren.

In de tweede plaats is er een verband tussen sfeer in de klas en de mate waarin school voorziet in de sociale behoeften van leerlingen. Bovendien hangen deze beide factoren negatief samen met spijbelen en kleine criminaliteit. Een consistent beeld dus. Alleen kan op grond van deze relaties geen oorzaak en gevolg worden aangegeven. Met andere woorden door spijbelen stevig aan te pakken hoeft de sfeer op school niet beter te worden en hoeft criminaliteit niet af te nemen.

Maar een aantal factoren liggen binnen de invloedssfeer van de school en als die worden verbeterd, bestaat wel de mogelijkheid dat de andere factoren in positieve zin veranderen. Dit zou dan met name de wijze waarop leraren en leerlingen met elkaar omgaan betreffen. Er is geconstateerd dat er op dit punt tussen klassen verschillen zijn en dat maakt het aannemelijk dat scholen veranderingen kunnen bewerkstelligen.

LITERATUUR

- Groot, A.D. de (1986). *Begrip van evalueren*. 's Gravenhage: VUGA.
- Kassenberg, A. (2002). *Wat scholieren bindt. Sociale gemeenschap in scholen*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Matsumoto, D.R. (2000). *Culture and psychology: people around the world*. Belmont USA: Wadsworth/Thomson Learning.
- Vogels, R. & Bronneman-Helmers, R. (2003). *Autochtone achterstandsleerlingen: een vergeten groep*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

